

**KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

PURSAKLAR'IN KENTLEŞME SÜRECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
BAYRAM BAŞ**

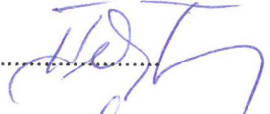
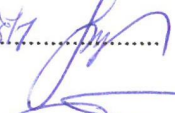

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Güzin Kantürk Yiğit**

**Karabük
Haziran 2015**

ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bayram BAŞ'a ait "**Pursaklar'ın Kentleşme Süreci**" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından COĞRAFYA YÜKSEK LİSANS programı tezi olarak oybirliği /oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu		
Başkanı	Doç. Dr. İbrahim Çakır	
Danışman Üye	Yrd. Doç. Dr. Gökçe Karatepe	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Adem Şahin	
Üye	.....	.....

Tez Sınavı Tarihi : 17.06.2015

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

17 / 06 / 2015

Bayram BAŞ

ÖNSÖZ

Pursaklar, 21.yy Türkiye'sinde, kentleşme yolunda hızlı adımlarla ilerleyen ender ilçelerden biridir. Bu hızlı kentleşme sürecinde Türkiye'nin Başkenti 'ne bağlı bir ilçe olması ve başkentin dünyaya açılan havayolu üzerinde kurulmuş olması da göz ardı edilemeyecek etkenlerdendir. Şüphesiz bütün bunların başında belediyenin çalışmalarında kültürel dönüşümü ön planda tutmasının da önemli bir yeri vardır. Cumhuriyet sonrası Ankara'nın hızlı bir şekilde kentleşmesi kendisine bağlı olan yerleşim yerlerini de doğrudan etkilemiştir. Ankara'da yaşanan bu kentleşme ve kentleşme eğilimleri doğrudan hızlı bir şekilde gelişmekte olan Pursaklar ilçesini de etkilemiştir. 1970 yılı başından itibaren Pursaklar'ın çevre il ve ilçelerden gelen göçle nüfusu hızla artmış, 1987 yılında Belediye teşkilatına kavuşarak "belde" sıfatını almıştır. 2008 yılında çıkarılan belediyeler kanunu ile de ilçe statüsüne kavuşmuştur.

Tüm bunlar ve hızlı kentleşme süreci araştırma sahası olarak Pursaklar'ın seçilmesinde etkili olmuştur. Ancak çalışma alanının mekânsal büyüklüğü, ilçe olmasının çok uzun yıllar öncesine dayanmaması, geçmiş dönemlere ait verilerin az olması araştırmayı kısıtlamıştır. Bu yüzden daha çok Pursaklar'da nüfus artışına bağlı olarak yaşanan kentleşme ele alınmıştır.

Birinci bölümde araştırma hakkında açıklamalarla başlanmış ve bu bağlamda araştırmanın konusu ve önemi, araştırmanın hipotezi, araştırmanın amacı, araştırmanın yöntemi, araştırmada kullanılan kavramların tanımları, araştırma sahasının yer ve sınırları, araştırma sahasıyla ilgili önceki çalışmalar şeklinde sıralanmıştır.

İkinci bölümde, kent ve kentleşme konuları irdelenmiş alt başlık olarak ise kır-kent farkı, kentleşmenin tarihsel süreci bağlamında Türkiye'de kentleşme süreci Sanayileşme Öncesi ve Sanayileşme Sonrası Kentleşme şeklinde sınıflandırılarak irdelenmiştir. Türkiye'de kentleşme süreci tasniflenerek, Osmanlı Döneminde Kentleşme, Cumhuriyet Döneminde Kentleşme başlıkları altında incelenmiştir.

Üçüncü Bölümde Pursaklar'ın kuruluşu ve tarihsel gelişimi başlığı altında ilçenin Cumhuriyet öncesi ve sonrası tarihsel gelişimine değinilmiştir.

Dördüncü bölümde, Pursaklar'ın genel fiziki coğrafi özellikleri; Jeolojik Özellikler, Jeomorfolojik Özellikler, Hidrografik Özellikler, İklim Özellikleri, Bitki Örtüsü ve Toprak Özellikleri şeklinde; Genel beşeri ve ekonomik coğrafi özellikler ise Nüfus Özellikleri, Yerleşme Özellikleri ve Ekonomik Özellikler başlıkları altında irdelenmiş, fonksiyon kavramı açıklanarak Pursaklar'ın Şehirselle Fonksiyonları Tarımsal, Sanayi, Hizmet, Nüfus ve Ulaşım Fonksiyonları başlıkları altında ele alınmıştır.

Beşinci bölümde, Pursaklar'da kentleşmeyi etkileyen faktörlere değinilmiş ve bu faktörler; Coğrafi, Tarihi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Etkimler alt başlıkları ile ayrıntılı şekilde anlatılmıştır.

Altıncı bölümde, araştırma bağlamında Pursaklar'da kentleşme ile ortaya çıkan sonuçlar Kentleşmenin Olumlu ve Olumsuz etkileri başlıkları altında incelenerek teze kentleşme sürecinde bazı değerlerin yok olmaması için önerilerde bulunarak son verilmiştir.

Çalışmam boyunca beni yönlendiren, farklı bakış açıları kazandıran ve olaylara sistematik yaklaşmama katkı sağlayan, bilimsel görüşlerini benimle paylaşan tez hocam Yrd. Doç. Dr. Güzin Kantürk Yiğit'e, saygıdeğer hocam Doç. Dr. Ünal Özdemir'e ve bütün bölüm hocalarıma, bu yola çıktığım ilk günden beri desteğini bir an olsun eksik etmeyen sevgili eşim Arcan Baş'a minnet ve teşekkürlerimi arz ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	x
HARİTALAR LİSTESİ	xi
GRAFİKLER LİSTESİ	xii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	4
1.5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLARIN TANIMLARI.....	5
1.5.1. Kent.....	5
1.5.2. Kentleşme.....	5
1.5.3. Hızlı Kentleşme	6
1.5.4. Plansız Kentleşme	6
1.5.5. Anomik Kentleşme.....	7
1.6. ARAŞTIRMA SAHASININ YER VE SINIRLARI	7
1.7. ARAŞTIRMA SAHASI İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

KENT VE KENTLEŞME

2.1. KENT	10
-----------------	----

2.2. KIR-KENT FARKI	13
2.3. KENTLEŞME.....	15
2.4. KENTLİLEŞME.....	17
2.5. KENTLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ	18
2.5.1. Sanayileşme Öncesi Kentleşme.....	19
2.5.2. Sanayileşme Sonrası Kentleşme	23
2.6. GEÇİŞ DÖNEMİNDE KENTLEŞME	26
2.7. GÖÇ VE KENTLEŞME.....	30
2.8. TÜRKİYE'DE KENTLEŞME	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PURSAKLAR'IN KURTULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

4.1. PURSAKLARIN KURULUŞU	39
4.2. PURSAKLAR'IN TARİHSEL GELİŞİMİ	43
4.2.1. Cumhuriyet Öncesi Tarihsel Gelişimi.....	43
4.2.1.1. Nüfus.....	46
4.2.1.2. Ekonomi	46
4.2.2. Cumhuriyet Sonrası Tarihsel Gelişim.....	48

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PURSAKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

5.1. GENEL FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	50
5.1.1. Jeolojik Özellikler	50
5.1.2. Jeomorfolojik Özellikler	52
5.1.3. Hidrografik Özellikler	54
5.1.4. İklim Koşulları.....	54
5.1.5. Bitki Örtüsü ve Toprak Özellikleri	60
5.1.6.1 İlçenin Arazi Varlığı ve Dağılımı.....	64
5.1.6.2. Tarımsal Arazi Varlığı ve Dağılımı	64
5.1.6.3. Pirsaklar Genelinde Arazi Büyüklüğü Dağılımı.....	65

5.1.6.4. Üretilen Bitkisel Ürünler Hakkında Genel Bilgi.....	65
5.2. GENEL BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	66
5.2.1. Nüfus Özellikleri	66
5.2.1.1. Hane Halkı Büyüklüğü	73
5.2.1.2. Pirsaklar'ın Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu	73
5.2.1.3. Pirsaklar İlçesi' de Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı.....	76
5.2.1.4. Pirsaklar'da Eğitim Durumu	79
5.3. FONKSİYONEL ÖZELLİKLER.....	81
5.3.1. Fonksiyon Kavramı ve Şehirselle Fonksiyonlar	81
5.3.2. Pirsaklar'ın Fonksiyonel Özellikleri	81
5.3.2.1. Tarım Fonksiyonu.....	81
5.3.2.2. Sanayi Fonksiyonu	83
5.3.2.3. Hizmet Fonksiyonu	84
5.3.2.4. İnşaat Fonksiyonu	86
5.3.2.5. Ulaşım Fonksiyonu.....	88

BEŞİNCİ BÖLÜM

PURSAKLAR'DA KENTLEŞMEYİ ETKİLEYEN ETMENLER

6.1. DOĞAL ÇEVRE ETMENLERİ/FİZİKİ COĞRAFYA	90
6.2. TARİHİ ETMENLER.....	90
6.3. BEŞERİ ÇEVRE ETMENLERİ/BEŞERİ COĞRAFYA.....	96
6.3.1. İtici Etmenler	96
6.3.2. Çekici Etmenler	97
6.4. SOSYAL VE KÜLTÜREL ETMENLER.....	98

ALTINCI BÖLÜM

PURSAKLAR'DA KENTLEŞME İLE ORTAYA ÇIKAN SONUÇLAR

7.1. KENTLEŞMENİN OLUMLU ETKİLERİ	101
7.2. KENTLEŞMENİN OLUMSUZ ETKİLERİ	102

SONUÇ VE ÖNERİLER	106
KAYNAKÇA	111
ÖZET	117
ABSTRACT	118
ÖZGEÇMİŞ.....	119

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Kır ve Kent Alanlarının Farklı Düşünörlere Göre Ayrımı ve Kıstasları	14
Tablo 2. Pursaklar'da Yaşayan Farklı Kentlerin Nüfusuna Kayıtlı Kişi Sayısı (2014)	32
Tablo 3. 19. yy'da Çubuk'a Bağlı Köylerin Nüfus Dağılımı	46
Tablo 4. 19. yy'da Pursaklar Köyü'nde Meslekler	47
Tablo 5. Pursaklar İlçesinde Mevsimlere Göre Yağış Miktarı.....	57
Tablo 6. Pursaklar İlçesinde Mevsimlere Göre Yağışlı Gün Sayısı	57
Tablo 7. Pursaklar İlçesinde Toprak Yapısı.....	63
Tablo 8. Pursaklar İlçesinin Arazi Varlığı ve Dağılımı.....	64
Tablo 9. Pursaklar İlçesinin Tarımsal Arazi Varlığı ve Dağılımı	64
Tablo 10. Pursaklar Genelinde Arazi Büyüklüğü Dağılımı	65
Tablo 11. Pursaklar İlçesinde Tarımsal Alanda Üretim.....	65
Tablo 12. Ankara ve Pursaklar'da 1850-2014 Yılları Arasında Nüfusun Değişimi...	68
Tablo 13. 2014 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Sayımında Pursaklar İlçesinde Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Bağlı Dağılımı.....	70
Tablo 14. Pursaklar'da 2008-2014 Yılları Arasında Yaş Gruplarının Zamana Bağlı Değişimi	71
Tablo 15. 2013-2014 Yılları İçerisinde Pursaklar Mahalle Nüfusları ve Değişimi ...	75
Tablo 16. 1830-2014 Yılları Arasında Yapılan Nüfus Sayımlarına Göre Nüfusun Cinsiyet Dağılımı	78
Tablo 17. Pursaklar İlçesi Merkezinde Cinsiyet ve Eğitim Durumu (2015).....	80
Tablo 18. Pursaklar Sınırlarında Bulunan Faaliyet Konularına Göre İş Yerleri ve Adedi.....	85
Tablo 19. Pursaklar Yıllara Göre Ruhsat ve İskân Sayısı.....	86
Tablo 20. Pursaklar Saray Ruhsat ve İskân Sayısı	87
Tablo 21. Pursaklar Altınova Ruhsat ve İskân Sayısı.....	87
Tablo 22. Pursaklar Sirkeli Ruhsat ve İskân Sayısı.....	88

HARİTALAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Harita 1. Pursaklar'ın Konum Haritası.....	8
Harita 2. Pursaklar'ın Tarihsel Gelişimi.....	44
Harita 3. Pursaklar İlçesinin Kentsel Gelişim/Büyüme Yönleri.....	45
Harita 4. Pursaklar İlçesi Jeoloji Haritası	51
Harita 5. Pursaklar Topoğrafya Haritası	53
Harita 6. 2013-2014 Yılları İçerisinde Pursaklar Mahalle Nüfusu Dağılımı.....	76

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 1. 19. Yy'da Pursaklar Köyü'nde Meslek Dağılımı.....	48
Grafik 2. Pursaklar İlçesi Aylık İklim Grafiği (Yıllar Ortalaması)	57
Grafik 3. Pursaklar İlçesi Yıl İçinde Aylık Sıcaklık Değişim Grafiği (Yıllar Ortalaması)	59
Grafik 4. Pursaklar İlçesi'nde Mevsimlere Göre Yıllık Yağış Miktarı.....	59
Grafik 5. Pursaklar İlçesi'nde Mevsimlere Göre Yağış Alınan Gün Sayısı.....	60
Grafik 6. Pursaklar'da Yıllara ve Yaş Grubuna Bağlı Nüfus Dağılımı	70
Grafik 7. Pursaklar'da Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Aralığına Bağlı Dağılımı	72
Grafik 8. 2014 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Sayımında Nüfusun Yaş Aralığına Göre Dağılımı.....	73
Grafik 9. 1830-2014 Yılları Arasında Pursaklar'da Sayım Yıllarına Göre Kadın- Erkek Nüfus Gelişimi.....	77
Grafik 10. Pursaklar İlçe Merkezi'nde Cinsiyete Bağlı Eğitim Durumu (2014).....	80
Grafik 11. Osmanlı Dönemi'nde Pursaklar Köyü'nde Arazi Kullanımı	82
Grafik 12. Çember Ekonomisi	109

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 1. Pursaklar Beldesi ve Pursaklar İlçesi Görüntüsü.....	42
Fotoğraf 2. 1990 Pursaklar Belde Merkezi ve 2014 Pursaklar İlçesi Merkezi Görünümü.....	42
Fotoğraf 3. Esenboğa Havalimanı Yolu Olan Protokol Yolu'nun Eski ve Yeni Hali .	89
Fotoğraf 4. Selçuklu ve Osmanlı Mimarisiyle Tasarlanmış Pursaklar Belediyesi Başkanlık Konağı.....	91
Fotoğraf 5. Selçuklu ve Osmanlı Mimarisiyle Tasarlanan Pursaklar Abdürrahim Karakoç Kongre Merkezi	92
Fotoğraf 6. Pursaklar Alt Katı Dede Torun Evi Olarak Tasarlanan 25 m. Yüksekliğinde Tarihi Saat Kulesi.....	92
Fotoğraf 7. Pursaklar Esenboğa Havalimanı Geçiş Güzergahında Bulunan ve Diğer Bir Adı da Bin Bir Gül Parkı Olan Sosyal Tesis Alanı.....	93
Fotoğraf 8. Pursaklar Şehit Salim Akgül Parkı.....	93
Fotoğraf 9. Pursaklar Belediyesi Selçuklu Kültür ve Kongre Merkezi.....	94
Fotoğraf 10. Belediye Caddesi'nin Eski ve Şu Anki Durumu.....	94
Fotoğraf 11. Cuma Pazarı'nın Eski ve Şu Anki Durumu	95
Fotoğraf 12. Merkez Cami'nin Eski Hali ve Yeniden Yapılmış Hali	95
Fotoğraf 13. Pursaklar Mezarlığı'nın Eski Durumu ve Şu Anki Durumu.....	96

GİRİŞ

Pursaklar, Ankara il merkezi ile Çubuk arasında yer alan köylerin en eskilerinden birisidir. Adının görüldüğü en eski belge, Osmanlı döneminde 1530 yılında hazırlatılan Tapu Tahrir Defteri'dir. Bu defterde yörenin adı "Busaklar" olarak yer almaktadır. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından 1993 yılında iki cilt olarak yayınlan 438 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri'nde ise iki Busaklar (Pursaklar) kaydı görülür. Bunlardan birisi o tarihte Çubuk İlçesi'ne bağlı bir köydür. Busaklar ismini defterin iki yerinde kayıtlı olması köyün yarısının tımar, diğer yarısının ise vakıf arazisi olarak ayrılmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde Pursaklar İlçesi'nin eski yerleşim yeri bugün "Eskiköy" ismiyle bilinen yerdir. 1966 yılında meydana gelen toprak kaymasının ardından bölge, devlet tarafından şimdiki Çoraklık mevkiinde yaptırılan konutlara taşınmıştır. Yukarıda bahsedilen kayıtların dışında Pursaklar İlçesi tarihiyle ilgili olarak büyüklerin anlattığı bazı rivayetler vardır. Bir söylenceye göre Pursaklar İlçesi Çubuk Ovası'nın kenarında Kavacık Memba Suyu'nun yanında kurulmuş, zamanımızdan 150-200 yıl öncesinde eşkıya baskısı ve zulmü yüzünden Eskiköy denilen yere taşınmıştır. 438 No'lu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri'nde Kavacık isimli bir köyün adına rastlanması bu söylencenin doğru olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Bugünkü Pursaklar İlçesinin 20. yüzyılın başlarında 30-40 haneli küçük bir köy olduğu Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşına çok sayıda askerle katkıda bulunduğu ve bu askerlerin büyük çoğunluğunun şehit olduğu bilinmektedir (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

İlçede İç Anadolu Bölgesi'nin iklimi olan karasal iklim hâkimdir. Rakım olarak daha yüksekte olması nedeniyle hava Ankara'dan biraz daha serin ve soğuk geçer. Yıllık yağış miktarı ortalama 436,3 mm'dir. En çok yağış alan ay Ocak, en sıcak ay Temmuz'dur. İlçede yağış miktarı ilkbaharda 130,5 mm. yazın 60 mm. sonbaharda 78,2 mm, kışın 167,2 mm. Yağışlı günler ilkbaharda 27 gün, yazın 11

gün, sonbaharda 16 gün ve kışın 31 gündür. Nispi nem oranı % 63'tür (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte köy halinden Ankara'nın büyük bir ilçesi haline gelen Pursaklar'ın bu hızlı şehirleşme sürecinde etkili olan en önemli etmenler ilçenin coğrafi konumu, üretim ve ticaret alanlarına yakınlığı, ulaşım rahatlığı ve çevre iller ile Ankara arasında köprü görevi görmesidir.

2008 yılında ilçe olan Pursaklar'ın coğrafi yapısı hafif engebeli olup, arazisi kıraçtır. Esenboğa Hava Limanı'na ulaşımı sağlayan protokol yolunun ilçenin içinden geçmesi ve Ankara çevre otoyolunun yakınında olması nedeniyle stratejik bir konumdadır (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

Çalışma alanı olarak Pursaklar'ın seçilme nedeni diğer ilçeler gibi uzun bir gelişme döneminden ziyade, 30 yıl gibi kısa bir sürede Ankara'nın ana ilçeleri ile yarışır şekilde gelişme göstermesidir. Bu bağlamda Pursaklar'ın kentleşme ve bu kavramlara etki eden diğer faktörler göz önünde bulundurularak kentleşme süreci incelenmiş ve olumlu, olumsuz sonuçları tespit edilerek sonuç kısmında tezde ulaşılan son durum değerlendirilirken bazı önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Türkiye’de kentleşme genel olarak demografik bir olgudur. Bilindiği gibi ülkemizde kentleşme eğilimleri 1950’lerden sonra ortaya çıkmıştır. Özellikle bu dönemden sonra kentleşme, demografik bir olgu olarak gerçekleşmiş ve halen önemini koruyarak devam etmektedir. Ayrıca Ankara’nın ülke kentleşmesinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar, ülke bazında gözlenen kentsel gelişme eğilimlerinin tümü bir biçimde başkent için alınan kararlardan etkilenmiş, bir anlamda Ankara, bugün içinde yaşanılan kentleşme sürecinin olumlu ve olumsuz yönlerinin ilk ortaya çıktığı yer olmuştur (Keleş, 2008, s. 37). Ankara’da yaşanan bu kentleşme eğilimleri doğrudan Ankara’nın hızlı bir şekilde gelişmekte olan Pursaklar ilçesini de etkilemiştir. 1970 yılı başından itibaren Pursaklar’ın çevre il ve ilçelerden gelen vatandaşlarla nüfusu hızla artmış, 1987 yılında Belediye teşkilatına kavuşarak "belde" sıfatını almıştır. 2008 yılında çıkarılan belediyeler kanunu ile de ilçe statüsüne kavuşmuştur.

Bu tez ile amaçlanan özellikle Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Ankara’da yaşanan kentleşmeye paralel olarak Pursaklar’daki kentleşme ile benzerlikler ve farklılıklarını ortaya koymaya, kentleşmenin olumlu ve olumsuz sonuçlarını zamana ve mekâna bağlı olarak açıklamaya çalışmaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

Araştırmanın temel hipotezi: Kentleşme ile gelişmişlik düzeyi arasında bir ilişki vardır. Bu bağlamda kentleşme ile ilgili yazılan tezler bu hipotez baz alınarak gerçekleştirilmiştir. Temel hipotezi destekleyecek diğer hipotezler, kentleşme oranı yükseldikçe sosyo-kültürel değişkenleriyle ekonomik gelişmişlik süreci hızlanır, nüfus artar.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu tez çalışmasının genel amaçları şunlardır:

- * Nüfus artışının kentleşmeye etkileri olduğunu açıklamak,
- * Pirsaklar'ın kentsel gelişiminin belirlenmesi,
- * Demografik yapıda meydana gelen değişikliklerin etkileri,
- * Kentsel mekânın, nüfus artışına bağlı kullanımının belirlenmesi,
- * Pirsaklar'daki coğrafi olguların kentleşme üzerindeki etkilerinin belirlenmesi,
- * Pirsaklar'da kentsel fonksiyon özelliklerinin değerlendirilmesi,
- * Kent içi arazi kullanımının tespit edilmesi,
- * Pirsaklar'daki nüfus ve yerleşme özelliklerinin incelenmesidir.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışma esnasında yapılan işlemler; konu seçilmesi, konu ile ilgili ofis işlemleri olan literatür taraması yapılması, verilerin toplanması, saha ile ilgili topografya, jeoloji ve imar planlarının temin edilmesinin ardından saha ile ilgili fiziki ve beşeri konularda bilgi edinilmesi ve gözlemlerin yapılması şeklinde olmuştur. Bu süreçte gerekli veriler ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından temin edilmiş ve tasnif edilmiştir. Verilerden saha ile ilgili tablo ve grafikler oluşturularak yazım aşamasına geçilmiştir. Konuyu destekleyen fotoğraflar temin edilmiş, çekilmiş ve bilirkişiler ile

mülakat yapılmıştır. Çalışmada klasik coğrafya yöntemlerinin yanı sıra bilgisayar programları kullanılmıştır, veriler sayısallaştırılarak bilimsel hale getirilmiş, arcgis, microsoft ve ofis gibi programlardan da faydalanılmıştır.

1.5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLARIN TANIMLARI

1.5.1. Kent

Günümüzde küreselleşme sürecinde ulus devletler modern döneme ait anlamlarını ve fonksiyonlarını yitirmektedirler. Yeni sistem içinde ekonomik gelişmenin motoru olarak kentler veya bölgeler ön plana çıkmaya başlamış, bu bağlamda kentin tanımlanması da değişikliğe uğramıştır. Artık belirli bir ulus devlet içinde yer alan ve ulus devletin parçası olan kent tanımı yerine, tüm dünya üzerinde nüfus alanı oluşturabilen, bunun için diğer kentlerle sürekli bir yarış içinde olan ve bu süreci hem etkileyen hem de bu süreçten etkilenen kent tanımı ağırlık kazanmaktadır (Yeter, 2008: 78).

1.5.2. Kentleşme

Kentleşme kısaca kentlerin ve kentlerde yaşayan nüfus oranının artması demektir. Köyden kente göçlerle kentsel nüfus artar ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus akınları halinde kendini gösterir. Fakat kentleşmeyi sadece nüfus hareketleri kapsamında düşünmek yanlış olabilir. Bu nedenle kentleşmeyi tanımlarken nüfus hareketine neden olan toplumsal ve ekonomik değişimlere de yer vermek gerekir.

Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artmasını ve günümüzdeki kentlerin ortaya çıkmasını sağlayan toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere has değişikliklere neden olan bir nüfus birikimi sürecidir (Keleş, 2008: 25).

Kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artmasını ifade eden kentleşme, kente doğru olan nüfus hareketleri dışında ekonomik, fiziksel, sosyal ve kültürel

yapıda sürekli bir değişimin ifadesi ve aynı zamanda devam eden bir süreci karşılamaktadır. Kente doğru olan nüfus hareketlerinin ve ekonomik, fiziksel, sosyal ve kültürel yapıda sürekli ve dengeli bir değişim düzenli kentleşmeyi ifade etmektedir. Ancak istenilen kentleşme şekli bu olmakla birlikte bunun her ülke ve toplumda tam anlamıyla gerçekleşmediği görülmektedir. Kentleşmenin her toplumun kendi tarihsel koşulları içinde ve mevcut toplumsal yapı içinde ele alınıp kavramlaştırılmasının daha doğru olacağı ileri sürülebilir. Normal kentleşme çeşitleri dışındaki kentleşme çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz:

1.5.3. Hızlı Kentleşme

Herhangi bir anda doğurduğu zarar, öteki yönlerden doğurduğu yarardan az olan ve zaman içindeki değişimi yararı arttırma yönünde olan kentleşme, normal kentleşme olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan çıkarılan sonuç ise, herhangi bir anda doğurduğu zarar, sağlayacağı yarardan fazla ise bu tür kentleşmenin aşırı, hızlı olarak ifade edilmesi olacaktır (Erkan, 2002: 21-24).

1.5.4. Plansız Kentleşme

Plansız kentleşme kentlerin, nüfus patlaması sonucunda, plansız ve denetimsiz olarak, gelişigüzel, altyapısız, her türlü estetik kaygıdan uzak bir şekilde merkezden dışa doğru büyümesidir. Bu durum çevrede, insanca yaşamaya olanak vermeyen ilkel yerleşmelerin kenti kuşatmasına, merkezde ise mevcut dokunun tahribine, tarihsel, kültürel ve doğal değerlerin yok olmasına yol açmaktadır (Erkan, 2002: 23-24).

1.5.5. Anomik Kentleşme

Anomi, kelime anlamı olarak ‘normsuzluk’ ya da ‘kuralsızlık’ olarak ifade edilmektedir. Sosyolojik bir terim olarak ise, bir toplumda ya da bir grupta meydana gelen göreceli kuralsızlığı ifade etmektedir (Erkan, 2002: 24-25).

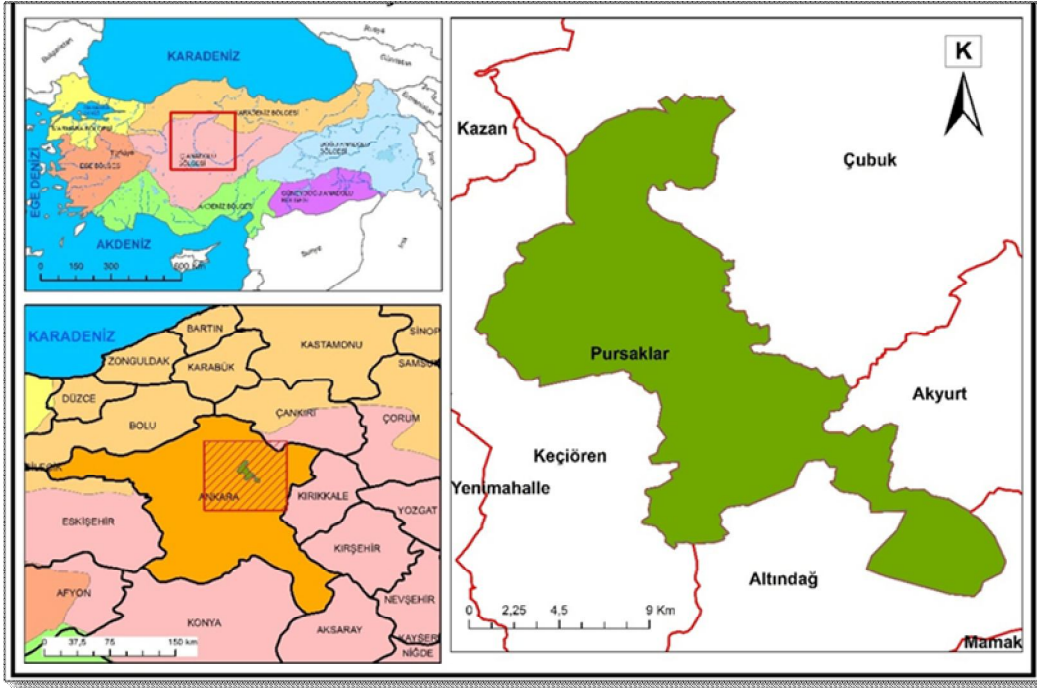
Köyden kente daha iyi bir iş, daha iyi ev daha iyi sosyal kültürel çevre edinilebilmek için göçen kitlelerin, kentin hazır olmayan sosyal altyapısından bu özlemlerini ve amaçlarını gerçekleştirecek araçları bulamamaları nedeniyle ne tam köylü ne de tam kentli olabildiği kentleşme döngüsü anomik kentleşme olarak tanımlanmaktadır (Erkan, 2002: 24-25).

1.6. ARAŞTIRMA SAHASININ YER VE SINIRLARI

Pursaklar 38°56'40" Kuzey 33°32'31" Doğu koordinatlarında bulunmaktadır. İlçenin coğrafi yapısı hafif engebeli olup, toprak yapısı kıraçtır. Pursaklar'ın 4 km doğusunda Çubuk 1 Barajı yer almaktadır. Esenboğa Havalimanı'na ulaşım sağlayan protokol yolu üzerinde bulunması ve Ankara Çevre Otoyolu'nun yakınında olması nedeniyle stratejik bir konumda bulunmaktadır. Pursaklar sınırları içerisinde yapılan ve Avrupa'da sayılı tesisler arasında görülen Ankara Büyükşehir Belediyesi Spor Kompleksi ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Eğitim Merkezi ilçeye değer katan sosyal yapılarıdır. Genişleyen sınırlarıyla birlikte yüz ölçümü 156.675.183 m²'lik bir alana ulaşmıştır (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

1984 yılında çıkan 3030 sayılı yasa ile İstanbul ve İzmir'le birlikte Büyükşehir Belediyesi statüsüne kavuşan Ankara, Merkez ilçeler Altındağ, Çankaya, Yenimahalle, Keçiören ve Mamak ile yola çıkmıştır. Daha sonra Sincan ve Gölbaşı ile ilçe yapılan Etimesgut'un katılımıyla anakent ilçe sayısı 8'e yükselen Ankara, Temmuz 2004'te yürürlüğe giren 5216 sayılı yasa ile de sınırları 50 kilometre yarıçapına çıkınca, Çubuk, Akyurt, Kalecik, Kazan, Ayaş, Pursaklar, Bala ve Elmadağ'ın katılımıyla anakent ilçe sayısını 16'ya çıkartmış, beldelerle birlikte görev ve yetki alanı 4 kat daha büyümüştür (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

Pursaklar, Ankara'nın anakent ilçelerinden biridir. Aynı zamanda Pursaklar, Ankara Çubuk arasında yer alan köylerin en eskilerindedir. Pursaklar'ın 21 adet mahallesi vardır. Bunlar; Abadan, Altınova, Ayyıldız, Fatih, Karaköy, Karşıyaka, Köşrelikızığı, Merkez, Mimar Sinan, Peçenek, Saray Cumhuriyet, Saray Fatih, Saray Gümüşoluk, Saray Osmangazi, Sirkeli Yeşilova, Sirkeli Yeşilyurt, Tevfik İleri, Yeni Karaköy, Yıldırım Beyazıt, Yunus Emre ve Yuva'dır.

Harita 1. Pursaklar'ın Konum Haritası

1.7. ARAŞTIRMA SAHASIYLA İLE İLGİLİ ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Pursaklar, Ankara iline bağlı bir yerleşim birimi ve 2008 yılı gibi yakın bir tarihte ilçe olmasından dolayı bu çalışma alanını doğrudan anlatan çok fazla çalışma olmasa da Ankara'yı konu alan birçok kitap, tez ve makalede doğrudan veya dolaylı Pursaklar'dan bahsedilmiştir. Bunlardan bazılarını şu şekilde sayabiliriz:

Tuğrul Akçura'nın 1971 yılında yayınladığı "Ankara: Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma" adlı çalışmada

Ankara çok yönlü olarak incelenmekte ve şehir hakkında tüm bir görüşe varmak amaçlanmıştır.

Oğuz Erol'un 1973'te yayınladığı "Ankara Şehrinin Jeomorfolojik Ana Birimleri İsimli Çalışmasında Jeomorfolojik Birimler" isimli çalışmada jeomorfolojik birimler ve bu birimler üzerinde gelişen kentsel mekân kullanımı detaylı bir biçimde anlatılmaktadır.

ODTÜ şehir ve bölge planlama bölümü çalışma grubu tarafından hazırlanan "**Ankara 1985'den 2015'e**" isimli çalışma üç farklı bölümden oluşmakta ve her bir bölümde farklı yazarlar tarafından Ankara'nın mevcut beşeri ve fiziki karakteri analiz edilerek gelecekte alacağı durumlar anlatılmaktadır.

Rıfat Özdemir'in 1998'de yayınladığı "XIX İlk Yarısında Ankara" isimli çalışmada 1785- 1840 yılları arasında Ankara şehrinin tarihi incelenmektedir. Dönemin daha iyi anlaşılabilmesi için yazar XV, XVI.yy.' da Yapılmış çalışmalar ve Cumhuriyet döneminde yapılmış çalışmalardan da yararlanılarak dönemin tüm özellikleri ortaya konmuştur.

Tansı Şenyapılı'nın 2006 yılında yayınladığı "Cumhuriyet'in Ankara'sı" isimli derleme kitapta farklı yazıların bir araya gelerek Cumhuriyet Ankara'sının planları, plan uygulamaları, Ankara'nın tarihi, güncel kentsel dönüşümler ve kentin yaşadığı büyük dönüşümlerin anlatıldığı bir eserdir.

Tansı Şenyapılı'nın 2010 yılında yayınladığı "Barakadan Gecekonduya" isimli çalışması ile 1923- 1960 yılları arasında Ankara kentinde gecekondu gelişiminin anlatıldığı bir eserdir.

Pursaklar Belediyesi, 2004; "Pursaklar Dönüşürken" adlı eser 'Pursaklar' adlı bültende Pursaklar ile ilgili yazılan yazıların toplanması ile oluşan bir eserdir.

Pursaklar Belediyesi, 2005; "Pursaklar Belediyesi I. Şehircilik Sempozyumu" adlı eser ise Pursaklar'ın şehirleşme sürecinin incelendiği bildirilerin toplandığı bir sempozyum kitabıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

KENT VE KENTLEŞME

2.1. KENT

Birçok tanımı yapılan kent sözcüğünün önemli sayılabilecek birkaç tanımını şöyle sıralayabiliriz:

Kent, (Şehir, İngilizce: City, Fransızca: Vill, Almanca: Stand) Latince “cite” kelimesinin karşılığıdır. Civitas kelimesi cite kelimesinden türemiş olup şehirli, hemşehri anlamına gelmektedir. Batı dillerinde uygarlık anlamına gelen kelimeler de ondan türemiştir. Türkçe’ de askeri olmayan anlamında kullanılan sivil sözcüğü de aynı köktendir. Arapça kökenli medeniyet ise şehir anlamına gelen medeniden türemiştir. Medeni, yani uygar sözcüğü şehirde oturan anlamına gelmektedir. Yerleşik hayata geçen ilk Türk boyu Uygurlar’ın adıyla uygarlık sözcüğü arasındaki benzerlik de rastlantı değildir (Alsaç, 1993: 75).

Şehirlerin kökeni, büyümesi ve yayılıp gelişmesi, tarihsel dönemlerle birlikte tanımlanıp açıklanmıştır. Kent, tarihsel sürece pek çok yeni öge getirmiştir. İnsanlık, burada tarımsal olmayan iş gücü ile yeni yaşam biçimi oluşturmuştur. Özellikle sanayileşme süreci; kent patlamasını ortaya çıkararak, kent sayısında önemli artışlar sağlamış ve kentlerin sosyal ve ekolojik yapıları da hızlı bir değişmeye sahne olmuştur. Bu sosyal değişmeyi sosyologlar dikotomik (ikili) ayrımlarla açıklamışlardır. Tönnies“cemaat-cemiyet” (Frever, 1963: 213), Durkheim“mekanik dayanışma-organik dayanışma”, Alfred Vierkant, “tabiat kavimleri kültür kavimleri,” Franklin Giddings “etnik cemiyet-demotik cemiyet”, Howard Becker “kutsal cemiyet-laik cemiyet” (Yörükan, 1967, s. 9-13), Robert Redfield “folk cemiyeti-şehir

cemiyeti”, (Sjoberg, 2002: 38) İbn-i Haldun “bedevi-hadari” (Haldun, 1988: 266), şeklinde kır ve kent ayrımı yaparak sosyal değişmeyi tanımlamışlardır.

Kentin diğer bir tanımı da, “sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, yönetim durumu ve nüfus bakımından kırsal alanlardan ayırt edilen, genellikle tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretim dağıtım ve denetim işlevlerinin toplandığı, teknolojik gelişme derecelerine göre belirli bir büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış, ikincil toplumsal ilişkilerin, toplumsal farklılaşma, uzmanlaşma ve hareketliliğin yaygın olduğu yerleşim alanı” şeklindedir (Kızılcılık, 2000: 114).

Kent, farklılıkların çeşitlilik içinde anlamlı olduğu, yoğun ilişkiler yumağının yaşandığı ve kendiliğinden ortaya çıkan, kestirilemeyen ya da sürprizleri barındıran, yeniliklere açık, ama aynı zamanda kendi kurallarını üreten özelliklere sahip bir mekân olarak tanımlanabilir (Erkan, 2002: 17).

Yönetmel örgüt birimlerinin kent tanımlamasında bir kıstas olarak kullanılması, dünyada ve ülkemizde popüler yaklaşımların başında gelmektedir. Bahsedilen yerleşim birimi belirli bir yönetmel örgüt biriminin sınırları dâhilinde ise kent, sınırları haricinde kalmakta ise köy olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle belediye sınırları dâhilinde yaşayan bireyler “kentli” olarak değerlendirilmekte, belediye sınırları içindeki nüfus da “kentli nüfus” olarak adlandırılmaktadır (Keleş, 2008: 109).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) çalışma ve yayınlarında il ve ilçe nüfusu kentsel nüfus olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Türkiye’de kent ve köy ayrımında yönetmel örgüt sınırlarının temel kıstas olarak belirlendiği söylenebilir.

Bir yerleşim birimi olarak kent, ekonomik değişkenler dikkate alınarak da tanımlanmaktadır. Ekonomik açıdan kent “mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizmadır”. Bu genel ekonomik kent tanımına ek olarak bir yerleşim biriminin “kent” olarak nitelendirilebilmesi için nüfusun büyük bir bölümünün tarım dışı kesimlerde çalışması şartı aranır (Keleş, 2008: 111).

Kenti sistematik olarak inceleyen düşünürlerden biri olan Karl Marx, kenti iktisat disiplini içerisinde ve daha çok mülkiyet ilişkileri bağlamında ele almaktadır. Marx’a göre endüstriyel kentlerin ortaya çıkması, kırsal hayattan uzaklaşma ve sınıf

bilincinin ortaya çıkmasında önemli bir aşama olarak değerlendirilmiştir (Tatlıdil, 1992: 34).

Kentler, uzmanlar tarafından farklı yönleri dikkate alınarak incelendiği gibi bir düşünce topluluğu ya da grubu tarafından da incelenmektedir. Çalışmaları ve değerlendirmeleriyle bu açıdan en çok popüler olan grup literatüre “Chicago Okulu” olarak geçmiştir. “Chicago Okulu” ekolünün kente ilişkin iki temel görüşü vardır. Bunlardan birincisi “ekolojik yaklaşım” (beşeri ekoloji), ikincisi ise “bir yaşama biçimi olarak şehir” yaklaşımıdır (Açıkgöz, 2007: 66).

Öncülüğü R. Park tarafından yapılan ve daha sonra Park’ın öğrencileri olan Burgess ve McKenzie tarafından devam ettirilen ekolojik yaklaşım Chicago Okulu’nun öne sürdüğü iki kent teorisinden ilkidir. Teorinin temel kaynağı ise 1900’lü yılların başında çok hızlı bir büyüme gösteren Chicago şehridir. Ekolojik yaklaşıma göre kent gelişimi doğal bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla şehir örgütlenmesinde bilinçli düzenleme ve planlamanın önemi daha az vurgulanmaktadır. R. Park’a göre bir şehir, nüfusun içinden özel bir bölge veya özel bir ortamda yaşamaya en iyi uyan bireyleri hatasız olarak seçen büyük bir ayıklama mekanizması gibi işlemektedir. Şehirler rekabet, istila ve yerine geçme gibi biyolojik bir ekoloji dahilinde gerçekleşen süreçleri, “doğal alanlar” içerisinde düzenlemektedirler (Giddens, 2002: 505-506).

“Chicago Okulu” ekolu ‘nün kentlere ilişkin ikinci yaklaşımı ise Luis Wirth tarafından geliştirilmiştir ve ona göre kent sadece bir yaşam alanı değil aynı zamanda bir yaşam tarzıdır. L. Wirth, Chicago Okulu’nun diğer düşünürleri gibi şehrin çevresi ve şekli gibi mekânsal niteliklerine (Thorns, 2004: 28) değil de daha çok şehrin kültürüne vurgu yapmıştır. Kent, sadece günümüz insanına daha büyük bir oranda iş ve yerleşim olanakları sunan bir yer değil; aynı zamanda dünyanın en uzak yerlerini kendine çeken, türlü bölgeleri, insanları ve etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren; ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan bir merkezdir (Wirth, 2002: 78). Wirth’ in ifade ettiği gibi bir yerleşimin kent olarak anılması için taşıması gereken özelliklerin başında ‘merkez’ kavramı gelmektedir. Merkez kavramıyla kastedilen yerleşim biriminin bir cazibesinin olması ve bu yönüyle kitleleri kendine çekmesidir.

Günümüzde kentler gelişmişlik ve yerleşim şekillerine göre farklı adlarla anılmaktadır. Bunlardan en önemlileri Metropol (Merkez Kent), Uydu Kent (Çevre Kent) ve Metropolitan Alandır.

2.2. KIR - KENT FARKI

Bireylerin içinde buldukları sosyal çevre; yaşam tarzları, sosyal ilişkileri, üretim ve tüketim biçimleri, alış-veriş yöntemleri, örf ve adetler gibi insanların çeşitli benzer özelliklerini büyük ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla sosyal çevre, içinde yaşayan bireyin yaşam tarzını ve hayatını nasıl devam ettireceği konusunda belirli esasları belirlemektedir. Bu yüzden bireyin hayatı boyunca yaşadığı kır veya kent, kişiye farklı davranış esasları oluşturarak bireyleri yönlendirmektedir (Şentürk, 1999: 6).

Buradan hareketle kırdaki veya kentte yaşayan toplumların birbirinden farklılaştığı sonucu çıkarılmaktadır. Toplum tipleri ve kent toplumu kavramları da kent sosyolojisinin en temel kavramları arasında yer almakta ve kentlerle ilgilenen sosyologların birçoğu kentleri yeni bir toplum tipi olarak ele almakta ve toplumları iki veya üç farklı kategoride incelemektedirler. En yaygın yaklaşımlara göre ilk kategorideki toplum, geçmişten günümüze gelen kır, köy veya tarım toplumu olarak adlandırılan toplum tipidir. Şehir toplum tipini üçüncü kategoriye dâhil eden düşünürler için ikinci kategoride yer alan toplum tipi bir nevi “geçiş” toplumdur ve bu kategori genellikle feodal toplum veya sanayi öncesi toplum olarak nitelendirilir. Son olarak bazı düşünürlere göre ise üçüncü kategoride değerlendirilen toplum tipine ise şehir toplumu adı verilmiştir. Kır yaşam tarzı geleneksel toplum yapısını ifade eder ve bu toplum tipinde kan bağı toplumsal örgütlenmenin en temel belirleyicisidir. Kır toplumunda toplumsal hareketlilik ve dinamizm düşük düzeydedir ve cemaat ilişkileri çok daha belirgindir (Açıkgöz, 2007: 63-80).

İbn Haldun gibi toplumları iki kategoride inceleyen Ferdinand Tönnies de, ilk kategoride doğal taleplerin baskın olduğu her türlü birlikteliği ifade eden “cemaat” (Gemeinschaft), diğer kategoride de akılcı talepler tarafından şekillendirilen her türlü

birlikteliği ifade eden “cemiyet” (Gesellschaft) kavramlarını kuramsal çerçevesinin temeli olarak kabul etmektedir. Tönnies köy toplumunu tam anlamıyla bir cemaat olarak nitelendirmiştir. Köye kıyasla cemaat özelliği kasaba da daha az olsa da, kasaba toplumu bile nitelikleri deforme olmuş bir cemaattir. Öte yandan şehir toplumları ise cemiyet olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla doğal talep ve ihtiyaçlar ile bir araya gelmiş olan köy toplulukları cemaat olarak adlandırılırken, akılcı istemler tarafından şekillendirilen şehir toplumları ise cemiyet olarak adlandırılmaktadır (Aydoğan, 2000: 185-217).

Haldun ve Tönnies gibi toplumları iki kategoride inceleyen teorilerin temel sorunsalı her ne kadar şehrin belirgin iki uç toplumu hakkındaki farkları ortaya koyuyor olsa da hem kır hem de kent özelliklerini gösteren ve “ara form” diye nitelendirilen yerleşim birimlerini tanımlamada yetersiz kalmalarıdır (Thorns, 2004: 25-26).

Thorns’un da ifade ettiği gibi birlikte yaşayan birçok köy ve kent bulunmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu duruma çok sık rastlanır. Dolayısıyla hem kır hem de kent özelliklerini taşıyan yerleşim birimlerinin, kırsal niteliklerini azaltıp, kentsel niteliklerini artırarak bir anlamda kalkınma süreçlerini tamamlamaları öngörülmektedir.

Tablo 1. Kır ve Kent Alanlarının Farklı Düşünelere Göre Ayrımı ve Kıstasları

	KIRSAL	KENTSEL
Betker	Kutsal (Sacred)	Laik (Secular)
Durkheim	Mekanik dayanışma (Mechanical solidarity)	Organik dayanışma (Organic solidarity)
Redfield	Halk toplumu (Folk)	Kent toplumu (Urban)
Spencer	Askeri toplumlar (Military)	Endüstri toplumu (Industrial)
Tönnies	Cemaat (Gemeinschaft)	Cemiyet (Gesellschaft)
Weber	Geleneksel toplum (Traditional)	Rasyonel toplum (Rational)

Kaynak: PAHL, 1968: 264

Günümüzde kent ve kır tanımları yapılırken, nüfus temelli ölçütler bir kenara bırakıldığında, kır ve kentin neden farklı örgütlenmeler altında düzenlendiklerine dair

net bir gerekçe görülememektedir. Fakat tarihsel sürece bakıldığında, kent ile kırsal farklılaşmasının, daha çok idari birimlerin yığılması ve üretim süreçlerinin farklılaşmasıyla oluştuğu görülmektedir. Sanayi devrimi öncesi toplumlarda kent ile kırsal ayrımı konusunda, idari örgütlenmenin merkez ve alt merkezlerinin (taşra örgütlerinin) yer aldığı, tarım dışı üretimin daha yoğun olarak gerçekleştirildiği, idari birimlerin toplandığı kentsel yerleşmeler ile tarımsal üretimin yapıldığı tüm diğer alanlar şeklinde ifade edilmektedir. Bu süreçte kentlerde üretilen ürünlerin ticareti marjinaldir ve genel olarak yine aynı kentlerde tüketilmektedir. Kırsal ise doğrudan vergi gelirleri, gıda ve asker temini ile ilişkilidir. Bunun dışında kentlerin kırsal ile bir ilişkisi bulunmamaktadır. Böyle bir yapıda, günümüzde kentsel yönetim ile özdeşleştirdiğimiz yerel yönetimlerden ziyade, merkezin vergi toplamak ve asker devşirmek için oluşturduğu taşra örgütlerinin varlığı söz konusudur (Köroğlu, 2011: 2-3).

Kent ve köy ayrımı için kullanılan ölçütlerin son zamanlarda tatmin edici olmaktan uzak olduğu konusunda bir düşünce gelişmiştir. Zira bu yaklaşıma göre kent ve köy birbirinden bağımsız olarak var olan ayrı ayrı olgular değildir. Her birinin, ötekinde de rastlanan, onunla karışan özellikleri bulunmaktadır. Küçük bir köy, her zaman bir kasaba, daha sonra da bir kent olmaya aday bir yerleşme birimi basamağıdır. Dolayısıyla bir topluluğun, salt “köy” ya da salt “kent” olması ya da sayılması değil; bir başka topluluğa göre daha fazla köysel ya da daha fazla kentsel özellikler barındırıp buna göre nitelenmesi olanaklıdır. Kent ve köy yaşamı arasındaki ayrım tek bir özellik ya da etmenin sonucu olarak ortaya çıkmaz. Birbirine sıkıca bağlı işlevsel bağlantıları olan birtakım özelliklerin ürünü olarak bu ayrım kendini göstermektedir. Buradan yola çıkarak, kentlerle köyler arasında kabul edilebilir bir ayrım yapılmak istenildiğinde, karşılıklı ilişkileri ve işlevsel bağlantıları tümü ile dikkate alma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır (Keleş, 2008: 112).

2.3. KENTLEŞME

Kent sayısının ve nüfusun artması şeklinde ifade edilen kentleşme insan hayatında birtakım değişiklikler oluştururken nüfusun çoğalması ile birlikte insan

ilişkilerinde ve davranışlarında da değişikliklere yol açmaktadır. Bu durumu şehrin büyümesiyle bireyin yaşam tarzının da değişmesi olarak tanımlanabilir.

Kentleşme; toplumun demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel dönüşümünü içermekte olup demografik ve ekonomik tanım kentleşmeyi, sosyal ve kültürel tanım da kentleşmeyi kapsamaktadır

I. Demografik açıdan kentleşme, özellikle kırdan kente göçle beslenen nüfus fazlalığı olarak ifade edilebilir.

II. Ekonomik açıdan kentleşme, işgücünün tarım sektöründen, sanayi ve hizmetler gibi tarım dışı sektöre aktarılması, üretimde farklılaşma ve uzmanlaşmayı ifade eder.

III. Kültürel olarak kentleşme, sosyal örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma gerektiren, insan tutumu, davranışı ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci olarak ele alınabilir (Bayhan , 1996: 179).

Kentleşme insanları kent olarak adlandırılan yere çekme sürecini belirtmekle kalmamakta, insanların kent yaşam biçimini benimsemesi anlamına gelmektedir (Wirth, 2002: 81).

Yukarıda değinildiği gibi kent hayatında; özel bilgi ve beceriyle donanmış uzman kişilerin ne yapacağı açıkça belli olan, bilgi, hizmet ya da mal üretmeleri ile zenginleşmiş bir iş bölümü yaşanmaktadır. Uzmanlaşma ve iş bölümünün yaygınlaşması sonucu sosyal yapıda da hareketlilik gözlemlenmektedir. Göçle birlikte sadece mekânda değişiklik olmamakta, aynı zamanda bireyler sosyokültürel çevrelerinden, sosyo-ekonomik durumlarından ayrılarak yeni çevreler, durumlar ve rollerin içine girmektedirler. Kısacası demografik göçle birlikte yaşanan demografik değişim sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değişimlere sebep olmaktadır.

Kentleşmenin temel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Kentleşme, ister bir yerleşmenin kente dönüşmesi, ister bir kentin büyümesi biçiminde olsun, nüfusun kentlerde yoğunlaşması olarak demografik bir süreçtir.
2. Kentleşme, nüfusun tarımdan sanayi ve hizmetlere kayması ile birlikte kentsel istihdam biçimlerinin ağırlık kazanmasına yol açmaktadır.
3. Kentleşme, fiziksel çevre ve yaşam koşullarında bir değişme yaratır.
4. Kentleşme, toplumsal değişim ve yeniden biçimlenme sürecidir.

5. Kentleşme, yeni örgütlenme biçimlerini ortaya çıkarır.

2.4. KENTLİLEŞME

İnsanların çeşitli nedenlerle kente göç etmeleriyle kentleşme hareketinin sonucunda kente yerleşen bu insanlar için yeni bir süreç başlamaktadır: Kentlileşme.

Kentlileşme kentleşmeden farklı olarak değerlendirilebilir. Kentleşme genel olarak kent nüfus oranının artma sürecini ifade ederken, kentlileşme kent merkezlerindeki yaşama biçimini ifade eder. Kentleşme ekonomik ve demografik özellikleri taşımakta iken, kentlileşme sosyal ve kültürel yönü kapsamaktadır.

Kentlileşme; kırsal alan nüfusunun kentsel alana göçüyle tarım dışı faaliyetlere yönelmesinden ibaret olmayıp, kente ait değer sistemi ile kurumlara ve örgütlenme biçimlerine giderek nüfuz etme sürecini teşkil etmektedir. Bu süreçle birlikte yeni meslekler çıkmakta, toplumun çeşitli kategorilerinde mesleki kaymalar kaydedilmekte, mevcut statülere dair algılar ve bir sınıfın diğer bir sınıfla olan ilişkisinin niteliğini değiştirmektedir (Vergin, 2000: 145).

Bu bağlamda kentlileşme de kentleşme gibi ekonomik olarak kentlileşme ve sosyal olarak kentlileşme şeklinde tanımlanmaktadır.

I. Ekonomik olarak kentlileşme, kişinin geçimini tamamen kente özgü sanayi ve hizmet sektöründeki faaliyetlerden sağlaması (Ahmet Türkyılmaz ve Diğerleri, 1998: 58); üretimde farklılaşma ve uzmanlaşmanın olması (Bayhan, 1996: 179); kadınların ev dışında iş imkânlarına kavuşması (Sjoberg, 2002: 101); ailede harcamaların ortaklaşa yapılması ve tasarruf düşüncesinin yerleşmesi (Sjoberg, 2002: 101) gibi özellikler ekonomik olarak kentlileşmeyi tanımlamaktadır.

II. Sosyal olarak kentlileşme, kentleşme akımı sonucunda, sosyal değişimin insanların davranışlarında ve değer yargılarında, maddi ve manevi yaşam biçimlerinde gerçekleştirdiği farklılıkların oluşma sürecidir (Keleş, 2008: 71). Kente göç eden bireylerin giderek içinde buldukları sosyal grubun kent toplumunun değer-norm sistemini davranış kalıplarını

benimsemesidir. Böylece kentleşme bir anlamda toplum üyelerinin örgütler yoluyla formel yaşama alışmaları, birey-örgüt ilişkisinin yerini örgüt-örgüt ilişkisinin alması, böylece bireyin, diğer örgütler karşısında güçlenmesi, bireylerin örgütsel yaşamın gerektirdiği bilgi ve diğer becerilerle (mal ve hizmet üretim teknikleri vb.) donanması ve kente özgü ilke, değer ve amaçları benimsemiş olması olarak tanımlanabilir (Wirth, 2002: 102).

2.5. KENTLEŞMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Avrupa Kentsel Şartı'nda, "etimolojik olarak "kent", "citta" "cite" ve "ciudad" (latince kökü "civitas") sözcüğü, iki temel kavramı içerir. Yapısal, arkeolojik, topografik ve kent planlama açısından insan topluluklarının bulunduğu bir mekân; Tereccani Italien Ansiklopedisi'ne göre ise, "toplum hayatının temel çekirdeği ve karakteristiğini oluşturan tarihi ve yasal bir oluşum" (Palabıyık, 1996: 6) olarak tanımlanmıştır.

İlk olarak M.Ö. 6000 yıllarında beliren, M.Ö. 400 dolaylarında da tam olarak kendilerini göstermeye başlayan ilk kentler doğal olarak küçük ölçekli ve yerleşik köy ve kasabalardan çok az farklılık gösteren yapılardı. Bu kentlerin boyutlarının küçük olmasının görünür nedeni, tarımın veriminin düşük, uzun mesafeli ulaşımın maliyetinin de yüksek olmasıydı. Tarımda verimlilik artışının daha çok nüfusun bir arada toplanmasına olanak tanınması, demir alanındaki metalürjik buluşların, tarımsal makine teknolojisinin ve bu alandaki gelişmelere bağımlı olan ulaştırma teknolojisinin ilerlemesini gerekli kılmıştır (Hatt & Reiss, 2002: 29). Bu durum daha çok Mezopotamya ve Nil havzası başta olma üzere doğuda görülürken, Ege civarında tarıma elverişli arazilerin yokluğu nedeniyle maden çıkarma, çıkarılan madenlerden çeşitli aletlerin üretimi, denizcilik ve ticaret daha çok kentlerin yapısını etkileyen etmenler olmuşlardır. Özellikle Yunan şehirleri, deniz aşırı ticaret yolu ile giderek zenginliğini artırmış ve bölge olanaklarının nüfus kapasitesinin üç dört katı daha fazla bir nüfusu barındırma kapasitesine ulaşmışlardır. Örneğin Atina'da geliştirilen

ve dış dünyaya satılan ürünleri oluşturan bir sanayi, şehrin yiyecek gereksinimlerini karşılamakla kalmamış şehrin zenginleşmesine de katkıda bulunmuştur (Childe, 1983: 223).

Ortaçağın ilk dönemlerinde feodal toplum yapısı nedeniyle kentlerde bir zayıflama görülmektedir. X. yy' dan itibaren zanaat ve ticaretin önem kazanması ile kentler Avrupa'da İslam dünyasında yeniden büyümeye başlamıştır. Fakat günümüzdeki anlamıyla modern kentin ortaya çıkışı sanayi devrimi sonrası daha net görülür. Bu nedenle kentleşme kavramını “Sanayileşme Öncesi Kentleşme” ve “Sanayileşme sonrası Kentleşme” olarak ikiye ayırmak mümkündür.

2.5.1. Sanayileşme Öncesi Kentleşme

İlk kentsel yerleşmelerin nerede ortaya çıktığı hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Birçok bilim insanı ilk kentleri Yunan ve Roma kentleri olarak kabul etmektedirler. Yunan-Roma kentlerinin anıtsallığından gözleri kamaşan kent bilimciler, daha eski kentlere az ilgi göstermişlerdir. Ne var ki bazı Yakındoğu (Musul, Halep, Şam, Beyrut, Kudüs) veya Mısır (Lusor, Asiyut, Heliopolis) kentlerinin kökeni milattan çok öncelere dayanmaktadır. Paris'in tarihi henüz iki bin yıl bile değilken, Kudüs üçüncü bin yılı geride bırakmaktadır. Kentleşme açısından bakıldığında ise “Filistin, Suriye, Anadolu, İran, Orta Asya ve İndus” kentleşmenin ilk göze çarpan yerleşim yerlerdir (Hout, Thalmann, & Valbelle, 2000: 12-15). Bu yorumdan yola çıkarak ilk kentlerin doğuda kurulduğunu söyleyebiliriz.

Tarihi kayıtlara bakıldığında en eski yerleşik yerleşim birimlerin (belli aktivitelerin gerçekleşmesi; ticaretin yapılması gibi) ortaya çıkışı M.Ö. 6000-5000 yılları arasındadır. Eski yerleşim yerlerine göre gelişmiş sayılabilecek yerleşim yerlerinin ortaya çıkışı ise M.Ö. 4000 yılından itibaren. 4. binyıl sona ermeden önce, Yakındoğu kentleri, büyük boyutlu olmasalar bile, birbirlerine az veya çok benzeyen ailelerin yan yana gelmesi ile oluşmuşlardır (Hatt & Reiss, 2002: 34).

Kentleşme olgusu da işte tam bu yıllardan sonra oluşmaya başlamıştır. Nitekim Lampard'a göre ise ilk kentsel yerleşmeler, M.Ö. 3500'de Mezopotamya'da, M.Ö. 3000'de Mısır'da, M.Ö. 2500'de Çin ve Hindistan'da Neolitik dönemin

sonunda ortaya çıkmıştır (Aslanoğlu, 2000: 14). Arkeolojik bulgular incelendiğinde yüksek nüfuslu yerleşim birimlerinin ekolojik açıdan uygun olan, nehirlerin geçtiği verimli ovalarda ortaya çıktığı görülmektedir (Aydoğan, Şehir ve Cemiyet, 2000: 43).

Yılmaz ise sanayileşme ve sonrasındaki kentleşme kavramını şöyle yorumlar: “Kentler, ilk ortaya çıkışlarından sanayi devrimine kadar çoğunlukla bir azınlık deneyimi olarak kalmış, sanayileşmeye kadar işlevsel ve yapı açısından çok az bir dönüşüm geçirmişlerdir. Sanayileşme ise, kentlerin hızla büyümesine ve bir olgu olarak kentleşmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yani çağdaş manada kentleşme, nüfus hareketleri ile birlikte ortaya çıkmıştır” (Yılmaz, 2004: 250-267).

İlk kentlerin ortaya çıkışı ile fazladan üretilen ürünün saklanması için bir mekâna gereksinim duyulması arasında yakın bir ilişki olduğunu öne süren Kaya (Kaya, 2007: 8), ilk kentlerin suyu bol ve toprakları verimli Mezopotamya ve Nil Deltasında ortaya çıktığını bu ilişkiye dayandırmaktadır. Üretim ilişkileri açısından, örneğin dokuz tarımcı ailesi on aileyi yaşatacak kadar artı ürün elde etmeye başlayınca, beraberinde ürünün depolanması ve korunması gereği ortaya çıkmıştır. Bu tip ailelerden oluşan ilk kentlerin sakinleri zamanla üretimin verimini artırıp geleceğin kıtlık tehdidine karşı güvenceye kavuşup rahatlamışlardır. Artı ürünü, ilk olarak tapınaklarda saklayan bu aileler, bu ürünün korunması için bir milis gücün oluşturulması ve bu milis gücüne dâhil olan insanların doyurulması gerektiğini fark etmişlerdir. Bu durumun sonucu olarak üretime dâhil olmadan üretimden pay alan bir zümre olarak doğan milis güce, din adamlarının da eklenmesiyle artı ürünün korunması sürecinde bir yönetim birimi de ortaya çıkmıştır. Zamanla kent artı ürünü yönetmeye başlayıp, ürünü topladığı alanları denetimi altına almıştır. Kentte ortaya çıkan yönetim yapısında din adamları ve milis sınıfı etkin olmuştur. Askerlik, yönetim, dinler, yazı, ticaret, para, sermaye, eğitim, bilim, sanat, felsefe ve hukuk bu tür küçük kentlerin eseri olmuştur (Kaya, 2007: 8).

Kent olgusunun yapısal analizine ilişkin yapılmış olan incelemeler arasında Sjoberg’in kuramsal yaklaşımı önemli bir yere sahiptir. Sjoberg, kentsel ekolojistlerin modern sanayi kenti analizinin aksine, sanayileşmenin gerçekleşmediği toplumlardaki kentlerin yapısal özelliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sjoberg’in kuramında, kentsel yapı bağımlı değişken, teknoloji ise bağımsız değişken

olarak ele alınmaktadır. Kentler tek başına var olan birimler olarak değerlendirilmek yerine parçası oldukları toplumun temel yapısı ile ilişkili olarak analiz edilmektedir.

Sanayi öncesi kentte sosyal ve mekânsal yapıyı tanımlayabilmek için; sanayi kenti ile farklılaşan yönlerini tespit etmek gerekmektedir. Bu yönlerden ilki sanayi öncesi kent ile sanayi kenti arasındaki temel farklılaşmayı sağlayan teknolojidir. Sjoberg'in kuramsal yaklaşımında teknolojik farklılaşma, kullanılan enerji türlerine göre belirlenmektedir. Sanayi öncesi kentinde üretimde organik enerji kullanılmaktadır. Kent içi ulaşım ise insan ve hayvan gücüne dayanmaktadır. Farklılaşmayı ortaya çıkaran ikinci yön ise, ekonomik faaliyetlerin örgütlenme biçimidir. Kentsel mekânda üretim faaliyetleri daha çok aynı sokak üzerinde yer seçmekte, mekânda ihtisaslaşmış sokak ve mahalleler oluşmaktadır. Bu yer seçimi olgusu aynı zamanda kent içindeki ulaşım ve haberleşmeyi kolaylaştırıcı bir fonksiyona sahiptir (Karasar, 1994: 220). Sjoberg'in bağımsız değişken olarak tanımladığı teknolojinin etkisi bu alanda da görülmektedir. Haberleşme teknolojisinin olmayışı birbirine yakın ihtisaslaşmış mahalleleri ortaya çıkarmıştır (Sjoberg, 2002: 438-444).

Sanayi öncesi kentte teknoloji ve ekonomik örgütlenme ilkel olup az sayıdaki zengin tüccar dışında, ticaret ve zanaatla uğraşanlar daha çok aşağı sınıflar ve azınlıklar gibi istenmeyen kümelerin fertlerinden oluşmaktadır. Bu kentlerde ekonomik yaşamın örgütlenmesinde ve işleyişinde büyük öneme sahip yerel örgütler olan loncalar bulunmaktadır. Loncalar, aşırı rekabeti önlemekte; denetledikleri etkinlik dallarında mal ve hizmet ölçünlerini, fiyatları, işe alma kurallarını, personel yetiştirme ilkelerini belirlemektedirler. Bu dönemde uzmanlaşmanın eksikliğinden ötürü zanaatkâr malının yalnız yapımıyla değil, aynı zamanda alım satımı ve pazarlamasıyla da uğraşmaktadır. Fiyat belirlemede pazarlık yöntemi geçerli bir araç olma özelliğini korumaktadır. İş ve çalışma yaşamında seçkin kesimin emek harcamaya karşı olumsuz yaklaşımları, bu dönemde ekonomik gelişmenin temel engellerinden biri olarak öne çıkmaktadır (Keleş, 2008: 142).

Sanayi kenti ile farklılaşmayı ortaya çıkaran diğer bir yön ise sanayi öncesi kentte gözlemlenen güçlü sosyal kontroldür. Sjoberg'e göre bir sosyal güç olmaksızın kentlerin çevre "hinterland"ı kullanmaları mümkün olamamaktadır. Nitekim sanayi öncesi toplum kentleri idari ve dini merkez olduğu kadar aynı

zamanda pazar ve değişim merkezi işlevlerini de taşımaktadırlar (Sjoberg, 2002: 439-440). Sanayi öncesi kentleri demografik açıdan incelendiğinde birçoğunun nüfusunun on binin altında olduğu görülmektedir. Bu kentler daha çok dinsel ve yönetsel kentler olmuş; ekonomik işlevleri ise ikinci planda kalmıştır. Bu kentlerin yerleşim dağılımları incelendiğinde, seçkinler ve varlıklı sınıfların merkezde ve merkeze yakın yerlerde yaşadıkları görülmektedir. Toplum içindeki yoksul kesim ve istenmeyen diğer öğeler ise kent sınırlarına yakın yerlerde yerleşmektedirler. Her uğraş kümesi, belirli bir sokakta ya da mahallede çalışmakta ve yaşamaktadırlar. Bu mahalle ve sokaklar, genelde o uğraşın adını taşımaktadır. Farklı etnik kümeler ise, nispeten kendilerine yeterli alt kümeler halinde, birbirinden ayrı yerlerde yaşamaktadırlar. Hem toplumsal hem de ekonomik alanda görülen bu yoğun ayrılaşmaya karşın arazi kullanımında ayrışma daha azdır. Belli bir toprak parçası, birden çok işleve hizmet etmektedir (Keleş, 2008: 141). Sjoberg'e göre sanayi öncesi kenti, imtiyazlı dar bir üst tabaka tarafından yönetilmektedir. Bu kentin toplumunda fiilen üretimle uğraşmayan orta tabakayı geçindirebilecek ürün ve hizmetler olmadığı için yalnızca küçük bir elit grubunun geçimi sağlanmaktadır. Bu yüzden kentin tabakalaşmasında dikey hareketlilik yoktur. Sanayi öncesi kentin sosyal kontrolünü oluşturan temel mekanizmalar din, aile kurumu ve lonca örgütlenmeleridir. Kentin toplumsal yapısı içinde kişinin özel yaşantısı ve meslek yaşantısının kurallar ile tanımlı olduğu görülmektedir (Sjoberg, 2002: 441-443). Nitekim Keleş'te bu duruma değinerek Sanayi öncesi kentinde; yönetim, din ve eğitim kurumları ile üretim güçlerinin, üst sınıfların egemenliğinde olduğu belirtmiştir. Bu üst sınıf ile geniş halk kitleleri arasında önemli statü ayrımı göze çarpmaktadır. Bunun da ötesinde, aşağı sınıfların da altında yer alan, sistemin varlığını sürdürmesi için zorunlu olmakla birlikte, toplumun istemediği etkinliklerle uğraşan, "istenmeyen sınıflar" bulunmaktadır (Keleş, 2008: 141-142).

Sanayi öncesi kentin mekânsal örgütlenmesinde kentin ekonomik ve sosyal yapısının etkisi yoğun şekilde gözlemlenmektedir. Kentin tipolojisi incelendiğinde sokaklar insanların veya ulaşım aracı olarak kullanılan hayvanların geçeceği genişlikte olduğu, binaların ise alçak ve sıkışık olduğu görülmektedir. Arazi kullanım şekillerinde bir farklılaşma veya ihtisaslaşmaya rastlanmazken, konut yapılarının aynı zamanda işyeri olarak; dini yapıların ise aynı zamanda okul hatta yer yer

alışveriş merkezi fonksiyonunu taşıdığı görülür. Sjoberg sanayi öncesi kent ile sanayi kentinin mekânsal açıdan farklılıklarını üç temel noktada dile getirmiştir. Bunlardan birincisi sanayi öncesi kentte merkezi alanın sosyal tabakaların dağılımı doğrultusunda ortaya çıkmış olmasıdır. İkincisi, etnik ve mesleki gruplara göre ihtisaslaşmış sokak veya mahallelerin görülmesidir. Sonuncusu ise mekânlarda konut, işyeri, eğitim alanı ve dini alanlar gibi farklılaşmanın görülemeyişidir (Aslanoğlu, 2000: 36).

Sanayi öncesi kentleşmesinin diğer önemli bir unsuru da kentleşmenin hızıdır. Sanayileşme öncesi bu dönemde kentleşme daha yavaş ilerlemiş ve sanayi dönemi şehirleşmesinden farklı siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sebepleri ile gerçekleşmiş olduğu görülür. Teknolojik vasıtaların ve iletişim imkânlarının kısıtlı olması; kentleşmeyi önemli bir şekilde etkilemiştir. Sonuç olarak sanayileşme öncesi kentleşme, büyük ölçüde tarımın ilerlemesine ve elde edilen üründe artış olmasında önemli bir etkiye sahiptir.

2.5.2. Sanayileşme Sonrası Kentleşme

Sanayi devriminin gerçekleşmesi diğer bütün gelişimlerde olduğu gibi kentleşmede de bir devrim niteliğinde olmuştur. Sanayi devrimi ve sonraki dönemde kentlerin yapısal ve işlevsel olarak çok hızlı bir şekilde dönüşmesi de bu olguyu desteklemektedir.

Yılmaz'ın da ifade ettiği gibi: “kentler, ilk ortaya çıkışlarından sanayi devrimine kadar çoğunlukla bir azınlık deneyimi olarak kalmış, sanayileşmeye kadar işlevsel ve yapı açısından çok az bir dönüşüm geçirmişlerdir. Sanayileşme ise, kentlerin hızla büyümesine ve bir olgu olarak kentleşmenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yani çağdaş manada kentleşme, nüfus hareketleri ile birlikte ortaya çıkmıştır” (Yılmaz, 2004: 252). Sanayileşmeyle hız kazanan şehirleşme, geleneksellikten modernliğe geçiş sürecinin ilk adımı olarak kabul edilmektedir (Giddens, 2002: 458). Günümüz modern kentlerinin doğuşu, sanayi devrimini izleyen yıllarda teknolojinin gelişimine paralel olarak büyük nüfus hareketlerinin meydana gelmesi, bütün dünyada kendini gösteren milliyetçilik akımı, Fransa'dan

başlayarak Avrupa ülkelerini saran sekülerizm ve toplumsal sınıflaşmanın önemli ölçüde farklılaşması gibi Batı toplumlarındaki önemli değişimlerle gerçekleşmiştir (Yahyagil, 1998: 103).

Saunders'e göre bu dönemin kentlerinin birbirleri ile ilişkisi, üretim ve ticaret arasındaki ayrışma gibi etkiler sanayi kentleri arasında yeni bir üretim farklılaşmasını ortaya çıkarmıştır. Bunun sonucu olarak kentler farklı sanayi türlerinin ortaya çıktığı mekânlar haline gelmişlerdir. Fakat bazı kentlerde sanayi sermayesinin gelişimi mevcut üretim ilişkileri tarafından engellenmiştir. Bu nedenle sanayi kentleri, loncaların etkili olduğu yerleşmelerin uzağında ve enerji kaynağına yakın yerlerde kurulmuştur. Sanayi kentlerinin daha çok loncaların etkili olduğu eski yerleşmelerin dışında gelişmesi, kentsel mekânın toplumsal ilişkilerde etkili olduğu vurgusunu artırmaktadır (Aslanoğlu, 2000: 59).

Sjoberg'in kuramında ise sanayi kenti, sanayi ve ticaret merkezi olmasıyla sanayi öncesi kentten ayrılmaktadır. Sanayi öncesi kentin aksine idari ve dini işlevler önemini yitirmiştir. Sanayi kentinde kullanılan teknoloji de çok farklıdır. Organik olmayan enerjinin sanayi ve tarımsal üretime, ulaşım ve haberleşmeye uygulanması sayesinde yoğun nüfusa ve örgütlenme olanağına sahip bir kent yaratılmıştır. Bu teknolojik farklılaşma modern kentlerin iç düzeninde açıkça görülebilmektedir. Yine altyapı açısından kıyaslandığında sanayi sonrası kentinde kentsel mekânın, sanayi öncesi kentine göre çok geniş olduğu gözlemlenmektedir. Geniş yollar ve yüksek yapıların yanı sıra kentsel arazi kullanımında da artan yoğunlukta bir ihtisaslaşma söz konusudur. Konut ve işyerleri arasında da kesin bir ayırım vardır. Şöyle ki, sanayi öncesi kentin mekânsal deseninden farklı olarak üst ve orta gelir grubu kent çevresinde yerleşirken, merkez ve konut alanları arasında kalan alanda geçiş bölgesi ortaya çıkarak belirginleşmiş, alt tabaka ve istenmeyen unsurlarda burada yer almıştır (Sjoberg, 2002: 438-439).

Keleş de bu durumu doğrular nitelikte sanayi kentlerinin, bir yönetsel ve dinsel merkezden ziyade bir ticaret ve sanayi merkezinin çevresinde gelişmekte olduğunu ifade etmiştir. Ona göre sanayi kentlerinde hem toplumsal yaşamın örgütlenmesinde, hem de arazi kullanımında yüksek derecede bir uzmanlaşma ve işbölümü gözlemlenmektedir. Yine bu kentlerde çalışma ve oturma alanları birbirinden belirgin olarak ayrılmaktadır. Yukarı ve orta sınıflar, merkezdeki oturma

alanlarını yoksullara terk ederek, kentlerin dış mahallelerinde yerleşmeyi tercih etmekte ve bu amaçla yeni mahalleler ve yöre kentler kurulmaktadır (Keleş, 2008: 142-143).

Sanayi kentinde teknolojideki gelişmeler sonucunda otomasyonun etkisi ile hizmet sektöründe çalışanların sayısı artmış, kentsel rekreasyon alanları çoğalmış ve ekonomik yaşantı çok gelişmiştir. Etkili bir örgütlenme, ussal çalışma ve standardizasyonun gözlemlendiği sanayi sonrası kentinde, gelişmiş teknolojiye bağlı olarak elde edilen fazla üretim, yarı üretici ve üretici olmayan grupları yaşatmaya yeterli olmaktadır. Sanayi toplumu; kabaca toprağı işleyen köylüler ve onlardan sayıca fazla olan sanayi ya da hizmetlerde çalışan kitleler ile bunlar üzerinde kontrol gücü olan üst tabakalardan oluşmaktadır. Bu sosyal tabakalaşma sistemi sanayi öncesi kent toplumunun aksine dikey hareketliliğe uygundur. Sanayi sonrası kentinde insan ilişkilerinin kurulmasında bireyin yaptığı iş ve meslek çevresi etkindir. Bireyler arasında anonim insan ilişkileri egemendir ve sosyal farklılıklar hoşgörü ile karşılanmaktadır. Sosyal kontrol ise, dolaylı olarak, ihtisaslaşmış biçimsel kurumlarla uygulanır. Kent hayatı artan sosyal hareketliliğin bir sonucu olarak yerellikten giderek uzaklaşmaktadır (Sjoberg, 2002: 444).

Sanayi kentlerinde hem sınıf nitelikleri açısından hem de etnik kümeler arasında mekân bazında ayırım yapmanın zorlaştığı gözlemlenmektedir. Üst sınıfın terk ettiği kent merkezini, küçük dükkânlar, yönetimle ilgili hizmetler kapmakta; sanayi ise kent dışına kaçmaktadır. Otomasyon, boş zamanların artışı ve buna benzer eğilimler, sanayi kentinin mekân kullanım biçimlerini de etkilemektedir. Toplumsal alışkanlıklar, bu kentlerde sanayi öncesi kentlerdekinden daha yüksek düzeydedir. Sanayi öncesi kentlerde saygınlığı olmayan birçok uğraş, sanayi kentinde büyük rağbet kazanmıştır (Keleş, 2008: 143).

Sanayileşme ve kentleşme arasında sıkı bir ilişki kuran Lefebvre'e göre bir zamanlar şehri üreten sanayi, daha sonra şehir tarafından üretilir olmuştur (Lefebvre, 1991: 29). Ne var ki Wirth'in de ifade ettiği gibi: "Kentleşmenin endüstriyalizm ve modern kapitalizmle karıştırılması tehlikesine özellikle dikkat çekmek gerekmektedir. Modern dünyada kentlerin yükselişi, kuşkusuz, modern makine teknolojisinin, büyük çaplı üretimin ve kapitalist girişimin ortaya çıkışından bağımsız değildir. Ama daha önceki dönemlerin kentleri, günümüzün büyük

kentlerinden farklı bir biçimde sanayi öncesi ve kapitalizm öncesi düzen içerisinde gelişmelerine karşın onlar da kenti” (Wirth, 2002: 84-85).

Kıray’ın da belirttiği gibi “18. ve 19. yüzyılda sanayi dediğimiz, yani tarımsal olmayan üretimin Kuzeybatı Avrupa şehirlerinde ve toplumlarında hâkim hale gelmesi bütün yerleşmelere yeni biçimler vermiştir. Özellikle demiryolu, buharlı gemi ve örgütsel sanayi ile birlikte yirminci yüzyılın ilk yarısında gözlemlenen ve anlatılan yeni yerleşmeler etkileşim aşamasının ortaya çıkışı, gelişmiş ülkelerde görülen şehirleşmenin bir görünümü olmaktadır” (Kıray, 1998:154).

Buradan hareketle sanayi devrimi sonrası kenti veya sanayi kenti denilirken aslında gelişmiş ülkelerdeki kentleşmenin anlatıldığı görülmektedir. Yine gelişmiş ülkeler için geçerli olan, sanayileşme ile birlikte yürüyen kentleşme “dengeli kentleşme” olarak adlandırılmaktadır. Burada dengeden kastedilen, nüfusun istihdam olanaklarına paralel olarak yer değiştirmesi, kente göçen bireylerin kısa sürede iş bulmasıdır. Dengesiz kentleşme ise sanayileşme olmaksızın kentin sadece nüfus olarak büyümesi yani demografik anlamda kentleşmesidir. Ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yaşanan olgu dengesiz kentleşmedir (Dinler, 1998: 150-151).

2.6. GEÇİŞ DÖNEMİNDE KENTLEŞME

Gelişmekte olan ülkelerde, sanayileşme-kentleşme ikileminin bir sonucu olarak kırsal bölgelerden kentlere sürmekte olan göçler, kalkınmanın yanı sıra değişme-gelişme ve başkalaşma olgusuyla birlikte gerçekleşmektedir. Kalkınma olgusunun planlı bir hareket olduğundan yola çıkarak toplumda meydana gelen değişimin yaratılan maddi ve manevi değerlerle kontrol edilebilmesi gerekmektedir. Ne var ki, üretilen sınırlı verilere karşın, toplumun istekleri çok daha fazla olmaktadır. Bu tip bir çelişki, kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçen insanların problemlerini çözümsüz bırakmakta ve kentlerde yığılmalara yol açmaktadır (Dincel & Erdoğan, 1989: 41).

Kentleşme ile sanayileşme arasında gelişmiş sanayi toplumlarında daha kolaylıkla bir bağ kurulabilirken, gelişmekte olan ülkelerin geçiş dönemi kentleri için

böyle bir bağlantının kurulması çok daha zor olarak değerlendirilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde gözlemlenen olması gerekenden daha “hızlı” bir şekilde seyreden kırdan kente olan göç ile kentleşmenin gerçekleşmesi, bazı yerleşim birimlerinde “aşırı” kentleşmenin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Kıray, 1998: 49).

Her şeyden önce gelişmekte olan ülkelerde kişi başına düşen milli gelir çok azdır. İkinci bir özellik ise tarıma dayalı bir insan gücü istihdamının söz konusu olmasıdır. Üçüncü olarak, hızlı bir şehirleşme içerisinde olmalarına karşılık esas nüfus, şehir dışı yerleşme alanlarında yaşamaktadır. Dördüncü özellik ise, doğum oranının ölüm oranından fazla olması nedeni ile toplam nüfus içerisinde ve on beş yaşın altında üretici olmayan nüfusun büyük bir miktar oluşturmasıdır. Gelişmekte olan ülkelerde bir başka özellik ise okuma yazma oranının düşük olmasıdır (İsbir, 1991: 21).

Kapitalizm öncesi tarzların egemen olduğu geçiş dönemi kentleri, kapitalist üretim tarzlarının bu ülkelere girişi ile birlikte önemli nitelik değişimleri yaşamışlardır. Bir yandan kapitalist üretim tarzlarının teknoloji/sermaye yoğun yatırımları yer seçimlerini altyapısı görece oluşmuş, ulaşım olanakları gelişmiş bu merkezlerde yaparken, öte yandan kırsal alanda kapitalist tarzın genişletilmiş üretiminin ön şartı olarak doğrudan üreticilerin üretim araçlarından yoksun bırakılmaları, emek gücünün kitlesel biçimde bu kentlere akmasına neden olmuştur. Kente göç eden bu kitlelerin sanayi sektöründe istihdam edilememesi sonucunda ya işsizler ordusuna katılmışlar ya da özellikle hizmet sektöründe yeni ve verimsiz iş alanlarında geçimlerini sağlamak zorunda bırakılmışlardır (Şengül & Ersoy, 1997: 73).

Dengesiz kentleşmenin sonucu olarak, kent merkezlerinde konut, istihdam, alt yapı, sektörler arası dengesizlik gibi sorunlar ve farklı kentlileşme derecesinde tabaka ve grupların ortaya çıkışı gözlemlenmektedir (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

Sjoberg’e göre de geçiş dönemi kentleri sanayi kenti özelliklerine sahip değillerdir. Bu kentler hem sanayi kenti özelliklerini hem de sanayi öncesi kentlerin özelliklerini bir arada bünyesinde barındırmaktadırlar. Geçiş dönemi kentinin sosyal yapısını oluşturan farklı öğelerin değişim hızları da farklılaşmaktadır. Bunlardan ekonomik ve teknolojik gelişmelere uygun olanlar daha hızlı gerçekleşmektedir. Bu

süreç genellikle şu şekilde yaşanmaktadır: İlk etapta geleneksel formlardan bir kısmı sürece direnerek varlığını sürdürmeye çalışmaktadır; ikinci aşamada geleneksel yapıya özgü formlar gözden geçirilerek bir kısmı değişmektedir; üçüncü aşamada geleneksel formlar ortadan kalkmaktadır; son aşamada ise ortadan kalkan form ve kurumların yerini yenileri almaktadır (Sjoberg, 2002: 329).

Sjoberg'in kuramında yer alan başka bir nokta ise sanayi öncesi kentinin yoğun sosyal ve mekânsal ayrımının, geçiş dönemi kentinde gözlenmemesidir. Çünkü geçiş halindeki kentte bireylerin sanayileşmekte olan ortama uyumunu sağlayan çeşitli uyum mekanizmaları ortaya çıkmaktadır. Bu mekanizmaların temel işlevleri sıralanırsa, öncelikle; bu mekanizmalar aracılığı ile kırsal kesimden kente göç eden birey karmaşık kentsel ortama uyum sağlamaktadır. Akraba ve hemşerileri, kentsel yaşam tarzının gereklerinin kente göç edenlere öğretilmesinde etkili olmaktadır. Dahası, bu mekanizmalar aynı zamanda kente yeni gelen bireylerin kırsal kesimle ilişkilerini devam ettirmesine de yardım etmektedir. Son olarak; bu mekanizmalar sayesinde kentsel yaşamın etkilerinin, kırsal yaşama da yansması mümkün olmaktadır (Sjoberg, 2002: 329).

Tanımları yapılan bu uyum mekanizmaları geçiş dönemi kentinde yaşamakta olan bireyin toplumla bütünleşmesini sağlamak ve toplumla uyumsuz, işsiz, yüzergezer kişilerin ortaya çıkmasını engeller gibi görünmektedir. Ne var ki bu uyum mekanizmaları ile sanayi kentinde ihtiyaç duyulan eğitim ve toplumsallaşmanın sağlanabilmesi zor görünmektedir. Zira söz konusu eğitim ve sosyalleşmenin sağlanabilmesi için kapsamlı örgütlenmeler gerekmektedir. Geçiş dönemi kentlerinde modern kesimin gelişme hızının, kırsal kesimden kente gelen kişilere iş sağlamaya yetmemesi, marjinal kesimi doğurmaktadır. Dolayısıyla ülkenin sanayileşme düzeyi, örgütlenme yapısı, eğitim olanakları kente göç eden kişilerin örgütlü sektörde istihdamını sağlayarak yeni olanaklar sağlanmadıkça, marjinal kesim gelişimini sürdürecektir. Dolayısıyla geçiş dönemi kentlerinde batının sanayileşmiş kentlerinden farklı bir sosyal geçiş sürecinin yaşandığı görülmektedir. Bu nedenle Sjoberg, iki farklı kentleşme kavramı kullanmıştır. Bunlar sanayileşmeye bağlı olan kentleşme ve sanayileşmeye bağlı olmayan kentleşmedir. 1950'lerden sonra Türkiye'de gözlemlenen küçük kasaba ve köylerden kentlere doğru gerçekleşen

nüfus hareketi, Sjoberg'e göre sanayileşmeye bağlı olmayan kentleşmeye bir örnek oluşturmaktadır (Sjoberg, 2002: 329).

Öte yandan gelişmekte olan ülkelerde kentin altyapısı yoğun nüfus hareketlerini kaldırmaya hazır olmadığından gecekondulaşma olgusu da bu tip ülkelere özgü olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de, özellikle de büyük kentlerde toplanan kırsal göç, kente eklenerek birleşmekte ve kenti bir kuşak gibi sarmaktadır. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Bursa'da nüfusun yüzde yarısından fazlası gecekondulu bölgelerinde yaşamaktadır. Bu yerleşmelerin yaygın mekân anlayışından dolayı, kent alanında da büyük yer kaplamaktadırlar. Gecekondulaşma, ülkenin gelişmekte olan sosyoekonomik ve sosyokültürel yapısının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de; sermaye, teknoloji ve topluma ilişkin sorunları organize olmuş örgütsel bir anlayışla çözebilme alışkanlığı yetersiz olduğundan, toplum demokrasiyi doğal olarak yerleştirme çabası içerisindedir. Kenti biçimlendiren kentliler değil, kentin ticaretini yapanlardır. Dolayısıyla kentli, kendisine rağmen oluşan çevrede, bir yabancı gibi yaşamakta, kentsel sorunlarına örgütsel bir yapıyla sahip çıkamamaktadır. Yönetimlerin gecekondulaşmayı önlemeye çalışmalarına rağmen, bu olgu geniş halk kesiminin aynı zamanda demokratik bir mücadelesi olagelmıştır. Bu çabayla, gecekonduda oturanlar sadece kentsel mekânı planlananın dışında bir şekilde biçimlendirmekle kalmamışlar; ülkenin normal konut politikası, üretimi, teknolojisi ve bilimsel düzeyi ile göremediği barınak sorununa da bir alternatif çözüm getirmişlerdir. Dahası bu çözüm, kentte apartmanlaşma modelinde olduğu gibi, kullanıcının sadece niceliksel gereksinmelerine yanıt vermemekte, diğer taraftan nitel sorunlarını da çözmektedir. Çünkü gecekondulu bireyler, demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan sürekli değişim gösteren sosyal bir kesimi oluşturmaktadırlar. Kurdukları mekânlar ise, bu esnekliği gösteren değişime açık mekânlar olmaktadır (Dincel & Erdoğan, 1989: 41).

2.7. GÖÇ VE KENTLEŞME

Bozkurt Güvenç'e göre göç olgusu sadece insanlar için geçerli bir kavram değildir. Dünyamızdaki diğer canlıların birçoğunun da çeşitli sebepler ile hareket ederek yer değiştirdiğini ifade etmektedir: “Biyoloji ve Zoolojide, bir grup canlının belli mevsimlerde veya kalıcı olarak yer-yurt (mekân) değiştirmesine ‘göç’ deniyor” (Güvenç, 1997: 21).

İç göç, bir ülke içindeki nüfusun yer değiştirme olayını ifade etmektedir. Bir kentten başka bir kente kalıcı veya geçici amaçla insanların hareket etmeleri olarak tanımlanabilecek iç göç ile bölgelerin ya da illerin nüfus oranları değişmektedir. İç göç hareketleri daha çok o ülkenin geri kalmış bölge ve kentlerinden daha gelişmiş bölge ve kentlerine doğru gerçekleşmektedir (Özer, 2004: 24).

Kentleşmeye tesir eden iç göçleri Türkiye’de “Zorunlu göçler, gönüllü göçler ve emek göçleri” olarak sınıflandırmak mümkündür. Zorunlu göçler, bireylerin isteği dışında, devlet tarafından bazı olaylar ve durumlar karşısında mecburi olarak yaptırılan göçlerdir. Türkiye’de yapılan zorunlu göçlerle, göç ettirilen bireyler daha çok Türkiye’nin batı ve güney bölgelerine yerleştirilmekte, göç edilen illerin nüfusu artmaktadır. Mersin ve Adana bu duruma örnek verilebilir. Gönüllü göçler ise, herhangi bir baskıya maruz kalmadan bireylerin kendi tercihleri ile yaptıkları göçlerdir. Bu tip göçlerde bireyler daha iyi yaşam koşullarında hayatlarını sürdürebilmeyi, iyi bir eğitim alabilmeyi, sağlık olanaklarından yararlanabilmeyi ve daha fazla para kazanabilmeyi amaçlamaktadırlar. Emek göçleri ise tayin nedeniyle yapılan göçler ve işgücü göçlerini kapsamaktadır. Tayin nedeniyle yapılan göçler, bir memurun işinde çalışabilmesi için ister gönüllü olsun isterse zorunlu olsun yapmaya mecbur olduğu göç çeşidi olarak ifade edilmektedir. İşçi göçleri ise, emeğiyle çalışıp para kazanan insanların iş nedeniyle başka bölgelere, şehirlere gitmesiyle gerçekleşen göçlerdir. Örneğin Türkiye’de genel olarak Güneydoğu ve Doğu Anadolu’dan işçiler inşaatta çalışmak üzere geçici olarak göç etmektedir (Koçak & Terzi, 2012: 169-171).

Göç olgusunun ve yaşanan göç olaylarının günümüzde geldiği durumu incelendiğinde, göç kuramlarından itme çekme faktörlerinin hâlâ hem iç göçler hem de dış göçler için işlediği görülmektedir. Türkiye örneğinde, tarım kesimindeki

nüfusun azalması, tarımın ulusal gelir içindeki payının düşmesi, hızlı nüfus artışına bağlı olarak köy topraklarının parçalanmışlığı, 1950'den bu yana tarımda görülen hızlı makineleşme ve daha geniş alanların tarıma açılmalarının yanı sıra köylünün elde ettiği gelirin ve yaşam düzeyinin düşmesi köyün iticiliği olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan, ulaşım imkânlarının gelişmesiyle bireylerin daha özgür hareket edebilmeleri, iş olanaklarının bireyi sürekli gelir elde eden ve özgürce tüketen bireylere dönüştürmesi, çalışmanın getirdiği sosyal güvence, kentin aile bireylerine eğitimden sağlığa tanıdığı farklı olanaklar kenti çekici kılan özelliklerden bazılarıdır. İtme - çekme kuramının içeriği ilk kez 1966 yılında Everett Lee tarafından yazılmıştır. Lee kaleme aldığı kuramında, göçmenden ziyade göçe odaklanmış, ama göçmenin göz ardı edilmemesi gerektiğini de vurgulamıştır. Bu bağlamda Lee öncelikle göçlerin temel ortak özelliklerini ortaya koymak amacıyla göçe ait itici ve çekici faktörleri belirlemiş, analizine temel oluşturan dört temel faktörü tespit etmiştir (Yalçın, 2004: 30).

1. Yaşanan yerle ilgili faktörler,
2. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
3. İşe karışan engeller,
4. Bireysel faktörler.

Tablo 2. Pursaklar’ da Yaşayan Farklı Kentlerin Nüfusuna Kayıtlı Kişi Sayısı (2014)

Ankara	48.850
Çankırı	29.182
Çorum	10.693
Yozgat	5.998
Kırıkkale	3.432
Kırşehir	2.553
Kastamonu	1.844
Samsun	1.799
Bolu	1.467
Erzurum	1.261
Tokat	1081
Sivas	1072
Kayseri	1039
Trabzon	899
Kars	893
Konya	861

Kaynak: Nüfus Müdürlüğü Verilerinden Derlenmiştir.

2.8. TÜRKİYE’DE KENTLEŞME

Kentleşme, günümüzden beş bin yılı aşkın bir süre önce Mezopotamya’da ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimiyle birlikte gelişimi olağanüstü güç kazanan kentleşme, 20. yüzyıl boyunca tüm dünyaya yayılmıştır (Aslanoğlu, 2000: 14).

Sezai Türkiye’deki kentleşme olgusunu, “köy blokları” tiplmesiyle nitelendirmektedir. Köy blokları tipi, Türkiye’deki kentleşmenin, sanayileşmeye dayanmadığını, çevre tahribatı ve fizikî plânsızlıkla birlikte oluştuğunu, gecekondulaşmanın beraberinde köy kültürünü de kentlere getirdiğini kastetmektedir (Sezai, 1981: 112). Ülkemizdeki kentleşme sürecinin ortaya çıkışının temel nedeni, tarım sektöründe başlayan modernizasyon ile kırsal kesimdeki emek talebinin azalması ile tarım sektöründeki istihdamın tarım dışı alanlara, özellikle de sanayi ve

karmaşık iş örgütlerinin yer aldığı kente akınıdır (Kıray, 1982: 57-66). İtici ve çekici olmak üzere iki ana başlık altında incelenen göçe neden olan faktörlerden, İtici faktörlerin başında “tarımsal mekanizasyon kavramı” gelmektedir. Nitekim 1947’deki Truman doktrini ve Marshall yardımı sonucunda Türkiye’ye çok kısa sürede 40.000’den fazla traktör girmiş ve ülke tarımında mekanizasyonu tetiklemiştir. Tarım sektöründe gerçekleşen bu hızlı mekanizasyonun bir sonucu olarak tarım sektöründe istihdamı sağlanan nüfusun büyük bir bölümü, geçim kaygısı ile tarım dışı alanlara yönelmek zorunda kalmıştır (Tekşen, 2003: 42).

TÜİK verilerine göre 1950 yılında Türkiye nüfusunun kent ve kırsal dağılımına bakıldığında, nüfusun % 15’i kentlerde yaşarken, % 85’inin kırsal alanda yaşadığı görülmektedir. Buna karşın, 2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi’ne göre nüfusun % 75,5 i kentlerde, % 24,5’i ise kırsal alanda yaşamaktadır. Buradan Türkiye’nin yaklaşık 60 yıllık bir sürede çok hızlı bir kentleşme sürecinden geçtiği görülmektedir.

Türkiye’de gerçekleşen kentleşme olgusunun özelliğini ve nasıl bir yön izlediğini ifade etmeden önce, Batı Avrupa ülkelerinde gerçekleşen kentleşme olgusu ile ülkemizdeki kentleşme olgusunun benzer ve farklı yönlerinin belirtilmesinde fayda vardır. Türkiye’deki kentleşmeyle Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’daki kentleşme ve sanayileşme ilişkisinin hem benzer hem de farklı yönleri bulunmaktadır. Benzer yönlerin ilki, hem Türkiye’de hem de Batı ülkelerinde sanayileşme derecesi yüksek olan bölge ve kentlerin aynı zamanda yüksek kentleşme derecesine sahip olmasıdır. Diğer bir benzer yön ise, sanayinin yeni kurulduğu yerleşim birimlerinde diğer yerlere nazaran daha kısa sürede ve hızlı bir kentleşme seyrinin gözlemlenmesidir. Üçüncü bir benzer nokta ise; sanayi sektöründe daha çok vasıflı işgücü, endüstriyel teknoloji ve tüketici kitlesi ihtiyacı ön planda olduğu için, kentlerin bu yönlerinden faydalanılmasının tercih edilmesidir. Farklılaşan nokta ise, Batı ülkelerinde genellikle kentleşme sanayileşmeyi takip ederken, ülkemizde sanayinin olmadığı yerleşim birimlerine de nüfus akını devam etmektedir. Bu yüzden Türkiye’de kentleşme, salt sanayileşme ile gerçekleşmemiştir. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerindeki kentleşmeyle de benzerlik gösteren ülkemiz kentleşme olgusunun, kendine özgü bir özelliği de ülkenin doğu bölgeleriyle batı bölgeleri arasındaki kentleşme oranlarının farklılığıdır (Şentürk, 1999: 25-26).

Ülkemizin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yaşanan, sanayileşme olmaksızın kentin sadece nüfus olarak büyümesi yani demografik anlamda kentleşmesi olgusu dengesiz kentleşme olarak adlandırılmaktadır (Dinler, 1998: 150-151). 1950'lerden sonra Türkiye'de gözlemlenen küçük kasaba ve köylerden kentlere doğru gerçekleşen nüfus hareketi de bu şekilde sanayileşme olmadan gerçekleşen dengesiz kentleşme olgusuna örnek teşkil etmektedir. Bu nedenle Türkiye'de gerçekleşen kentleşme olgusunu, Bayhan'ın tanımı daha doğru bir şekilde tanımlamaktadır: "Kentleşme; demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel bir yapısal dönüşümü içermektedir. Bu anlamda, demografik açıdan kentleşme özellikle köyden kente göçle beslenen nüfus yoğunluğunun fazlalığı olarak ifade edilebilir" (Bayhan, 2008: 178) Bu tanımın Türkiye'de yaşanan kentleşme olgusunu daha iyi tanımlamasının temel nedeni, Türkiye'deki kentleşmenin kırsal alandan kente olan göç ile gelişmiş ülkelerin aksine sanayileşmeden "anomik kentleşme" ile gerçekleşmekte olmasıdır. Sistematik olarak ilk defa Durkheim tarafından kullanılan, kuralsızlık anlamına gelen anomi; kentlerdeki karmaşık iş bölümü, sanayileşme ve kentleşme gibi faktörlerin etkisiyle kolektif bilincin yerine geçmeye başlayan bireysel bilincin daha baskın olmasıyla, toplumda sosyal kural ve değerlerin etkinliğini yitirmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de kentlilik kavramı da anomik kentleşmenin etkisiyle önemli bir konu haline gelmiştir. Kırdan kente iş bulma, barınma ve daha iyi sosyal olanaklara erişim amacıyla göç eden bireyler, göç edilen kentin gerekli ekonomik ve sosyal altyapıyı sağlayamaması nedeni ile umduklarını bulamayıp anomik kentleşme ve kentlileşme döngüsüne dâhil olmaktadırlar (Bayhan, 2008: 180).

Kısaca Türkiye'de kentleşme süreci sanayinin gelişme hızından daha yoğun bir şekilde nüfusun artmasıyla gelişmekte olan ülkelerin kentleşmesini aratmaz. Ancak Türkiye'deki sosyo-kültürel boyut bu durumu Türkiye'ye has bir durum haline getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 17. yüzyılın başından 19. yüzyıla kadarki döneminde toplumun durağan yapısı nedeniyle kentlerin mekânsal yapılarında da durağan bir manzara görülmektedir. Gerçekten de 14., 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükseliş dönemlerine paralel olarak, yeni mahaller kurulması yoluyla hızla genişleyen kent mekânları 17. yüzyılın başında ulaştığı

sınırları 19. yüzyılın sonlarına kadar korumuştur. 19. yüzyıl sonunda ise Anadolu'daki şehirlerin mekânsal yapısındaki gelişme, daha çok demiryolu, yeni ticaret merkezlerinin kurulması, idari merkez olma, askeri kışla gibi yeni çekim noktaları sebebiyle ortaya çıkmıştır (Oktay, 2005: 36).

Bu yaklaşıma uygun olarak, Osmanlı Devleti'nin başkenti olması açısından da büyük önem taşıyan, iç ve dış etkenlerle batılılaşma sürecine maruz kalan İstanbul kenti, bu türden kalıcı etkilerin yerleştiği bir kent olarak birinci derecede önem kazanmıştır. Ancak, kent mekânları açısından baktığımızda İstanbul kentindeki hızlı değişme sürecinin Anadolu kentlerinden oldukça farklı olduğunu görmek mümkündür. Hatta Ankara'da ve genellikle diğer Anadolu kentlerindeki kent mekânlarının belirgin bir değişim geçirmediğini, mekânsal yapıdaki değişme ve gelişmenin sadece yeni ticaret merkezlerinin kurulmasında, idari merkez ve askeri kışlaların oluşturulmasında ortaya çıktığı gözlenmiştir. Büyük bir başkente sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nda Anadolu'nun kentli nüfusunun % 40'i başkentte yaşıyordu. 17. ve 18. yüzyılda Anadolu'da kentlerde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı % 8 ile % 9 civarında iken 19. yüzyılda bu oran % 25'e yükselmiştir (Oktay, 2005: 37)

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir mirasçısı olarak düşünüldüğünde bugün bile, Osmanlı İmparatorluğu'nun kimi özelliklerini yapısında taşımaktadır. İmparatorluğun İslami kimliğinin ağır basması, kaçınılmaz olarak kentlerin yapısını da etkilemiştir (Erkan, 2002: 75).

Osmanlı döneminde kentler, doğrudan doğruya, ne üretim araçlarına ne de iş gücüne sahip olmaksızın üretimden doğan artık değeri eline geçiren merkezi bürokrasinin yerleşme merkezi ve üretilen zenginliklerin tüketilme ve yönetim merkezleri ve devlet ile kırsal bölgeler arası alışverişin olduğu yerlerdi. Ayrıca kentlerin, devlet için, özellikle de ordu için aynı zamanda üretim merkezleri olması ve imparatorluğun "Osmanlılaştırılması" açısından önemli olması gibi nedenlerle devlet kentleşmeyi desteklemekteydi. Osmanlı kentinde konut dokusu, bütün İslam dünyasında mahalle olarak adlandırılan küçük cemaatlere ayrılmakta ve her biri dini bir yapının çevresinde düzenlenmekteydi. İmparatorluğun kuruluş ve ilk yayılma döneminde, kentleşme yeni mahallelerin oluşumu süreci ile eş anlama gelmekte idi. Köylülerden, göçebelerden ve başka merkezlerden gelen göçmenlerden oluşan

homojen gruplar, etnik kökenlerine veya aynı toplumsal mesleki veya dini gruplara ait olmalarına göre az aileli topluluklar halinde yerleşerek yeni mahalleler kuruyorlardı. Osmanlı imparatorluğunun batılılaşma sürecine girmesiyle birlikte ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılardaki değişikliklerle birlikte kentlerin yapıları da değişmiştir (Keleş, 2008: 27).

Merkezi devlet otoritesini yeniden kurmak amacıyla Tanzimat'tan önce var olan kentle ilgili kuralları uygulamaya konmuş ve böylece kentlerde bir düzenleme hareketi başlamıştır (Erkan, 2002: 80-83). Sonuç olarak; Osmanlı İmparatorluğu'nun batılılaşma sürecine girmesiyle birlikte ekonomik, toplumsal ve siyasal yapılardaki değişikliklerle birlikte kentlerin yapıları da değişmiştir. 19. yüzyılın yarısından başlayarak batı ülkeleri ile olan ilişkiler ve ticaret anlaşmaları o zamana gelinceye kadar zamanın teknolojik gelişme düzeyine uygun bir işleyiş gösteren kentlerin sönmesine yol açmıştır. O tarihten sonra, bunlar yerine artık ürünün ülke dışına aktarıldığı dış satım örnekleri ve limanlar, gelişen kentler haline gelmiştir (Keleş, 2008: 28).

Türkiye'de kentleşme süreci incelendiğinde, Cumhuriyet Dönemi öncesi, Osmanlı tımar sistemi ve zorunlu iskân politikalarıyla kentlerin büyümesinin sınırlandırılmaya çalışıldığı ve 18.yüzyıl boyunca kentlerde yaşayan nüfusun genel içindeki payının yaklaşık % 8-9 oranında kaldığı görülmektedir (Erten, 2004, s. 31).

Cumhuriyet sonrası, 1927-1950 arası kentsel nüfus artışı % 3,4 kentleşme oranı ise % 24 civarında olup yine ciddi boyutlarda bir kentleşme hareketi gözlemlenmemektedir (Avcı & Karabıçak, 2008: 69) 1970 yılına gelindiğinde, kentleşme oranı % 28,7'ye 1990 yılında % 51,3'e ve 2000 yılında % 63,7'ye yükselmiştir (Bal, 2002: 69).

Kentleşme, 1950'lere gelinceye değin yavaş bir tempoda devam etmiş, savaş yılları içinde ise özellikle büyük kentlerin savunma zorlukları altında boşaltılmaları nedeniyle kentsel nüfusta önemli bir artışın olmadığı gözlenmiştir. Cumhuriyetin kurulduğu yıllar ile İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllar arasında kentleşmede görülen hafif canlılık ise devlet eliyle kurulan temel sanayi kuruluşlarına bağlanabilir (Keleş, 2004: 28). Cumhuriyetten sonra ilk nüfus sayımında Türkiye'nin nüfusu 13.648.000'e çıkmıştır. Bu nüfusun ancak 3.306.000'i kentlerde, 10.342.000'i kırsal alanda yaşamaktadır. Oran olarak toplam nüfusun % 75,8'i köylerde, % 24,2'i ise

şehirlerde yaşamaktadır. Bu oranlar aynı dönemin Batı Avrupa ülkeleri ile karşılaştırıldığında çok düşük olduğu görülecektir ve bu yıllarda Türkiye'nin tam bir tarım ülkesi niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır. 1935 yılındaki nüfus sayımında kentsel ve kırsal nüfus oranlarında önemli bir değişimler olmamış, hatta kırsal nüfus oranının daha arttığı görülmüştür. Bu sayım sonuçlarına göre, nüfusun % 76,5'i köylerde % 23,5'i kentlerde yaşamaktadır. Türkiye'de 1950 yılına kadar, nüfusun yaklaşık % 75'i köylerde % 25'i kentlerde yaşamaktadır. Bu oranın 1927'den 1950 yılına kadar devam etmiş olması 23 yıllık bir sürede Türkiye'de önemli bir kentleşme sürecinin yaşanmadığını göstermektedir. Bunun nedeni daha öncede belirttiğimiz gibi, ülkenin bu dönemdeki sosyal, ekonomik ve siyasal özelliklerinden kaynaklanmaktadır (Erkan, 2002: 84-85).

Türkiye'de kentleşme 1950'lerden sonra hızlanmaya başlamıştır. Kentleşmenin bu tarihten itibaren hızlanışının nedeni, 1950 yılından sonra yürürlüğe konan yeni ekonomik-sosyal politikalar ve tarımın makineleşmesi sonucunda hızlanan toplumsal değişme sürecidir. Türkiye'de 1955'teki nüfus sayımı sonuçlarında kentleşmenin arttığı görülmektedir. Bu oran kentler lehine hızla değişmeye başlamıştır. 1955'de nüfusun % 71,2'si köylerde % 28,8'i şehirlerde yaşamaktadır. 1980 yılına gelindiğinde ise nüfusun % 56,1'i köylerde % 43,9'u ise kentlerde yaşamaya başlamıştır. Bu oranlar toplumsal yapıdaki değişimi de göstermektedir. 1980'den sonra kentsel nüfusun % 50'nin üzerine çıktığını görmekteyiz. Kentsel nüfus artış oranı hızla yükselerek 1990'da % 59'a, 2000 yılı nüfus sayımına göre de Türkiye'de il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı % 65'e ulaşmıştır. 2000 nüfus sayımı rakamlarına baktığımızda, Türkiye'deki kentleşmenin gelişmiş ülkelerdeki kentleşme düzeyini yakaladığını görmekteyiz. Bu artış, kentlerdeki doğal nüfus artışından kaynaklanmamaktadır. Bilindiği gibi, kentlerdeki doğal nüfus artışı kırsal alandan daha düşüktür. Bunun altında yatan temel neden 1980'li yıllardan sonra Türkiye'deki köyden kente hızlı bir göçün yaşanmakta oluşudur (Erkan, 2002: 85-86).

Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda, kent planlamasıyla ilgili gelişmeler Kurtuluş Savaşı sırasında yangınlar sonucunda zarar gören yerleşme alanlarının mevcut haritalar üzerindeki yollarının genişletilmesini esas alan istikamet planlarının hazırlanması biçiminde olmuştur. Bu dönemde kent imar planlarının yapılmasını

zorunlu kılan bir kanun da henüz yürürlüğe girmemiştir. Buna rağmen, 1923'te İmar ve İskân Bakanlığı'nın, 1924'te Ankara Şehremaneti'nin, 1928'de Ankara Şehri İmar Müdürlüğü'nün kurulması gibi imar faaliyetlerini yönlendirecek örgütlemeler yapılmıştır. Daha sonra 1930 tarihinde yayınlanan 1580 sayılı Belediyeler Kanunu ile bütün belediyelere imar planı yaptırmak zorunluluğu getirilmiştir. 18 Haziran 1933 tarihinde çıkartılan 2290 sayılı Belediye Yapı Yollar Kanunu her belediyeye 5 yıl içinde, gelecek 50 yıl için kent planlaması yapmak zorunluluğunu getirmiştir. Yine aynı kanun, belediyelerin harita ve imar projeleri, yapı ve tamirleri için uyulması gereken "fenni şartlarla" ilgili hükümleri de kabul etmekteydi. 1933 yılında kabul edilen bu kanun, yürürlükte kaldığı 1956 yılına kadar kent planlamasına yön vermiştir. 2290 sayılı Belediye Yapı Yollar Kanunu'nun ihtiyaçlara cevap vermekten uzak kalması sonucu 1956 yılında 6785 sayılı İmar Kanunu hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur. Bu yeni İmar Kanunu'na göre nüfusu belirli bir rakamın üstünde olan belediyelere "imar planı" yaptırılması zorunluluğu getirilmekteydi. Kanunda ayrıca yapı ve ruhsat işleriyle ilgili olarak yeni düzenlemelerde kabul edilmişti (Oktay, 2005: 37-38).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PURSAKLAR'IN KURULUŞU VE TARİHSEL GELİŞİMİ

4.1. PURSAKLAR'IN KURULUŞU

Pursaklar Ankara ile Çubuk arasında yer alan köylerin en eskilerinden birisidir. Osmanlı Devleti'nden günümüze intikal eden ve Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi ile Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünde muhafaza edilen Tapu-Tahrir Defterleri ve Evkaf Defterlerinde kaydı mevcuttur. Pursaklar adına, ilk olarak 1463 yılında Osmanlı Devleti tarafından yaptırılan tahrir defterinde rastlıyoruz. Söz konusu kayıtlarda Pursaklar ismi "BUSAKLAR" olarak geçmekte olup, başındaki "B" sesi zamanla "P" ye dönüşmüştür. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından 438 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri ismi ile 1993 yılında iki cilt olarak yayınlamıştır. Yayımlanan bu defterde iki Busaklar (Pursaklar) kaydı bulunmaktadır. Bunlardan biri köy olarak geçmekte ve o tarihte Çubuk kazasına bağlı olduğu görülmektedir. Busaklar isminin defterde iki kaydının olması köyün yarısının tımar, diğer yarısının ise vakıf arazisi olarak ayrılmasından kaynaklanmaktadır. 1463 yılında Pursaklar'da toplam 37 hane bulunmaktadır. Bu hanelerin yıllık gelirinin 12 hanesi Ankara Kalesi Muhafızlarına, diğer 25 hanenin geliri yine Ankara'da bulunan Melike Hatun Medresesi Vakfına aittir. Osmanlı Devleti zamanında belirli aralıklarla yapılan arazi kayıtlarının (tahrir) yenilendiğini görülür (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

1530 yılında yapılan tahrirde Pursaklar'da hane sayısı 37'den 32'ye düşmüştür. Hanelerden 6 tanesinin geliri ilk tahrirde olduğu gibi Ankara Kalesi Muhafızlarına, 7 hanenin geliri de Melike Hatun medresesi Vakfına ayrılmıştır. Bugün Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nde muhafaza edilen 1571 tarihli 74

numaralı Mufassal Tahrir Defteri'nde hane sayısı 13'den 53'e çıkmıştır. 28 hanenin geliri tımar, 25 hanenin geliri de daha önceki tahrirlerde olduğu gibi Melike Hatun Medresesi Vakfına bırakılmıştır. Bu son defter (mufassal) detaylı olup aile reisleri isimleriyle tek tek zikredilmiştir. Yukarıda görüldüğü gibi Pursaklar'daki hane sayısı dönem dönem farklılık göstermiştir. Azalmasını göçlerle, çoğalmasını ise nüfus artışı ve bağlı mezraların artması ile izah etmek mümkündür. Ayrıca 20. yüzyılın başlarında 30-40 haneli bir köy olduğu ve Balkan Savaşına, I. Dünya Savaşına ve İstiklal Savaşına 44 asker gönderdiği ve bunlardan sadece 4 tanesinin sağ döndüğü yaşayan büyükler tarafından anlatılmaktadır (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

Pursaklar'daki nüfusun inişli çıkışlı bir grafik göstermesinde savaşların büyük payı vardır. 1935 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre Pursaklar'da 136'sı erkek 136'sı kadın 272 kişi yaşamaktaydı. 1901 yılına göre bu nüfus sayımı sonucu, nüfusu azalan Pursaklar'ın kendini hala toparlayamadığını göstermektedir. Ankara İl Özel İdaresinden, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı'na intikal eden 1901 (1371) tarihli Arazi ve Emlak Esas Defteri'nde köydeki haneler, aile reisleri ile arazi kayıtlarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu kayıtlara göre Pursaklar, 60'ı Müslüman 2'si Hristiyan 62 hanedir. Bu iki Hristiyan nüfustan biri Rum, diğeri Ermeni asıllıdır. Gayr-i Müslim hemşerilerin Pursaklar'da evleri olmakla beraber, esas ikamet yerlerinin Ankara'da Kurt ve İmam Yusuf Mahalleri olduğu söz konusu defterde ayrıca yazılıdır. 1901 (1317) tarihli kayda kadar Pursaklar Köyü ve mezralarında Gayr-i Müslim nüfus bulunmaktadır (İnalçık & Pamuk, 937-1530: 33-34).

Tanzimat'ın ilanından sonra devletin elindeki araziler işletenlere devredilip tapulandıktan sonra, çiftçilikten çeşitli sebeplerle vazgeçen hane sahipleri tarafından bağ ve tarlalar yavaş yavaş başta Gayr-i Müslim hemşerilerimiz olmak üzere muhtelif kişilere satılmıştır. 1463, 1530, 1571 tarihli tahrir defterlerinde Pursaklar, Anadolu Vilayeti içinde yer alan Ankara Livasına bağlı Çubuk kazasının bir köyü durumundadır. Daha sonraki dönemlerde Ankara'nın merkez köyleri içerisine dâhil edilmiştir. Yukarıdaki kayıtların dışında köyün tarihçesi ile ilgili olarak büyüklerin anlattığı bazı rivayetlerde vardır. Bu rivayetlerin başında şimdiki Pursaklar'ın Kavacık Memba Suyunun yanında kurulu olduğu, Çubuk Ovası kenarında bulunan bu köyün eşkıya baskısı ve zulümden dolayı bugün ESKİKÖY tabir edilen yere

bundan 150-200 sene önce (kesin tarihi belli değil) taşındığı söylenmektedir. Bu rivayetin gerçeğe dayandığını, yukarıda söylediğimiz tapu tahrir defterinde “KAVACIK” isminde bir köyün de kayıtlı olmasından anlaşılmaktadır. Bugün Kavacık Köyü haritalarda bir köy olarak değil, memba suyu ve mevki olarak yaşamaktadır. 1960’lı yıllarda Pursaklar, ilk yerleşim alanı olan “ESKİKÖY” bölgesinde meydana gelen bir heyelan sonucu, devletin yardımı ile planlı olarak inşa edilen, bugün Merkez Mahallesi olarak tanınan son yerleşim alanına taşınmıştır. 1965 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre Pursaklar nüfusu; 294 erkek, 265 kadın olmak üzere toplam 559 kişidir. Pursaklar’ın taşındığı son yerleşim alanının yol kenarı olması, çevrede kurulan fabrikalarda çalışan işçilerin bu bölgeyi ikamet etmek üzere seçmesine sebep olmuştur (Behar, 2000: 42).

Genellikle çevre vilayetlerden gelen bu sakinlerle Pursaklar’ın nüfusu artmış, nüfusu 2000’i geçtiğinden dolayı 19 Aralık 1986 tarih ve 19316 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 86/33062 sayılı karar ile BELDE sıfatını kazanmıştır. 31.12.1988 tarih ve 20038 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 88/13611 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile de Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırlarına dâhil olmuştur. Pursaklar 1970’li yıllardan sonra devlet politikaları gereği göç alan bir yer haline gelmiştir. Hatta devlet göçmen vatandaşlarımızı da buraya yerleştirmiştir. Şu anda nüfusunda 3000- 3500 civarında göçmen hanesi vardır. Pursaklar 1987 yılında belde statüsüne kavuştuktan sonra ilk imar planı BİLİM HARİTA tarafından 1987-1990 yılları arasında yapılmıştır. Belediye imar çalışmalarının tamamlanması sonucu hızlı bir inşaat süreci başlamış, akabinde nüfus da artmaya başlamıştır (Behar, 2000: 38).

Pursaklar, Ankara il merkezine 10km uzaklıktadır. Rakımı 1030 metredir. 40° 2’ 7.512" enleminde ve 32° 53’ 59,4564" boylamında yer almaktadır. Pursaklar ilçesi, 1987 yılında “belde” olmuştur, 21 yıl sonra 2008 yılında “ilçe” statüsüne kavuşmuştur.

PURSAKLAR BELDESİ

PURSAKLAR İLÇESİ

Fotoğraf 1. Pursaklar Beldesi ve Pursaklar İlçesi Genel Görüntüsü (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir.)

PURSAKLAR MERKEZİ ESKİ HALİ

PURSAKLAR MERKEZİ YENİ HALİ

Fotoğraf 2. 1990 Pursaklar Beldesi Merkezi ve 2014 Pursaklar İlçe Merkezi Görünümü (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir.)

4.2. PURSAKLAR'IN TARİHSEL GELİŞİMİ

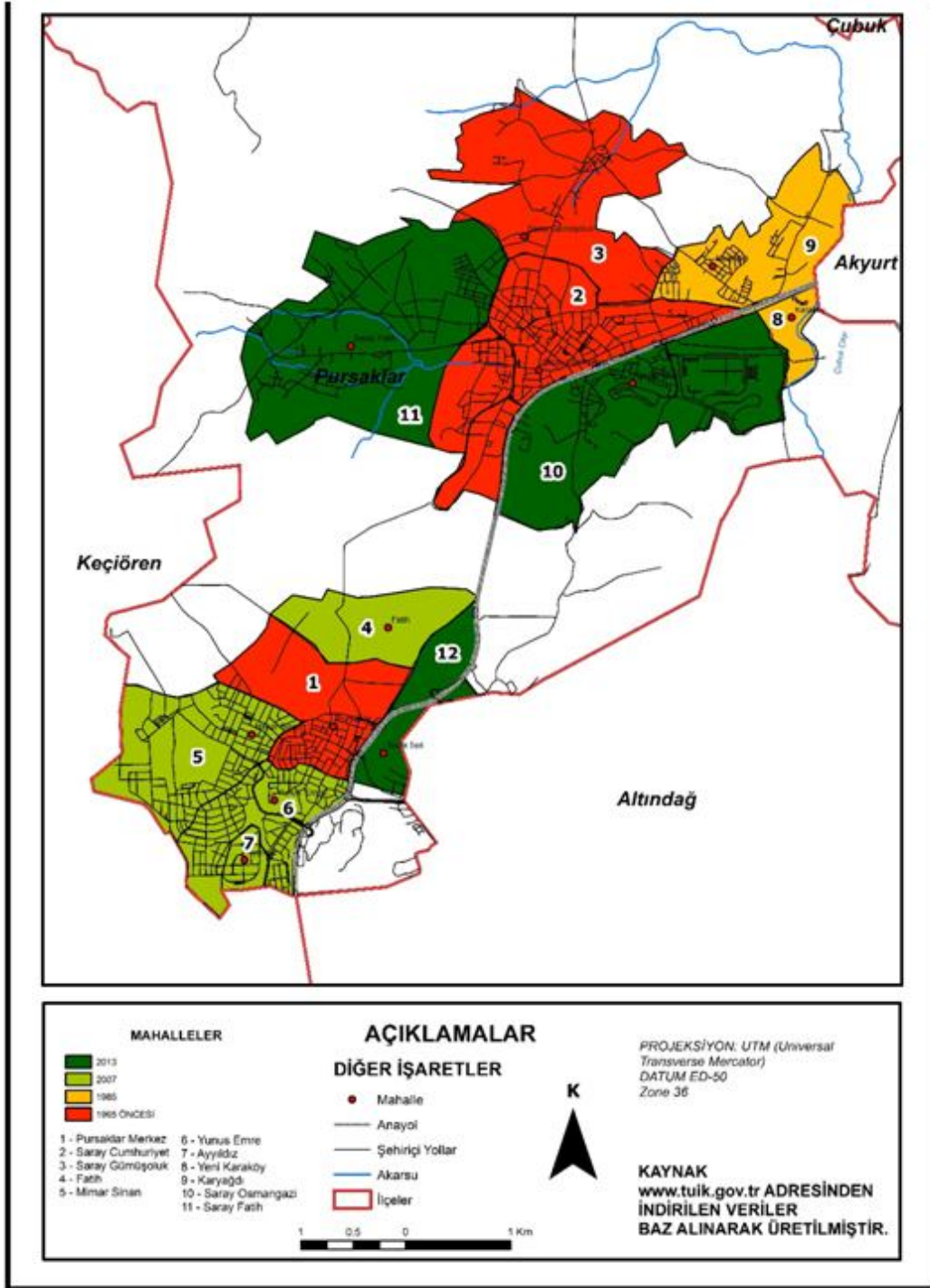
4.2.1. Cumhuriyet Öncesi Tarihsel Gelişimi

Pursaklar, eski adıyla “Busaklar”, hakkındaki belgeler 1530 tarihine kadar uzanır. Osmanlı döneminde uzun yıllar az sayıda insanın yaşadığı bir köy olarak kalmıştır. H. 937 (1530) tarihli 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri’ndeki kayda göre Pursaklar, “Busaklar” adıyla Çubuk Kazası’na bağlı bir köy olup yedi hane altı mücerret bulunuyordu. Osmanlı’da her hanede tahminen beş kişinin yaşadığı genel kabul görmüş gibidir. (Behar, 2000, s. 61-72). Hane sayısının beş ile çarpımına mücerret yani bekâr nüfus ilave edilir. Buna göre 1530 yılında Pursaklar’da tahminen 41 kişi yaşamaktadır (İnalcık & Pamuk, 937-1530: 387).

1830 yılında Ankara Bölgesi, Ayaş, Murtazaabad (Mürted ve çevresi), Arapsun, Haymanateyn (Büyük ve Küçük Haymana), Şorba (Çubuk ile Kızılcahamam arasında kalan bölge), Çubukabad (Çubuk), Yabanabad (Kızılcahamam), Yörük kazaları ile Süfla ve Bala nahiyelerinden oluşmuştur (Çadırcı, Armağan, Bingöl, & Koç, 2000: 14). Daha sonra bu kazalara Zir kazası da ilave edilmiştir (İnalcık & Pamuk, 937-1530: 123).

Pursaklar’ın adı belgelerde değişik şekillerde yazılmıştır. H. 1282 (1865/1866) tarihli üç belgede ve H. 1324 (1906/1907) tarihli bir belgede köyün adı “Busaklar”; H. 1312 (1894/1895) tarihli bir belgede ise “Bursaklar Karyesi” olarak kaydedilmiştir (İnalcık & Pamuk, 937-1530: 158).

Harita 2. Pursaklar'ın Tarihsel Gelişimi

Pursaklar, 1965 öncesi Pursaklar Merkez ve Saray beldesine ait, Saray Cumhuriyet ve Saray Gümüşoluk mahallelerinden oluşmakta iken 1985 yılında Yeni Karaköy ve Karyağdı mahalleleri de bünyesine dâhil olmuştur. 2007 nüfus verilerine bakıldığında merkez nüfusunun artması paralelinde Fatih, Mimar Sinan, Yunus Emre,

Ayyıldız mahallelerinin de yer aldığını görmekteyiz. 2013 yılı nüfus verilerinde ise Saray Osmangazi, Saray Fatih, Tevfik İleri mahallelerinin de katılması ile nüfus yoğunluğu iyice artmıştır (Harita 2.).

Harita 3. Porsaklar İlçesinin Kentsel Gelişim/Büyüme Yönleri (<https://maps.google.com>)

Porsaklar'da kentsel gelişimin özellikle kuzey yönlü olarak protokol yolu güzergâhı üzerinde ilerlediğini diğer taraftan çevre yolu istikametinde de gelişim gösterdiğini görmekteyiz (Harita 3.).

4.2.1.1. Nüfus

19.yy. Osmanlı döneminde Pursaklar'daki nüfusun tamamı Müslümandır. 1844/1845 yılları arasında Pursaklar'da yaklaşık 200 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir (Demirel & Belleten, 1990: 945-961).

Aynı tarihlerde, Çubuk'a bağlı 77 köyden beş köy Pursaklar ile eşit ya da daha büyük haneye sahiptir. Bu köylerin hane dağılımı tablodaki gibidir:

Tablo 3. 19.yy'da Çubuk'a Bağlı Köylerin Nüfus Dağılımı

Köy Adı	Hane Sayısı
Akkuzulu	41
Kışlacık	46
Mekki	43
Ovacık	45
Serinli	70
Pursaklar	41

Kaynak: (Çınar & Gümüşçü, 2002: 219-220)

Diğer köylerin tümü Pursaklar'dan daha az haneye sahiptir. Hane sayısı ile karşılaştırıldığında 41 hanesiyle Pursaklar'ın Çubuk'un en büyük köylerinden olduğu anlaşılmaktadır (Çınar & Gümüşçü, 2002: 219-220).

4.2.1.2. Ekonomi

Osmanlı döneminde ekonominin temeli tarıma ve hayvancılığa dayanırdı. Köylü, dış desteğe fazla ihtiyaç duymadan, kendi çabalarıyla hayatını sürdürebilirdi. Genel tarım aletleri, saban, tırmık, düven gibi basit aletlerden oluşmaktaydı. Bunlar köylerde köylüler tarafından ahşaptan yapılır ve kullanılırdı. Yiyeceklerini tarlalarında yetiştirdikleri mahsullerle, besledikleri hayvanlar ile karşılardı. Kısacası, köylerde hayat basitti ve kendi kendine devam eden tipteydi. Pursaklar

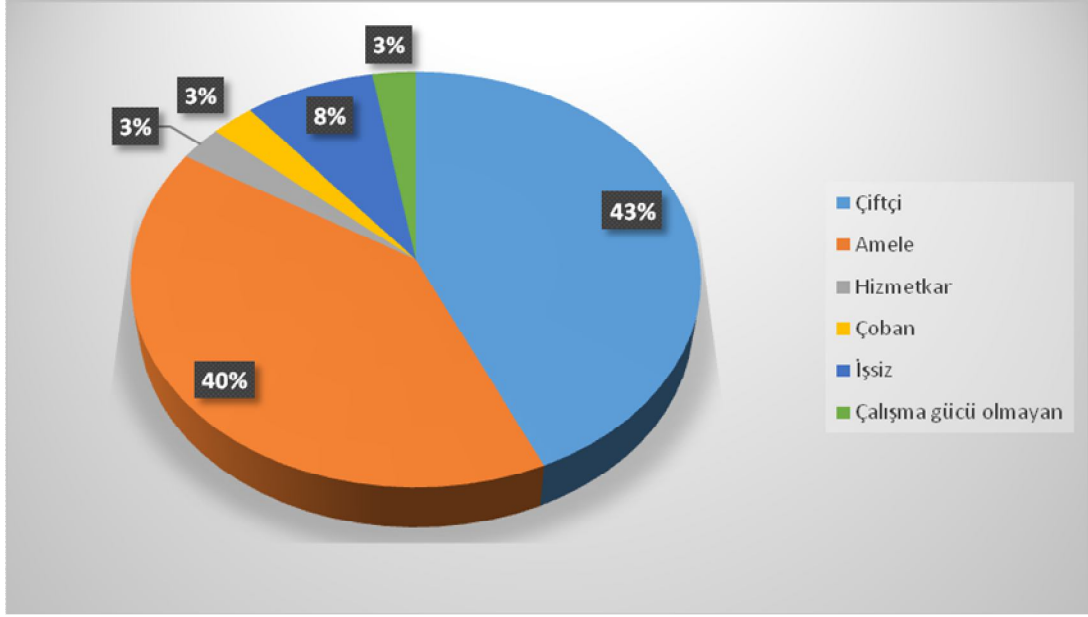
Köyü’nde de durum Osmanlı genelinde olduğu gibi tarım ve hayvancılığa dayanıyordu. Köydeki meslekler, çiftçilik, amelelik, hizmetkârlık ve çobanlıktı.

Tablo 4. 19.yy’da Pursaklar Köyü’nde Meslekler

Hasan oğlu Hamit	Çiftçi	Hasan oğlu Ali	Amele
Kadir oğlu Musa	(Yazılmamış)	Deli Ahmet oğlu Osman	Hizmetkâr
İsmail oğlu Hasan	Çiftçi	Kabasakaloğlu Hüseyin	Çiftçi
Mustafa oğlu Hüseyin	Çiftçi	Mustafa oğlu Mehmet	Çoban
Yusuf oğlu Abidin	Amele	İbrahim oğlu Ali	Çiftçi
Yusuf oğlu Halil	Amele	Gökmen oğlu Ömer	Amele
Berber oğlu Hüseyin	Çiftçi	Kara Halil oğlu Ali	Çiftçi
Emir Halil oğlu İbrahim	Çiftçi	Kuloğlu Mustafa	Çiftçi ve amele
Kuloğlu Seyit	Amele	Gök Hasan oğlu Hasan	Çiftçi
Sarı oğlu Ali	Askerlikten ihraç edilmiş. Amele.	Laz oğlu İbrahim	Amele
İmamoğlu Müteveffa Mehmet’in Kerimesi Fatıma	(Yazılmamış)	Ali oğlu Hüseyin	Amele
Küçük oğlu İsmail	Amele	Kara oğlu Hasan	Çiftçi
Hüseyin oğlu Mehmet	Çiftçi	Seyit oğlu Ali	Amele
Hüseyin oğlu Mustafa	Çiftçi	Deli Ahmet oğlu İbrahim	Amele
Ali oğlu Ahmet	Amele	İmamoğlu Hüseyin	Amele
Ali oğlu Ali	Çiftçi	Seyit oğlu Ali	(Yazılmamış)
Ali oğlu Ahmet	Amele	Cehri oğlu Halil	Çalışma gücü yok. Yardımlarla geçinir.
Ahmet oğlu Hüseyin	Çiftçi		
Emmi Halil oğlu Ömer	Çiftçi		
Ali oğlu Mehmet	Çiftçi		

Kaynak: (İnalcık & Pamuk, 937-1530: 387)

Tablodan da anlaşıldığı üzere, kayıtlara göre Pursaklar’da çiftçilik, amelelik, hizmetkârlık ve çobanlık dışında meslek mensubu yoktur. Halkın % 50’ye yakını çiftçilik ile uğraşmaktadır. Diğer büyük grup ameleliktir (Tablo 4.).

Grafik 1. 19.yy'da Pursaklar Köyü'nde Meslek Dağılımı (Akyıldız, 2006: 51-53)

Temettuat Defteri'nde değirmen, dükkân ve kışlak gibi işyerlerinin de kaydedilmesi zorunluydu (Güran, 1998, s. 76). Pursaklar'da bu gibi iş yerlerinin bulunmadığı göze çarpmaktadır. Bu nedenle köyde esnaf ve zanaatkâr bulunmamaktadır. Bu tür ihtiyaçların, Pursaklar'da nazaran daha gelişmiş durumda olan Ankara'dan karşılanmış olma ihtimali oldukça yüksektir denilebilir (Grafik 1.).

4.2.2. Cumhuriyet Sonrası Tarihsel Gelişim

Ankara'nın başkent ilan edilmesinin ardından, kent hızla gelişmeye başlamıştır. Osmanlı döneminde üretimin tamamını oluşturan tarım ve hayvancılık, yerini sanayileşmeye ve kentleşmeye bırakmaya başlamıştır. Bu gelişmeye istinaden kent diğer illerden büyük bir nüfus göçünü teşvik etmiştir. Özellikle Milli Mücadele Dönemi'nde Anadolu'nun birçok yöresinden göç almaya başlamıştır. 1923 yılından itibaren artmaya başlayan nüfusla birlikte kent büyümekte ve yeni yerleşim birimleri ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde nüfus yoğunluğu Kale etrafında yoğunlaşmaktadır. Kent merkezi Kale ve onu çevreleyen Bentderesi ve Ulus iken çıkartılan yasalarla birlikte kent büyümeye başlamıştır. Pursaklar bu dönemde kırsal karakter

göstermektedir. Çünkü kentsel yatırımlar Ulus-Kızılay odaklı olduğu için, kent çevresinde bulunan yerleşmeler kırsal karakterlerini korumuşlardır.

Uygulanan politika sayesinde kentin çevresi her geçen gün değişmekte ve kentte düzensiz bir gelişmeye neden olmuştur. Büyük bir hızda artan nüfusun ve yerleşimin karşılanabilmesi amacıyla, eksikliği çekilen konut miktarı, kooperatifler ve kira sistemi denenmiş olsa da, bu çalışmalar kent etrafında hızla artan kaçak yapılaşma yani gecekondu yerleşimini engelleyememiştir. İlerleyen yıllarda elçiliklerinde Ankara'ya taşınmasıyla birlikte Ankara ülkenin idari merkezi haline gelmeye başlamıştır. Pursaklar'ın gelişmesi de Ankara ile aynı orantıda devam etmiştir.

Pursaklar ilçesinin gelişimi, 1955 yılında Çubuk Ovası'nda kurulan Esenboğa Havalimanı ile birlikte hız kazanarak devam etmiştir. Havaalanı ve şehir merkezi arasındaki ulaşımı sağlayan ve Protokol Yolu olarak bilinen bu yol Pursaklar ilçesinden geçmektedir.

Cumhuriyet sonrası Pursaklar'ın idari yapısında, nüfusunda ve ekonomisinde büyük ölçüde değişiklikler olmuştur. Pursaklar 1987 yılında Belediye teşkilatına kavuşarak "Belde" olmuş, 2008 yılında ise ilçe statüsüne kavuşmuştur.

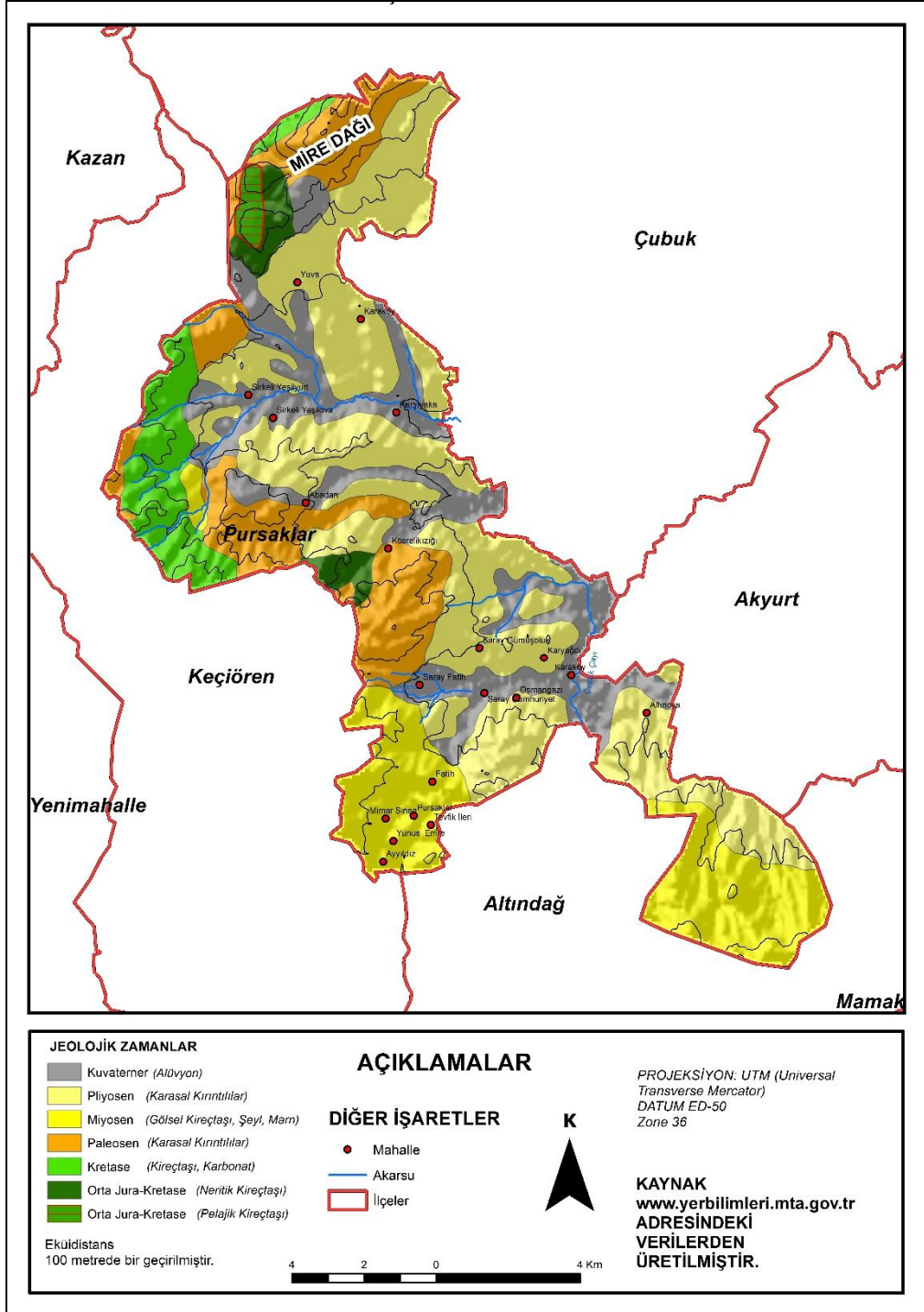
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PURSAKLARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

5.1. GENEL FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

5.1.1. Jeolojik Özellikler

Pursaklar'ın bağlı bulunduğu Ankara ilindeki jeolojik birimlerin korelasyonu yapılarak tek bir açıklama altında birleştirilmiştir. Bölgede en altta Triyas yaşlı Ankara grubunu oluşturan kaya türleri yer alır. Ankara grubu, Emir, Elmadağ, Ortaköy ve Keçikaya formasyonlarına ayırtlanmıştır. Ortaköy formasyonu içerisinde, İmrahor Kireçtaşı üyesi ve Radyolarit üyesi tanımlanmıştır. Ankara grubunu oluşturan birimler yer yer diyabaz daykları tarafından kesilmişler ve içlerinde değişik boyutlarda Karbonifer, Permo-Karbonifer ve Permiyen yaşlı kireçtaşı blokları yer almıştır. Ankara grubu üzerine Liyas yaşlı Hasanoğlan formasyonu uyumsuz olarak gelir. Hasanoğlan formasyonu üste doğru Akbayır formasyonuna geçer. Havzanın değişik kesimlerinde, stratigrafik olarak Hasanoğlan formasyonunun yanal eşdeğeri olan, yastık yapılı, iri feldspatlı volkanitler ve kireçtaşından oluşan liyas yaşlı Günalan formasyonu yer almaktadır. Günalan formasyonu içinde Hörç Kireçtaşı üyesi ayırtlanmıştır (<http://www.mta.gov.tr>).

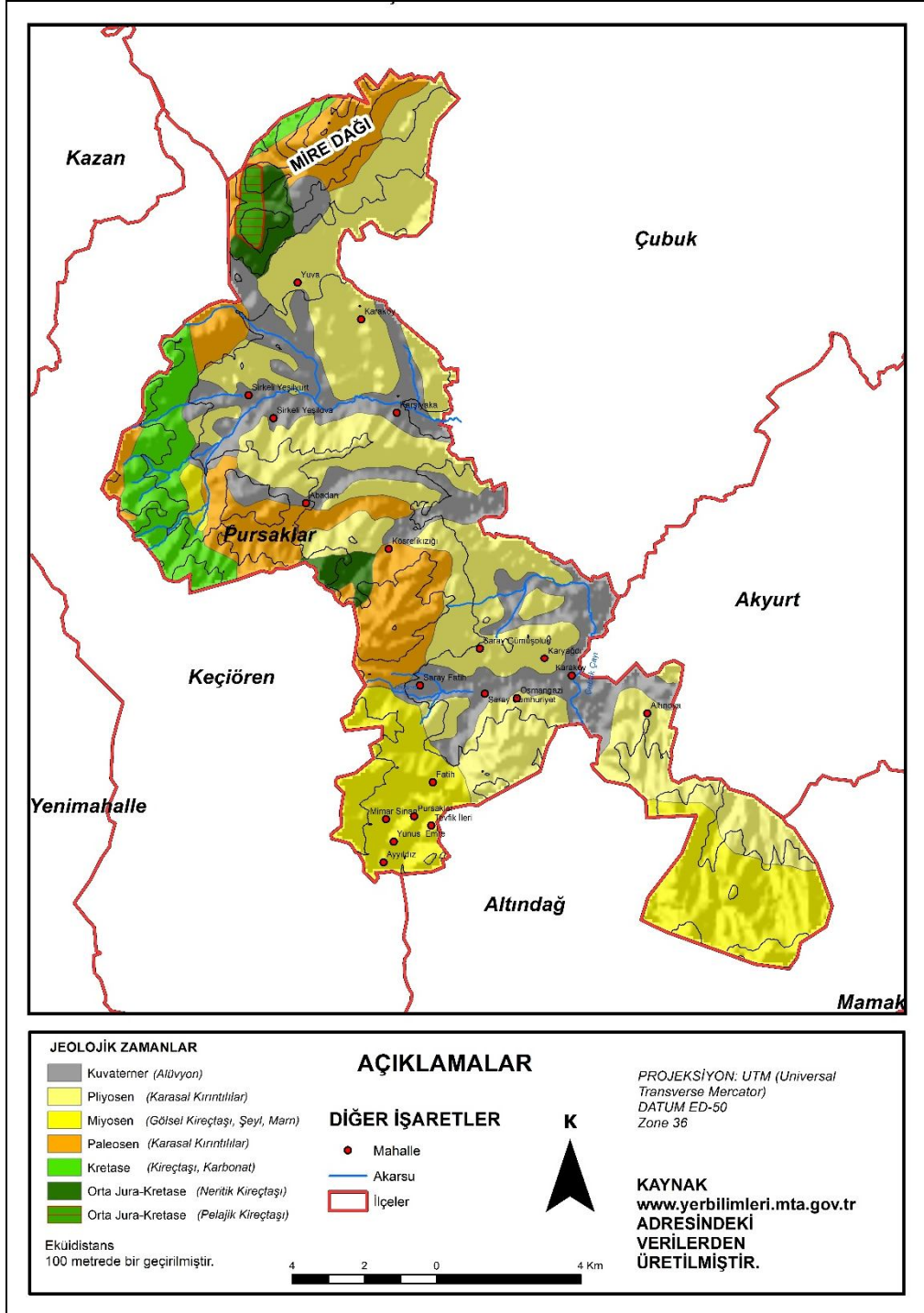
Harita 4. Porsaklar İlçesi Jeoloji Haritası

Porsaklar merkezinde paleosen dönemi araziler ağırlıkta olmakla birlikte Saray bölgesinde kuvaterner ve pliyosen arazileri daha yoğunlukta bulunmaktadır. Kretase dönemi arazilerine ise ilçenin daha çok kuzey ve batı kesimlerinde rastlamaktayız (Harita 4.).

5.1.2. Jeomorfolojik Özellikler

Pursaklar ilçesinin bağlı bulunduğu Ankara kenti ve çevresinin topografik yapısına bakıldığında, kentin sırtı doğuya dönük at nalı biçiminde yakın ve uzak tepe ve dağ dizileriyle çevrelendiği görülür. 1990 Ankara Metropolitan Alanı mevcut durum analizi çalışmasında, jeomorfolojik birimler; düzlükler (800-850 m.), alçak sekiler (850-900m.), yüksek sekiler (900-1000m.), alçak platolar (1000-1100m.) ve orta ve yüksek platolar (1100-1500m.) adı altında incelenmiştir. 800-850 m. arasındaki vadi ve ova tabanı düzlüklerinde yer alan akarsular, kum ve çakıl yığılmasından oluşan birikinti konilerini meydana getirir. Ankara’da hipodromdan başlatarak batıya doğru uzanan geniş alanlar, Atatürk Orman Çiftliği, Çubuk Ovası, Mürted Ovası ve Malıköy Ovası bu nitelikteki yerlerdir. Gazi mahallesi Şeker fabrikası, Atatürk Orman Çiftliği kenarındaki yerleşik fabrikalar ve bazı küçük sanayi tesisleri bu tür düzlüklerde yer almıştır. 850-900 m. yükseltideki alçak seki düzlüklerinin Ankara Çayı güneyi ve kuzeyinde yer alan bölümleri büyük ölçüde kentsel kullanıma açılmıştır. Yenışehir, Maltepe ve Bahçelievler’in bir kısmı alçak sekilere yerleşmiştir. Atatürk Bulvarı ve Necatibey Caddesi bu düzlükler arasındaki vadilerden geçmektedir. Sincan ve Etimesgut güneyindeki alçak sekiler kısmen kentleşmiş, Pursaklar, Çubuk-Esenboğa, Gölbaşı ve Malıköy’deki alçak seki düzlükleri ise tarımsal amaçlı kullanımlarını korumaktadır. 900-1000 m. yükseltideki yüksek sekiler, Ankara kentinin büyük bir bölümünü oluşturur. Yüksek sekilerdeki zeminin taşıma gücü yüksektir. 1000-1100 m. yükseklikteki alçak platolar, 1990 yılı Ankara kent formunun kuzey ve güneyindeki dış halkaların yerleştiği bölümlerde yer alır. Genellikle derin vadilerle parçalanmış olan alçak platoların çevresi de genelde yamaçlarla sarılmıştır. 1100-1200 m. orta yükseklikteki platolar, Ankara jeomorfolojik yapısı içinde yerleşmenin en üst sınırında kalırlar (Ankara 1985’ten 2015’e, 2015).

Harita 5. Porsaklar Topoğrafya Haritası

5.1.3. Hidrografik Özellikler

Mevcut topoğrafya, formasyonlar, iklim açısından değerlendirildiğinde; topoğrafyanın engebeli olmasından dolayı yeraltı suyu tablasının topoğrafyaya bağlı olarak değişim göstereceği düşünülmektedir. Yörede iklimin kış ve sonbahar aylarında yağışlı, yaz aylarında kurak olmasından dolayı, yeraltı su tablasının kış ve bahar aylarında yükseleceği, daha az yağışlı olan dönemlerde daha aşağılara çekileceği tahmin edilmektedir (Uğur & Aliğaoğlu, 2012).

Karaköy ve Altınova mahallelerinde sürekli akış gösteren Ankara Çayı ve Gümüşlük Mahallesi'deki Gümüşlük Göleti Pursaklar ilçenin en önemli su kaynaklarıdır.

5.1.4. İklim koşulları

Şehirler ile iklim arasında çok yönlü bir ilişki mevcuttur. Daha doğrusu bu ilişki çift yönlüdür. Çünkü dünya üzerinde şehirlerin dağılışını iklim etmenleri belirlemektedir. Yine iklim elemanları şehir hayatını etkilemekte, şehirler ise iklimlerde birtakım değişikliklere neden olmaktadır. (...) Sıcaklık, basınç ve rüzgarlar şehirleri etkileyen başlıca iklim elemanlarıdır. (...) Ayrıca iklim elemanları birbiriyle ilişkili olup, ortak sonuçlara yol açabilirler. Örneğin insanın kendini rahat hissetmesi, sıcaklık, nemlilik, rüzgârlılık ve güneşlenme gibi iklim elemanlarının birbirleriyle etkileşimi ile ortaya çıkmaktadır. Sıcaklık değerlerinin belirli bir sınırın üzerinde oluşu kentsel alanlarda açık ve yeşil alanlar gibi dış mekânların kullanımını da teşvik etmektedir. Sıcaklıkların yüksek olması şehirlerde klimaların kullanılmasını gerekli kılmakta; bu da enerji tüketiminin artması anlamına gelmektedir. Kuşkusuz çok sayıda soğutucu kentsel coğrafi görünümde görsel kirliliğe de neden olmaktadır. Ayrıca yaz mevsiminde havanın aşırı ısınması buharlaşmada artışa neden olmakta bu da inşaat faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir (Uğur & Aliğaoğlu, 2012: 125).

İklimin bir başka elemanı olan yağış ve nemlilik de kentleri etkilemektedir. Yağışın yıllık ve mevsimlik miktarları önemli olmakla birlikte, şehirlere etkileri bakımından yağışın şiddeti önemlidir. Kısa sürede çok miktarda yağışın meydana

gelmesi, şehirlerin diğer özellikleri ile birlikte taşkınlara neden olabilmektedir. Yağış konusunda dikkate alınması gereken diğer bir husus da yağışın şeklidir. Kar örtüsünün çevrede uzun bir süre yerde kalması ve donarak kalın bir örtü oluşturması şehirselleşmeyi olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Uğur & Aliagaoglu, 2012: 125).

“Kent, çevresiyle birlikte insana sahip yeryüzü üzerindeki yeni bir ekosistem olarak tanımlanırsa” (Detwyler, Detwyler, & Gerald, 1972: 11) insanın çevreyle yoğun etkileşimi sonucu, bu ekosistemde değişikliklerin olması kaçınılmaz olur. Böyle şehirler yerel havanın ve iklimin neredeyse bütün özelliklerini değiştirir. Kentlerde sıcaklıklar daha yüksektir, yağışlar artar, sis ve bulut oluşumu fazla ve atmosfer kirliliği de yüksektir. Şehirleşmede en çok etkilenen iklim elemanı sıcaklıktır. Bu sıcaklık farklılığı sadece bina ısıtma sistemlerinden, otomobiller, sanayi ve insan vücudundan kaynaklananlarla değil şehirlerin doğal yüzey yapısının değiştirilip asfalt ve beton ile kaplanması, yeşil alanların ve yüzey neminin azalması ve binalardan kaynaklanan kanyon etkisi ile ortaya çıkar (Chandler, 292). Örnek olarak şehirlere düşen yağışlar, şehirselleşen alanların doğası gereği geçirimsiz yüzeylerden meydana gelmesi nedeniyle, hemen kanalizasyona aktarıldığı için yüzey neminin azalmasına bağlı olarak, buharlaşma için az su geriye kalmaktadır. Buharlaşma havanın ısınıncı harcaldığı için, nem miktarı azaldığında buharlaşma azalır ve hava sıcaklığı yükselir (Uğur & Aliagaoglu, 2012: 126).

Şehirleşme yağışı da etkileyebilir. Şehirselleşen alanlarda sıcaklıklar daha yüksek olduğu için çevredeki kırsal alanlara göre kar yağışı % 5 oranında daha az olur. Buna karşın yağmur oranı % 5 ile % 10 arasında daha yüksek olabilir. Bu durumun başlıca iki nedeni vardır. 1. Şehir havası içinde çok fazla partikülün (parçacık) bulunması, 2. Yüksek şehir sıcaklıkları. Nemin etrafında toplanacağı bir çekirdek oluşturan parçacıklar, yoğunlaşma için genel ön koşuldur. Hava büyük miktarda parçacık içeriyorsa, yoğunlaşma çok daha kolay olacaktır (Uğur & Aliagaoglu, 2012: 125). Şehirlerde etkileri bakımından ele alınması gereken diğer bir iklim elemanı ise rüzgârlardır. Rüzgâr şehirlerin bulunduğu alanda yaşanan iklim nedeniyle kimi zaman istenen kimi zaman ise istenmeyen bir iklim elemanıdır. Hava hareketlerinin buharlaşmayı hızlandırıcı etkisi sıcak ve nemli bölgelerde olumlu, soğuk ve kurak bölgelerde ise olumsuz bir etkiye sahiptir (Uğur & Aliagaoglu, 2012: 125).

Hava kirliliği hemen her yerde mevcut olmakla birlikte, şehir yerleşmelerinde daha çok hissedilmektedir. Bu durum çok sayıda kirleticilere sahip olmalarıyla ilgilidir. (...) Şehir kirleticileri noktasal olabileceği gibi (bacadan çıkan kirleticiler), çizgisel (taşıtlar nedeniyle yol boyu) ve bunların karışımı sonucu alansal da olabilmektedir. Sanayi faaliyetleri öteden beri birçok kirleticinin kaynağı olmuştur (Uğur & Aliağaoğlu, 2012: 125).

Sonuç olarak şehirleşmenin orta çıkması ve hızlanması yerleşim yerlerinde başlıca iklim elemanlarından olan sıcaklık, basınç, yağış ve rüzgârların gidişatını da olumlu olumsuz etkilemektedir. Gerek binaların artarak yükselmesi, zeminin doğallığını yitirerek asfalt kimliğine bürünmesi, gerekse araç ve enerji kullanımının artması şehirleşmenin iklim üzerindeki etkisini arttırmıştır.

Yukarıda kentleşmenin iklim üzerine etkilerini anlattık. Şimdi de bu etkiler bağlamında hızlı bir şekilde şehirleşme yolunda ciddi adımlar atan Başkent Ankara'nın önemli ilçelerinden biri olan Pursaklar'ın kentleşme yolunda iklimle etkilerinden bahsedilecektir.

İlçede İç Anadolu Bölgesinin iklimi olan karasal iklim hâkimdir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve kar yağışlı geçer. Rakım olarak daha yüksekte olması nedeniyle hava Ankara'nın merkezine nazaran daha soğuk ve serin geçer. En sıcak ay temmuz en soğuk ay ise ocaktır. Yıllık sıcaklık farkı 20-25 °C olmaktadır (Grafik 2.). Yıllık yağış miktarı 436,3 mm'dir. En çok yağış alan ay, ocak; en sıcak ay ise temmuzdur.

En yüksek rüzgâr hızı güney yönünden Haziran ayı ortalamalarında 24,1m/sn olarak ölçülmesine rağmen hâkim rüzgâr yönü Kuzey Doğu' dur. Ortalama rüzgâr hızı 3,2 m/sn.' dir.

Yıllık ortalama nem % 61,25' dir. Minimum nem % 9 ile Eylül ayı ortalamalarında görülmüştür. Toplam yağış ortalaması yıllık 32,93 mm' dir. En düşük yağış ortalaması 12,2 mm ile Ağustos ayında, en yüksek 51.7 mm ile Nisan ayında gözlenmiştir. Yağış miktarı yaz aylarında minimum olmakta, ilkbahar aylarında ise maksimuma çıkmaktadır. Kar kalınlığı maksimum 30cm' dir. Kar yağışlı ve kar örtülü günler sayısı en fazla Ocak aylarında gözlenmektedir. Donlu günler 10 Ekimde başlamakta, 15 Nisanda bitmektedir ve bu süre oldukça fazladır. Günlük

toplam güneşlenme süresi en yüksek 11,26 sa./da ile Temmuz ayında, en düşük 2,25 sa./da ile Aralık ayında gözlenmiştir. Yıllık güneşlenme süresi 2.599,6 saattir

Tablo 5. Pursaklar İlçesinde Mevsimlere Göre Yağış Miktarı

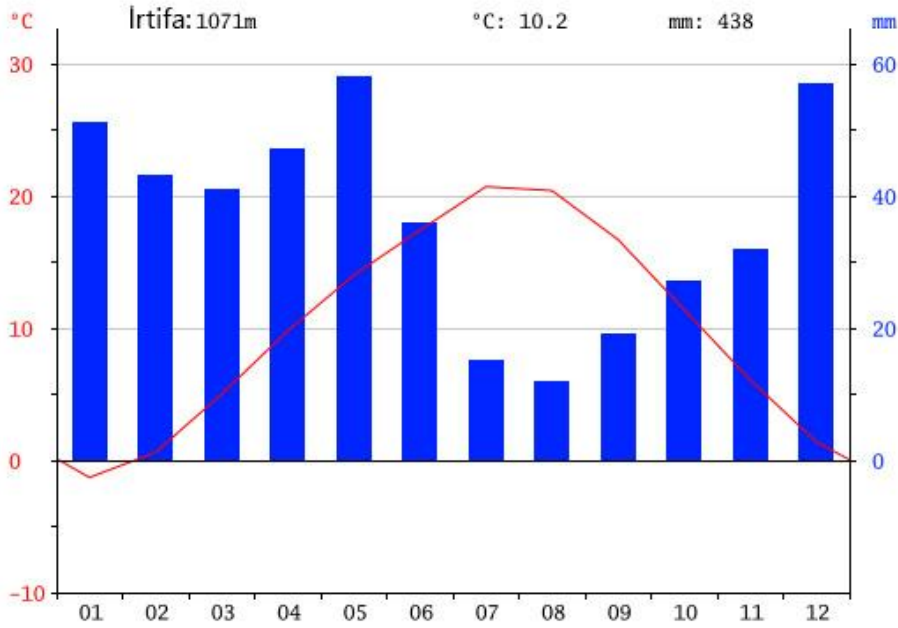
İlkbahar	130,5 mm
Yaz	60 mm
Sonbahar	78,2 mm
Kış	167,2 mm

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Derlenmiştir

Tablo 6. Pursaklar İlçesinde Mevsimlere Göre Yağışlı Gün Sayısı

İlkbahar	27
Yaz	11
Sonbahar	16
Kış	31
Yıllık Yağış	110

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Derlenmiştir

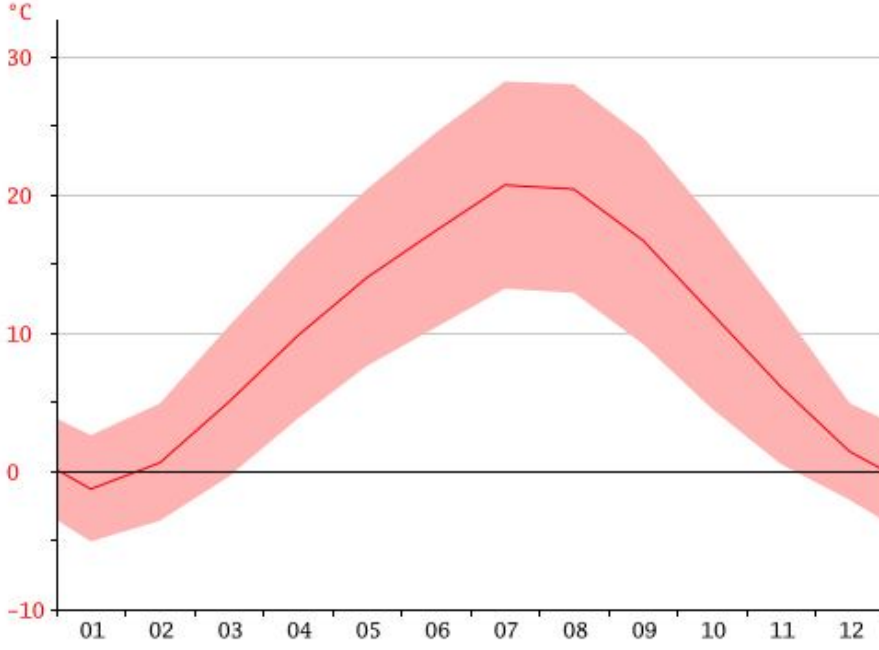
Grafik 2. Pursaklar İlçesi Aylık İklim Grafiği (Yıllar Ortalaması)

Bu veriye göre ilçeye en fazla yağış mayıs ve aralık aylarında, en az yağış ise temmuz ve ağustos aylarında düşmektedir. Ağustos ayında yağış 12mm olup, mayıs ayında ortalama 52 mm civarındadır.

Nispi nem oranı % 63'tür. Yaz mevsiminde yağış azlığı ve sıcaklık fazlalığı kuraklığı artırır. Kuraklık orman yetişmesini önlediğinden bitki örtüsünü daha çok stepler oluşturur.

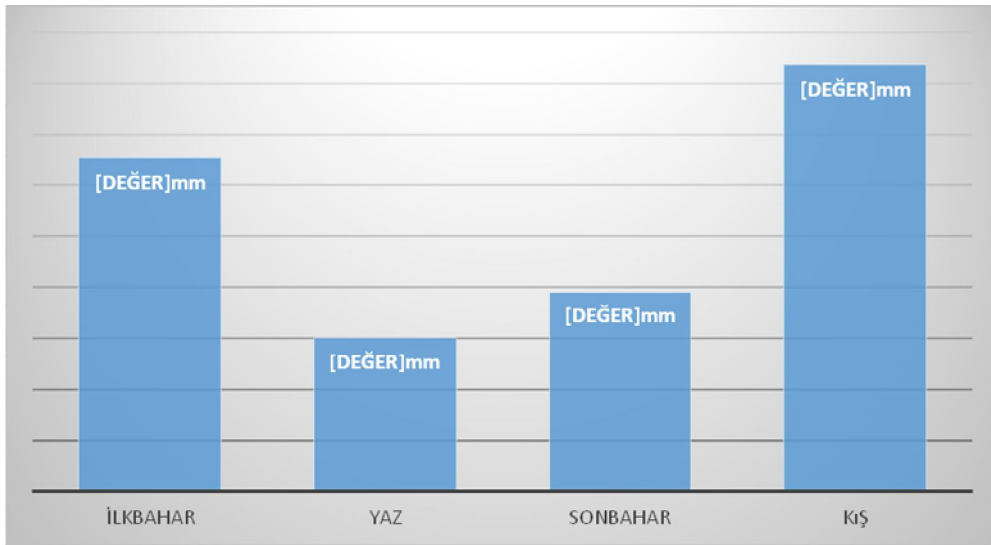
Maksimum sıcaklık ortalaması Temmuz ayı 40,8°C, minimum sıcaklık ortalaması Şubat ayı -21,5°C olarak izlenmiştir. Sıcaklığın 5°C'nin üzerinde olduğu süreler, vejetasyon için önemlidir. Rubner (1949)' in orman vejetasyon periyodu olarak belirttiği 10°C ortalaması içinde kalan vejetasyon süresinin Nisan ve Ekim ayları arasındaki 7 ay olarak kabul ettiği bu süre Ankara' da 198 gündür. Vejetasyon döneminin Ankara' da başlama tarihi 20 Nisan, bitişi 4 Kasım'dır. Bölge olarak gün içi sıcaklık değişimleri ve gece gündüz arası sıcaklık farkları çok fazladır. Maksimum sıcaklık farkı 21,2°C olarak ölçülmüştür. Gün içerisinde sıcaklık farkının bu kadar fazla olması bitkilendirme açısından çok önemlidir ve istenen bir durum değildir. Ortalama toprak üstü minimum sıcaklık 4,85°C'dir. Toprak üstü minimum sıcaklık -23,0°C ile Ocak ayında gözlenmiştir (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

Toprak yüzeyinden derinlere inildikçe sıcaklık artmaktadır. Toprak ve toprak üstü donlarının bitkilere olacak zararının önlenmesi için malçlama yapılması donların önlenmesi için tedbir yöntemi olabilir. Yıllık ortalama basınç 913,15hPa'dır. Yıllık ortalama buhar basıncı 8,58hPa, maksimum açık yüzey buharlaşması 18.0mm ile Haziran ayındadır. (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

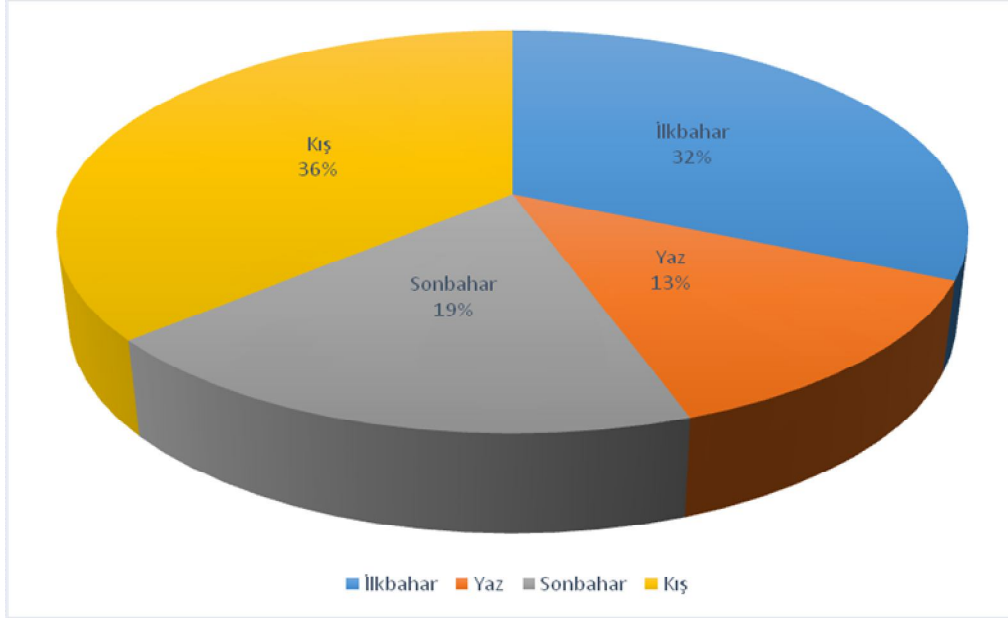
Grafik 3. Porsaklar İlçesi Yıl İçinde Aylık Sıcaklık Değişim Grafiği (Yıllar Ortalaması)

Bölgede bulunan su kaynaklarından Kızılırmak, Sakarya ve Ankara çaylarının su kalitesi T3A1' dir. Bu kalitedeki suların toprakta yaratması muhtemel tuzluluk zararı yüksek, sodyum zararı düşüktür ve iyi drenajlı, orta-hızlı geçirgen toprakların sulanmasında kullanılmalıdır (<http://www.porsaklar.bel.tr>).

Grafik 4. Porsaklar İlçesinde Mevsimlere Göre Yıllık Yağış Miktarı

Grafik 5. Pursaklar İlçesi'nde Mevsimlere Göre Yağış Alınan Gün Sayısı

5.1.5. Bitki Örtüsü ve Toprak Özellikleri

Kentler doğal bitki örtüsünün büyük ölçüde tahrip edildiği veya en azından değiştirildiği yerleşmelerdir. Ancak oturma alanları, parklar ve açık alanlarda güzellik sağlayıcı çimen, çalı ve ağaçlara sıkça rastlanır. Kentler özellikle merkezi alanlarda bitki örtüsünden yoksundur. Çünkü bu gibi alanlarda hava kirliliği yüksektir ve bitki kök sisteminin gelişimi için uygun havalandırılmış toprak yoktur (Uğur & Aliağaoğlu, 2012: 132).

Bitkiler fiziksel çevrenin çeşitli yönlerini etkilemektedir. Onlar fotosentez yoluyla karbondioksiti yok eder ve bol oksijen sağlarlar. Toz ve kir parçacıklarını dal ve yaprakları ile tutarak havayı temizlerler. Bu bakımdan kentsel alanda bitki örtüsünün dağılışı önemlidir. Hava hareketinin yerel olarak kontrolünü sağlarlar. Bitkiler gölge sağlamakta, dolayısıyla solar denetim gibi bir etkiye sahip olabilmektedirler. Yine doğal hayat ve bitkiler ayrılmaz biçimde ilişki içinde olmuşlardır. Bitki örtüsü desteksiz malzemenin oluştuğu dik eğimlerin tutulması için de mükemmel bir araçtır. Bu onların erozyonu önlemedeki önemini gösterir (Uğur & Aliağaoğlu, 2012: 132).

Şüphesiz bitki örtüsünün gelişmesinde iklim özelliklerinin olduğu kadar toprak yapısının da etkisi büyüktür. Bu bağlamda Ankara ili başta olmak üzere Pursaklar ilçesi bitki örtüsü ve toprak yapısı aşağıda incelenmiştir.

Ankara geneli doğal bitki örtüsü step bitkileridir. Ankara'nın hızlı bir şekilde gelişmekte olan Pursaklar ilçesinin de bitki örtüsü bozkır olup Mire Dağında nispeten meşelik alanlar görülmekte olup, mera alanlarının çoğu gevenliktir. Bölgeye uyumlu bitkiler; meşe türleri, ardıç ve bazı iğne yapraklılar, bodur meşeler ve yabancı ağaçlardır. Orijinde üzüm, elma, armut gibi meyveler vardır. Dolayısıyla bitki türü seçiminde yörenin toprak ve yerel iklim verileri esas alınmalıdır. İç Anadolu iklimine uygun olan ve bu alanlara kolaylıkla uyum sağlayabilen Anadolu karaçamı seçimine özen gösterilmelidir. Dişbudak, gladiçya, yalancı akasya gibi türler kökleri yardımıyla havanın serbest azotunu toprağa bağlaması nedeniyle büyük önem kazanmaktadır. Bu nedenle park alanlarında bu türlerin seçimine özen gösterilmelidir. Topraktaki suyun verimli kullanılabilmesi ve kurak dönemlerde bitkilerin bundan zarar görmemesi için derine inen ve saçak köklü bitkiler tercih edilmelidir. Sığ köklü bitkilerin, bakım yapılmayan kurak dönemlerde susuzluğunun arttığı ve köklerinde yaşayan mikroorganizmaların zarar görmesinden dolayı çok tercih edilmemesi gerekmektedir. Bu yapılırken toprak derinliği ve bitki isteği kesinlikle dikkate alınmalıdır.

Belediyelerin park oluşturmada hafriyat toprağının da altlık materyali olarak kullanması göz önüne alındığında toprak kalitesinin düşük olması oldukça açıktır. Hafriyat toprağı üzerine yayılan peat ve gübre karışımı sadece üst 5-10 cm'lik kısmın bitki yetişmesi bakımından uygun olmasını sağlamakta bu da sadece çim alanlarına hitap etmektedir. Fidan ve ağaç köklerinin en fazla etkilendiğı 30-60cm' lik kısım hafriyat toprağı olan kısma denk gelmektedir ve bu da bitkiler için uygun bir ortam değildir. Hafriyat toprağı kısım donların olumsuz etkisini, yazın da kuraklığın olumsuz etkisini arttırmaktadır. Bunun engellenmesi için hafriyat toprağının içindeki beton bloklar, büyük taşlar temizlenmeli, iyi bir şekilde öğütülmeli ve uygun bahçe toprağı, toprak düzenleyicisi ve peat ile karıştırılmalıdır. Bu şekilde öncelikle toprağa canlı bir form kazandırmak gerekmektedir. İlkbahar ve sonbahar mevsimlerinde ikişer defa olmak üzere yanmış elenmiş uygun hayvan gübresi toprağa karıştırılmalıdır. Gübre alana serildikten sonra üst toprakla biraz karıştırılmalı ve

uygulamada titizlik gösterilmelidir. Bunun dışında özellikle çim alanlarda bitki besin maddesi ihtiyacını ve su tüketimini en aza indirmek için bu alanlara organik maddeyi artırıcı ve toprak düzenleyici uygulanması kaliteyi oldukça artıracaktır. Kimyasal gübre uygulaması ise mutlaka toprak özelliğine ve bitki ihtiyacına göre belirlenmeli ve verilmelidir (Yalçın E. , 2012: 12-22-24).

Yabancı ot kontrolünün yapıldığı kısımlarda parmak erozyonun fazlalığı gözlenmektedir. Yabancı ot temizliğinin yapılmadığı üst kısımda ise bunun araziye malç etkisi yaptığı ve alttaki kadar yüksek erozyon olmadığı gözlenmiştir. Su yastıkları sulama yöntemi, damla sulama ve malçlama tekniğinin bir bileşimi olup, sulama bilimi açısından problem olarak belirlenen erozyon, düşük sulama randımanları, yabancı ot kontrolü gibi mevcut sulama sorunlarına çözümler getirmektedir (Gerçek, 2005, s. 59). Arazinin doğal yapısını bozmayacak, bitkinin etkin verimliliğinin artırılmasını sağlayacak uygun sulama sisteminin, yabancı ot kontrolünün ve malçlamanın geliştirilmesi gerekmektedir. Yabancı otlarla mücadele ve çapalama toprak suyu açısından rekabete girecek bitki örtüsünün ortadan kaldırılması ve toprak havalanması açısından önem kazanmaktadır. Ancak bu işlemler yapılırken toprak karakteristikleri, iklim ve mevsim dikkate alınmalıdır.

Yüksek eğim ve kurak mevsimlerde çapalama yapmak yarardan ziyade zarar verecektir. Park ve rekreasyon alanlarındaki bitkilerin ve fidanların kültür bakımı zorunlu olmadıkça toprak işlemeden kaçınılmalı, toprak koruyucu önlemlerin alınması gerekmektedir (Yalçın, 2012: 12-22-24).

Köy Hizmetleri Arazi Varlığı Envanter Raporuna (Anonim, 1992) göre Pursaklar İlçesi toprakları killi tınılıdır. Andezit (asit volkanik kayalarla bazik kayalar arasında geçiş) ve trakitik (püskürük kütleler) volkanik yüzey malzemeleri ile kaplıdır. Granitler de özel bir yer kaplamaktadır. İlçe toprakları büyük toprak gruplarından Kahverengi Topraklar grubuna girmektedir. Profillerinde ABC horizonları vardır. Kalsifikasyona uğramışlardır bünyelerinde çok miktarda kalsiyum bulunur. Erozyona uğrayan kısımlarında AC horizonu olmaktadır. Örneğin bölgede çok fazla görülen dik yamaçlar ve kayalık alanlar AC horizonludur.

Çalışma alanı, Arazi Kullanım Kabiliyet Sınıfları açısından V.,VI. ve VII. sınıf toprakları içermektedir ve dik eğim, erozyon problemi, sıg topraklar, taşlılık, yaşlılık, tuzluluk ve sodiklik gibi problemler vardır. Bu sınıflandırmaya göre alanda

yeterli verim alınabilmesi için planlı ve programlı ekim dikim yapılmalıdır. Araştırma alanının toprak özellikleri bu verilere göre tuzlu ve kireç içeriği fazla, derinlik ve eğim faktörlerine bağlı olarak da bitki besin maddesi içeriği de oldukça azdır.

Pursaklar bölgesi topraklarının doğal drenajları iyidir. Organik madde orta-azdır. Yazın uzun süre kuru kaldıkları için kimyasal ve biyolojik reaksiyonları yavaşlamaktadır. Kimyasal reaksiyonu nötr ya da kalevidir. Bölgede yapılan birkaç toprak örneği analizinde pH 7.0' in üzerinde, EC 4 mmhos/cm' in üzerinde, ESP ise % 15' ten küçük çıkmıştır. Bu sonuçlar çalışma alanındaki topraklarının bitki gelişimini olumsuz etkileyecek kadar tuzlu olduğunu göstermektedir (Yalçın, 2012: 24).

Tablo 7. Pursaklar İlçesinde Toprak Yapısı

Tekstürü	Toprakların Tekstürü % 98 Killi tınlı ve tınlıdır.
Toprak Ph' Sı	% 17,2' si 6,5-7,5 Ph, % 82' si 7,5-8,5 Ph'tır.
Tuzluluk Durumu	% 98,7' si Tuzsuz, % 1,3 Hafif tuzludur.
Toprakların Kireçlilik Durumu	% 12,2' si Az kireçli, % 43,8 Kireçli, % 39' u Orta kireçli, % 4,2 Si Fazla kireçlidir.
Toprakların Organik Madde İçeriği	% 30,6'sı Çok az, % 49,1'i Az, % 17,8'i Orta, % 2,1'i İyi Organik madde içermektedir.
Topraklardaki Fosfor Durumu	% 24,3'ü Çok az, % 27,1'i Az, % 19,9 U Orta, % 8,8 Yüksek, % 19,9 Çok yüksek fosfor içermektedir.
Toprakların Potasyum İçeriği	Toprakların % 99'unda Yarayışlı potasyum vardır

Kaynak: <http://www.pursaklar.bel.tr>

5.1.6.1. İlçenin Arazi Varlığı ve Dağılımı

Tablo 8. Pursaklar İlçesinin Arazi Varlığı ve Dağılımı

Arazinin Cinsi	Alanı (ha)	Oranı (%)	Sulanan alan (ha)
Tarım	7.000	52	100
Orman	235	2	-
Çayır- Mera	1.140	9	-
Tarım Dışı	5.000	37	-
Toplam	13.375	100	-

Kaynak: <http://www.pursaklar.bel.tr>

Pursaklar arazisi % 52 oranında tarım arazilerinden oluşmaktadır. Ancak bu arazilerin çok az kısmı (% 1,4) sulanabilmektedir. Orman alanları da son derece kısıtlıdır. 115.85 ha tescilli, 1.024,15 tescilsiz olmak üzere toplam 1.140 hektar mera alanı bulunmaktadır. Tarım dışı araziler ise % 37 gibi ciddi bir oran oluşturmaktadır (Tablo 8).

5.1.6.2. Tarımsal Arazi Varlığı ve Dağılımı

Tablo 9. Pursaklar İlçesinin Tarımsal Arazi Varlığı ve Dağılımı

Arazinin Cinsi	Ekilen Alan(ha)	Nadas (ha)	Alanı (ha)	Oranı (%)
Tarla alanı	6440	400	6.840	97,7
Sebze alanı			55	0,8
Bağ alanı			5	0,1
Meyve alanı			100	1,4
Toplam			7.000	100

Kaynak: <http://www.pursaklar.bel.tr>

Pursaklar'daki tarım arazilerinin neredeyse tamamını tarım alanları oluşturmaktadır. Bu tarım alanlarının çok az bir kısmı nadasa bırakılmaktadır. Sebze, bağ ve meyve alanları ise son derece kısıtlıdır (Tablo 9).

5.1.6.3. Pursaklar Genelinde Arazi Büyüklüğü Dağılımı

Tablo 10. Pursaklar Genelinde Arazi Büyüklüğü Dağılımı

Arazi Dilimleri (ha)								
	<0.5	0.5-1	1-2	2-5	5-10	10-20	20-50	Toplam
İşletme Sayısı	1	8	10	29	56	60	28	192
%	0.52	4.16	5.20	15.11	29.17	31.26	14.58	100

Kaynak: Pursaklar İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden Derlenmiştir (2014)

Pursaklar ilçesi arazilerinin büyük çoğunluğu 5-20 ha'dan oluşmaktadır. 0-2 ha'dan oluşan araziler % 10'un altında bir orana sahiptir (Tablo 10).

5.1.6.4. Üretilen Bitkisel Ürünler Hakkında Genel Bilgi

İlçede buğday, arpa, nohut ve fiğ üretimi ağırlıkta olup, 2013 yılı tahmini üretim miktarları şöyledir:

Tablo 11. Pursaklar İlçesinde Tarımsal Alanda Üretim

Ürün Cinsi	Üretim Alanı (ha)	Üretim(ton)
Buğday	3250	9684
Arpa	2500	8250
Fiğ	325	318
Nohut	300	300
Muhtelif Çeşitler	65	
Toplam	6440	11.143,5

Kaynak: Pursaklar İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden Derlenmiştir (2014)

İlçede üretilen başlıca tarım ürünü buğday ve arpadır. Küçük oranda fiğ ve nohut üretimi yapılmaktadır.

İlçe çiftçileri hayvancılık ve tarım ile uğraşmaktadır. Merkez İlçe olduğundan dolayı arazi satışı yaygın olup, hafta sonu evleri ve hobi evleri yaygındır. İlçe Çubuk Ovası'nın güneyinde bulunmakta olup arazileri Çubuk Ovası'na nispeten dalgalı bir yapıdadır. Sulu tarım yapılmamaktadır. İlçede hayvancılık yapılmakta olup yarı açık besicilik yaygınlaşmıştır. İlçenin tamamı Ankara mücavir sınırları içerisinde.

Küçükbaş hayvancılığın yaygınlaştırılması, sulama gerektirmeyen yetiştiricilik yapılması uygun olacaktır. İlçenin nüfusu yoğun olduğundan pazar sorunu bulunmamaktadır.

5.2. GENEL BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

5.2.1. Nüfus Özellikleri

Nüfus (İng. ve Fr. Population, Alm. Bevölkerung), dünya, kıta, ülke, bölge, idari ünite (il, ilçe, bucak gibi) veya bir yerleşme (köy, kasaba, şehir) gibi sınırları kesin olarak belirlenmiş bir alanda, belli bir zaman diliminde yaşayan insanların sayısına denilmektedir. Başka bir deyişle nüfus, belirli bir zamanda, sınırları tanımlı bir bölgede yaşayan insan sayısıdır. Nüfus belirli bir bölgede, belirli bir anda yaşayan bireylerin oluşturduğu toplam sayıdır (Small & Witherick, 1986: 176).

Toplumun en önemli unsuru nüfustur. Ayrıca bir ülkenin kuvvetinin ve zenginliğinin temelini de nüfus oluşturmaktadır. Bir ülkedeki ekonomik hayatın düzenlenmesi ve desteklenmesinde, nüfus dağılımı ve bu nüfusun kültürel altyapısı yüksek önem taşımaktadır. Bölgesel coğrafyanın öncülerinden Paul Vidal de la Blache “insan bütün coğrafyanın esasını oluşturur” diyerek insan ögesinin önemini açıkça ifade etmiştir (Tümertekin & Özgüç, 2002: 12).

Pursaklar son yıllarda Ankara'nın önemli ilçelerinden biri olmasına rağmen, büyükşehirlerde yaşanan gelişmelere bağlı olarak sürekli idari değişiklikler yaşanması, istatistiki verinin toparlanması sürecinde karmaşıklığa sebep olmuştur. Pursaklar'ın nüfus özellikleri araştırılmak istendiğinde Cumhuriyet öncesi dönem ile ilgili çok az miktarda veri bulunmaktadır. Bu verilerin en belirginini 1830 yılında yapılan genel sayımdır. Bu sayımda yalnızca köyün yetişkin erkek nüfusu sayılmış

olup, kadın ve çocuklar nüfus sayımında belirtilmemiştir. Bu yıllarda, Ankara şehrinin 18. ve 19. Yüzyıllarda nüfusunun yaklaşık olarak 25.000-30.000 kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir. 1830 tarihinde yapılan ilk resmi nüfus sayım sonuçlarına göre, toplam erkek nüfusu 11460 olarak bulunmuştur. Bu sayıya bir o kadar da kadın nüfus eklenirse, nüfusun bu tarihte 23000 civarında olduğu söylenebilir (Akyıldız, C. XXXXI: 112).

Cumhuriyet döneminde ilk sayım 1927 yılında yapılmıştır. 1927 yılında yapılan bu sayımda Ankara kent nüfusu, Anadolu'nun farklı yerlerinden gelen nüfus dolayısı ile kent nüfusu büyük bir artış göstermiştir, ancak Pursaklar köyünde bu şekilde bir artış görülmemiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak 1960'lara kadar uzanan dönemde nüfus artışının sonraki yıllara nazaran yavaş değiştii görülmektedir. Bu dönemde doğum oranları yüksek olmasına rağmen, ölüm oranları da yüksektir. Dolayısı ile nüfus artış hızı ve oranı da düşüktür. 1935 yılında yapılan sayımlarda Ankara'nın toplam nüfusunun 1927 yılına göre % 87,34 artış gösterdiği görülmektedir. Bunun nedeni Ankara'nın 1935 yılına doğru bir bürokrasi şehri oluşunun tamamlanmaya başlamasıyla beraber, dış illerden gelen memur, asker, bürokrat ve diplomatların şehre gelmesi sayılabilir. 1940 yılında nüfus artışı önceki döneme göre daha düşük hızda bir artış göstermektedir. 1935 yılına nazaran 1940 yılında yalnızca % 53,53'lük bir artış olduğu görülmektedir. Bunun nedeni 1940 yılında askere alımlardır. Aynı dönemlerde Pursaklar'da daha düzenli bir artış görülmekte olup, dış etkilerden fazla etkilenmediği görülmektedir. 1990 yılında Ankara nüfusunda % 2,11 değerinde bir azalma meydana gelmiştir. Pursaklar nüfusunda 1990 yılında 1985 yılındaki nüfus artışına göre % 61,82 oranında büyük bir artış gözükmektedir. Bunun nedeni 1987 yılında Pursaklar köyünün, nüfusu 2000'i geçmesinden ötürü belde statüsüne kavuşması ve çevre köyleri de kapsamasıdır. 2000 yılında Pursaklar nüfusunda % 693,39 oranında nüfus patlaması kayıtlarda görülmektedir (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

Bunun nedeni 2000 yılında Pursaklar'da imar çalışmalarının başlatılması ve ilçenin kentleşmesi hızının en yüksek düzeye gelmesidir. Durağanlık döneminde Pursaklar, Ankara şehri etrafında yerleşime uygun özelliklere sahip olmasına rağmen, özellikle Çankaya ve Altındağ gibi merkezi ve gelişimine önem verilen ilçeler kadar

nüfusunda gelişme görülmemiştir. Bu zaman aralığında Pursaklar daha çok kırsallığın hâkim olduğu bir yerleşim birimidir. Bu durağanlık Pursaklar köyünün Belde statüsüne kavuşması ile son bulmuş ve kentleşme hız kazanmıştır.

Pursaklar'ın nüfusu özellikle 1987 yılında köy statüsünden belediye teşkilatına kavuşarak belde statüsüne geçtikten sonra hızlı bir artış göstermiştir. O yıllarda 220 civarında nüfusu olan Pursaklar'ın 2014 yılına gelindiğinde 123.857 olmuştur. Bu da gösteriyor ki ilçe çevre il ve ilçelerden göç alan bir yerleşim merkezi durumundadır. İlçede Kalecik, Çubuk, Akyurt gibi Ankara'ya bağlı olan ilçe ve beldelerden gelen vatandaşlar ile Çankırı, Çorum, Yozgat, Kırıkkale, Kastamonu, Van, Adıyaman ve Karadeniz'den göç eden hemşeriler yaşamaktadır. Ayrıca 20-25 sene öncesinde Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenler de Pursaklar'da ikamet etmektedir. Pursaklar 22 Mart 2008 tarih ve 26284 sayılı Mükerrer Resmî Gazetede yayımlanan 5747 sayılı yasa ile Saray, Sirkeli ve Altınova'yı da sınırları içerisine alarak ilçe konumuna gelmiştir. Bulduğumuz yıl (2014) itibariyle 123.857 olduğu tespit edilmiştir. Ancak yaşayan nüfusun daha çok olduğu tahmin edilmektedir (<http://www.pursaklar.bel.tr>).

Tablo 12. Ankara ve Pursaklar'da 1850-2014 Yılları Arasında Nüfusun Değişimi

Dönem	Ankara			Pursaklar		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1830	11.460	11.540	23.000	105	95	200
1927	34.853	30.653	65.506	132	116	248
1935	74.809	47.911	122.720	180	172	352
1940	105.948	82.468	188.416	195	187	382
1945	370.768	324.758	695.526	220	200	420
1950	432.852	386.841	819.693	245	230	475
1955	604.887	515.997	1.120.884	257	263	520
1960	712.668	608.712	1.321.380	278	254	532
1965	872.680	771.622	1.644.302	294	265	559
1970	1.067.437	974.221	2.041.658	420	400	820
1975	1.359.373	1.225.920	2.585.293	604	547	1.151
1980	1.466.584	1.388.105	2.854.689	804	754	1.558
1985	1.702.805	1.603.522	3.306.327	1.123	1.056	2.179
1990	1.658.276	1.578.350	3.236.626	1.882	1.644	3.526

Tablo 12. (Devam)

Dönem	Ankara			Pursaklar		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2000	2.027.105	1.980.755	4.007.860	14.139	13.835	27.974
2007	2.225.033	2.241.723	4.466.756	32.416	31.781	64.197
2008	2.267.779	2.281.160	4.548.939	46.204	45.538	91.742
2009	2.318.633	2.332.169	4.650.802	50.800	49.932	100.732
2010	2.379.226	2.392.490	4.771.716	54.490	53.721	108.211
2011	2.439.058	3.451.835	5.890.893	57.924	56.909	114.833
2012	2.474.456	2.491.086	4.965.542	60.210	59.383	119.593
2013	2.507.525	2.537.558	5.045.083	62.327	61.530	123.857
2014	2.562.805	2.587.267	5.150.072	64.959	64.193	129.152

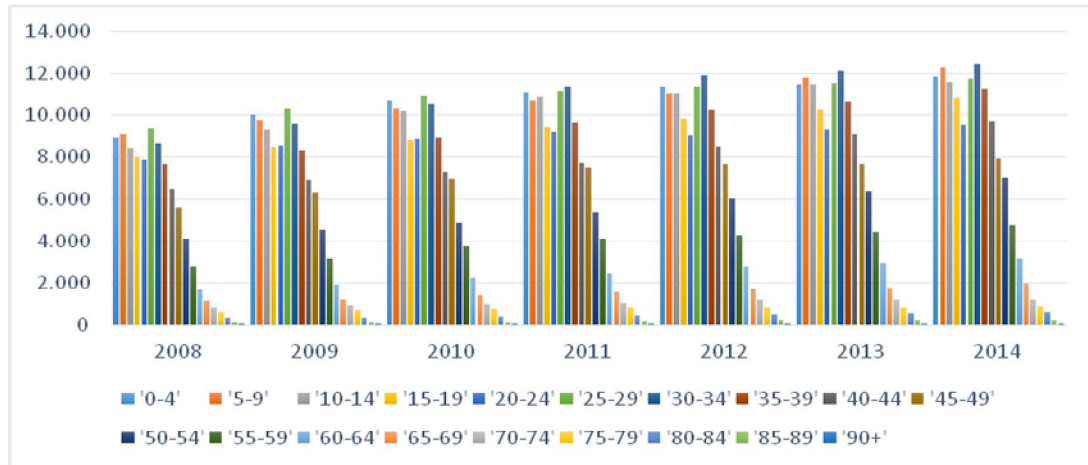
Kaynak: TÜİK, Nüfus İstatistikleri, ADKNS ve Genel Nüfus Sayımı Sonuçları (1927-2014)

2014 yılında Pursaklar ilçesinin nüfusunun büyük bir kısmını 25-35 yaş arası vatandaşlar oluşturmaktadır. Hemen ardından 0-14 yaş arası yeni doğan ve genç nesil oluşturmaktadır. Bu da ilçenin genç nüfusunun ve ekonomik gücü olan nüfusunun fazla olmasını dolayısı ile büyümekte olduğunu belirtir. Pursaklar nüfusunun, % 9,16'sını yeni doğanlar ve bebekler (0-4 yaş), % 18,47'sini çocuklar(5-14 yaş), % 8,39'unu gençler(15-19 yaş), % 7,39'unu genç yetişkinler (20-24 yaş), % 50,27'sini yetişkinler (25-59 yaş) ve son olarak % 6,32'sini de yaşlılar (60-90 üzeri yaş) oluşturmaktadır (Tablo 12).

Tablo 13. 2014 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Sayımında Pursaklar İlçesinde Nüfusun Yaş ve Cinsiyete Bağlı Dağılımı

Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın
'0-4'	11.827	6.146	5.681
'5-9'	12.254	6.342	5.912
'10-14'	11.597	5.873	5.724
'15-19'	10.839	5.485	5.354
'20-24'	9.543	4.337	5.206
'25-29'	11.769	5.730	6.039
'30-34'	12.443	6.151	6.292
'35-39'	11.244	5.819	5.425
'40-44'	9.733	5.064	4.669
'45-49'	7.931	4.162	3.769
'50-54'	7.019	3.587	3.432
'55-59'	4.787	2.488	2.299
'60-64'	3.196	1.613	1.583
'65-69'	2.012	908	1.104
'70-74'	1.203	557	646
'75-79'	848	343	505
'80-84'	619	252	367
'85-89'	214	82	132
'90+'	74	20	54
Toplam	129.152	64.959	64.193

Kaynak: TÜİK, Nüfus İstatistikleri, ADKNS ve Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

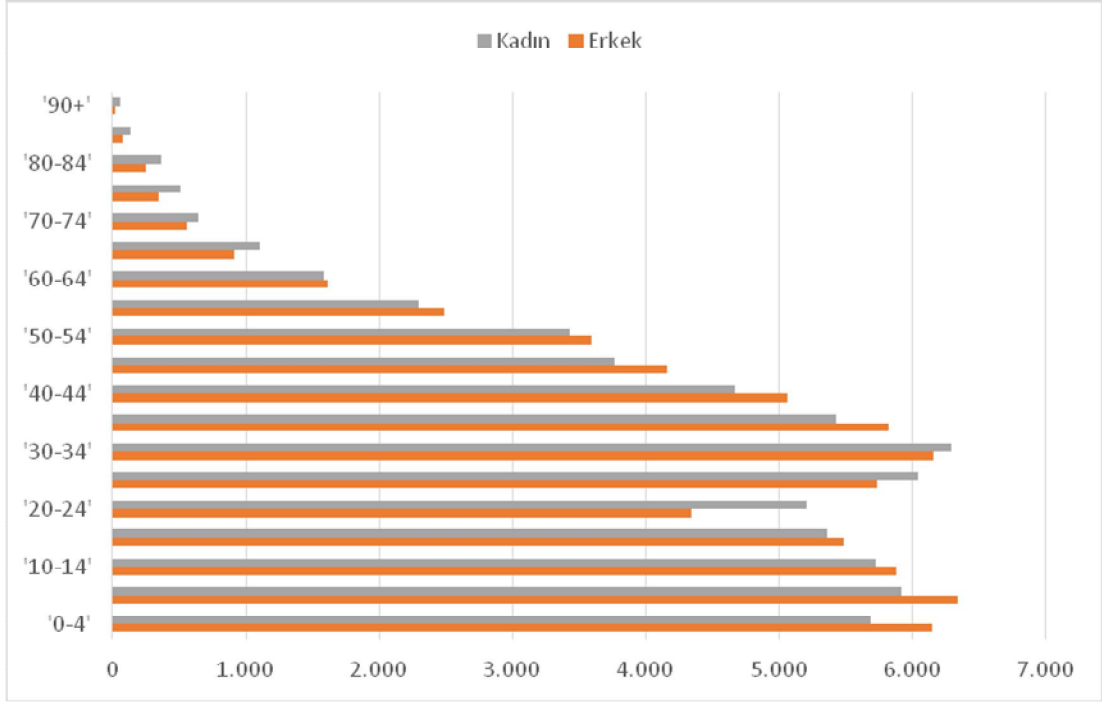
Grafik 6. Pursaklar'da Yıllara ve Yaş Grubuna Bağlı Nüfus Dağılımı (TÜİK, Nüfus İstatistikleri, ADKNS ve Genel Nüfus Sayımı Sonuçları)

Tablo 14. Pursaklar’da 2008-2014 Yılları Arasında Yaş Gruplarının Zamana Bağlı Değişimi

Yaş	2008	%	2009	%	2010	%	2011	%	2012	%	2013	%	2014	%	Ort. Yıllık Değişim (%)
'0-4'	8.983	9,8	10.053	9,9	10.682	9,8	11.118	9,6	11.373	9,5	11.467	9,2	11.827	9,1	9,61
'5-9'	9.106	9,9	9.786	9,7	10.276	9,5	10.656	9,2	11.048	9,2	11.774	9,5	12.254	9,4	9,52
'10-14'	8.442	9,2	9.329	9,2	10.216	9,4	10.913	9,5	11.065	9,2	11.451	9,2	11.597	8,9	9,27
'15-19'	7.968	8,6	8.456	8,3	8.870	8,2	9.425	8,2	9.799	8,1	10.228	8,2	10.839	8,3	8,33
'20-24'	7.872	8,5	8.607	8,5	8.920	8,2	9.247	8,0	9.069	7,5	9.348	7,5	9.543	7,3	7,99
'25-29'	9.394	10,2	10.315	10,2	10.926	10,1	11.182	9,7	11.354	9,4	11.525	9,3	11.769	9,1	9,75
'30-34'	8.713	9,5	9.584	9,5	10.492	9,7	11.348	9,8	11.890	9,9	12.143	9,8	12.443	9,6	9,71
'35-39'	7.663	8,3	8.331	8,2	8.984	8,3	9.639	8,3	10.221	8,5	10.639	8,5	11.244	8,7	8,45
'40-44'	6.501	7,0	6.944	6,8	7.275	6,7	7.734	6,7	8.529	7,1	9.135	7,3	9.733	7,5	7,07
'45-49'	5.565	6,0	6.339	6,2	6.968	6,4	7.509	6,5	7.680	6,4	7.695	6,2	7.931	6,1	6,30
'50-54'	4.140	4,5	4.588	4,5	4.885	4,5	5.357	4,6	6.025	5,0	6.403	5,1	7.019	5,4	4,84
'55-59'	2.806	3,0	3.149	3,1	3.734	3,4	4.158	3,6	4.314	3,6	4.438	3,5	4.787	3,7	3,45
'60-64'	1.649	1,8	1.963	1,9	2.261	2,0	2.483	2,1	2.772	2,3	2.974	2,4	3.196	2,4	2,17
'65-69'	1.125	1,2	1.213	1,2	1.405	1,3	1.572	1,3	1.708	1,4	1.786	1,4	2.012	1,5	1,36
'70-74'	786	0,8	893	0,8	992	0,9	1.037	0,9	1.173	0,9	1.185	0,9	1.203	0,9	0,92
'75-79'	600	0,6	680	0,6	752	0,6	800	0,7	801	0,6	822	0,6	848	0,6	0,67
'80-84'	304	0,3	348	0,3	394	0,3	438	0,3	507	0,4	568	0,4	619	0,4	0,40
'85-89'	103	0,1	128	0,1	141	0,1	170	0,1	212	0,1	215	0,1	214	0,1	0,15
'90+'	22	0,1	26	0,1	38	0,1	47	0,1	53	0,1	61	0,1	74	0,1	0,04
Toplam	91.742		100.732		108.211		114.833		119.593		123.857		129.152		

Kaynak: TÜİK, Nüfus İstatistikleri, ADKNS ve Genel Nüfus Sayımı Sonuçları

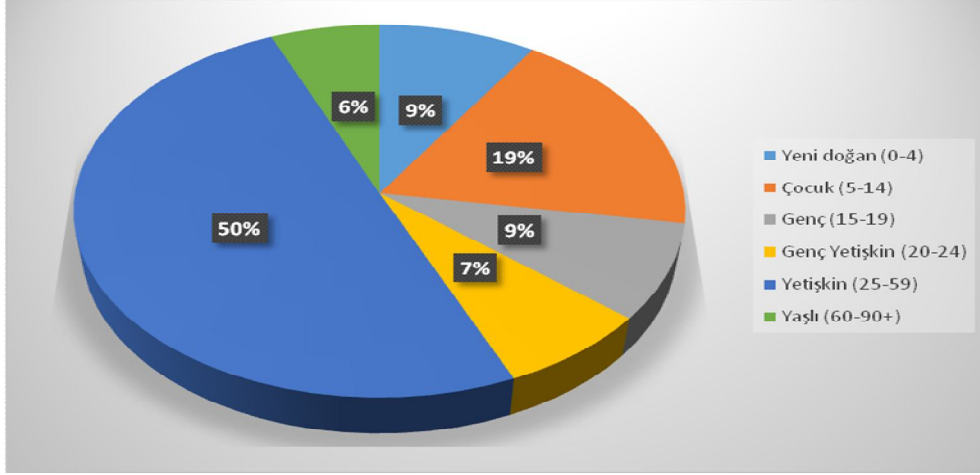
Son yıl nüfus verilerine göre Pursaklar ilçesinin nüfusunun büyük bir kısmını 25-35 yaş arası vatandaşlar oluşturmaktadır. 0-14 yaş arası yeni doğan ve genç nesil oranının da fazla olması ilçenin genç nüfus varlığının önemli bir kanıtıdır. Ancak 2008-2014 yılları arası değişime bakıldığında nüfusun az da olsa yaşlandığı gözlenmektedir. Mesela 0-4 yaş arası 2008 yılında % 9,8 iken 2014 yılında % 9,1'e; 20-24 yaş aralığı 2008 yılında % 8,5 iken 2014 yılında % 7,3'e düşmüştür. Yine aynı şekilde 50-54 yaş arası 2008 yılında % 4,5 iken 2014 yılında % 5,4'e; 2008 yılında 60-64 yaş arası % 1,8 iken 2014 yılında % 2,4'e çıkmıştır. Bu altı yıllık değişim göstermektedir ki Pursaklar ilçesi nüfusu yaş ortalaması artış eğilimi göstermektedir (Tablo 14).

Grafik 7. Pursaklar'da Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Aralığına Bağlı Dağılımı
(TÜİK, Nüfus İstatistikleri, ADKNS ve Genel Nüfus Sayımı Sonuçları)

0-19 yaş aralığında erkek nüfus miktarı biraz daha fazla iken kadın nüfusunun 20-34 yaş aralığında daha fazla olduğu gözlenmektedir. 40-64 yaş aralığında yine erkek nüfus nispeten daha fazladır. 64 yaş üzeri yaşlı nüfus olarak tanımlayabileceğimiz bu grupta ise yine kadın nüfus fazlalığı göze çarpmaktadır. 0-19 yaş aralığında erkek nüfusunun fazla olması doğumlarla, 20-34 yaş aralığı kadın nüfusunun fazla olması erkek nüfusun diğer yerleşim yerlerindeki kadınlarla evlenmesi ve Pursaklar'da ikamet etmeleriyle, 64 yaş üzerinde ise kadın nüfusunun fazlalığı; erkeklerin ağır işlerde çalışmaları, savaş vb. durumlardan dolayı erkek ölümlerinin fazla olması ile açıklanabilir (Grafik 7).

Pursaklar ilçesi 25-59 yaş aralığı nüfusun yarısını oluşturmaktadır. 60 yaş nüfus ise sadece & 6'lık bir dilimi oluşturmaktadır. Bu da göstermektedir ki Pursaklar ilçesi aktif iş gücüne sahip bir ilçedir (Grafik 8).

Grafik 8. 2014 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Sayımında Nüfusun Yaş Aralığına Göre Dağılımı (TÜİK, Nüfus İstatistikleri, ADKNS ve Genel Nüfus Sayımı Sonuçları)

5.2.1.1. Hane Halkı Büyüklüğü

Hane halkı büyüklüğü nüfusun nitelikleri açısından önemli bir ölçüttür. 1990 yılı itibariyle 4,3 olan Ankara hane halkı büyüklüğü, 2000 yılı itibariyle 3,82'ye gerilemiştir (TUİK, 2000) Bu gerilemenin en temel nedeni, Ankara'nın sosyo-ekonomik olarak gelişmesi olarak gösterilebilir. Ayrıca kent merkezinde ve çevresinde, geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına dönüştüğü de gözlemlenebilir. Ankara kent merkezinde bulunan ilçelerden Çankaya, Keçiören, Yenimahalle, Sincan ve Etimesgut ortalamanın altında iken, Mamak, Gölbaşı ve Altındağ ilçeleri hane halkı sayısı ortalamanın üzerindedir.

5.2.1.2. Porsaklar'da Nüfusun Dağılışı ve Yoğunluğu

Gelişen teknolojinin de yardımıyla günümüzde toplumlar kısa sürede çok geniş alanlara yayılabilmektedir. Toplumlar yerleşim alanları üzerinde ulaşım yolları ve ulaşım ağlarına bağlı olarak yer değiştirilmektedir. Yer değiştirme, yerleşim yeri özelliklerinden daha çok, mekânın yenilenmesi ile yakından ilgilidir. Bu nedenle

nüfusun yerleşim birimlerine göre belirli aralıklarla belirlenmesi kadar nüfusun mekânsal olarak dağılışı da önem arz etmektedir.

Nüfus dağılışı doğal veya beşeri faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Doğal faktörler genellikle yerleşim birimlerinin yer seçiminden nüfusun dağılışına kadar birçok hususta belirleyici faktördür. Yerleşim sahası olarak seçilen topografya (dağ ova, vadi kenarında, yamaç) üzerinde nüfusun gelişimi farklı farklı olabilmektedir fakat şehirler özellikle büyük şehirlerde doğal özellikler önemini yitirmektedir. Çünkü ülkemizde daha çok antropojen unsurlar, yani iktisadi fonksiyonlar, ulaşım, ticaret, turizm, teknoloji oldukça belirleyici faktör olabilmektedir (Akdemir, 2004: 59).

Pursaklar'da nüfus dağılımı ilk zamanlarda kırsaldan kente doğru gelişime sahiptir. Geçmişten günümüze bu gelişim artış göstermekle birlikte, özellikle göçlere bağlı olarak kentsel mekânda nüfus artışı dikkat çekmektedir.

Nüfusun dağılışındaki en temel faktör göçtür. Nüfusun; devamlı yaşama bölgelerini kişisel olarak, aileler veya gruplar halinde terk edip, geçici veya sürekli olarak yaşamak amacıyla bir başka yere gitmesi hareketine, göç denir (Doğanay, 1994: 165). Pursaklar'ın göç almasında etkili olan faktörler;

1. Başkent olan Ankara'nın bir ilçesi olması,
2. Merkezi bir ilçe olması ve ulaşım ağlarının kesişim noktasında bulunması,
3. Altyapı ve sosyal alanların çevre ilçelere göre daha iyi olması,
4. Eğitim olanaklarının gelişiyor olması,
5. Ekonomik yapının gelişiyor olması,
6. Şehrin gürültüsünden uzak daha yaşanılabilir şartlara sahip olması,
7. İletişim ağının gelişiyor olmasıdır.

Nüfus dağılışıını etkileyen bir diğer beşeri faktör kazanılan idari fonksiyonlardır. Pursakların belde statüsüne geçmesinden itibaren başlayan nüfus artışı, 2008 yılında ilçe olmasıyla daha da artarak devam etmiştir.

Nüfusun artışıındaki bir diğer unsur da ulaşımıdır. 1955 yılından önceki zamanlarda ulaşım köy yolu ile sağlanırken, bu yılda Esenboğa Havalimanının açılması ile ilçe daha tanınır hale gelmiş ve havalimanına ulaşım sağlayan yolun kullanılmasıyla beraber Pursaklar için ulaşım gelişiminde büyük katkı sağlayan bir faktör haline gelmiştir.

Nüfus dağılımını etkileyen bir diğer faktör ise sağlık ve eğitim hizmetleridir. İnsanlar yerleşim yeri seçerken yukarıda belirtilen faktörler dışında sağlık hizmetini daha kusursuz ve kolay alabilecekleri, çocuklarını daha iyi okullara daha kolay ve zahmetsiz gönderebilecekleri yerleri seçerler. Toplumdaki bu mükemmeli arayış duygusu ile hastaneler ve okullar açılmakta, bu açılan tesisler sayesinde daha çok insanın yerleşim yerini tercih etmesini sağlayan dairesel devinimli döngü oluşmaktadır. Son dönemlerde okul kayıtları da ikametgâha göre yapıldığı için, aileler çocuklarının okumasını istedikleri okula yakın yerleşim yerlerini tercih etmektedir. Bu süreç tercih edilen yerleşim alanının zaman içinde sürekli iyiye giden şekilde gelişmesini de desteklemektedir. Pursaklar ilçesinde de bu nedenle mahalleler arası ufak çaplı göçler görülmektedir. 2013 yılına nazaran 2014 yılında Altınova Mahallesi % 15,35 ve Saray Fatih mahallesi % 14,16 ile en fazla nüfus artışına sahip olurken, Yuva mahallesi % 9,41 ile nüfusunda en fazla düşüş yaşayan mahalle olmuştur. Adrese Dayalı Nüfus Kontrol Sistemi 2013 yılından itibaren Mahalle temelli nüfus bilgisi sağlamaya başladığından dolayı 2013 öncesi mahalle tabanlı nüfus bilgisi alınamamaktadır.

Tablo15. 2013-2014 Yılları İçerisinde Pursaklar Mahalle Nüfusları ve Değişimi

Mahalle	2013	2014	Değişim
Abadan	134	138	2,99%
Altınova	2.104	2.427	15,35%
Ayyıldız	2.616	2.526	-3,44%
Fatih	24.141	24.813	2,78%
Karaköy	76	74	-2,63%
Karşıyaka	352	344	-2,27%
Kösrelikkızığı	315	304	-3,49%
Merkez	34.094	35.129	3,04%
Mimar Sinan	16.718	17.715	5,96%
Peçenek	660	651	-1,36%
Saray Cumhuriyet	9.692	10.470	8,03%
Saray Fatih	7.734	8.829	14,16%
Saray Gümüşoluk	1.305	1.270	-2,68%
Saray Osmangazi	2.033	1.818	-10,58%
Sirkeli Yeşilova	811	790	-2,59%
Sirkeli Yeşilyurt	709	684	-3,53%
Tevfik İleri	3.882	3.926	1,13%
Yeni Karaköy	193	196	1,55%
Yıldırım Beyazıt	1.397	1.467	5,01%
Yunus Emre	14.806	15.504	4,71%
Yuva	85	77	-9,41%

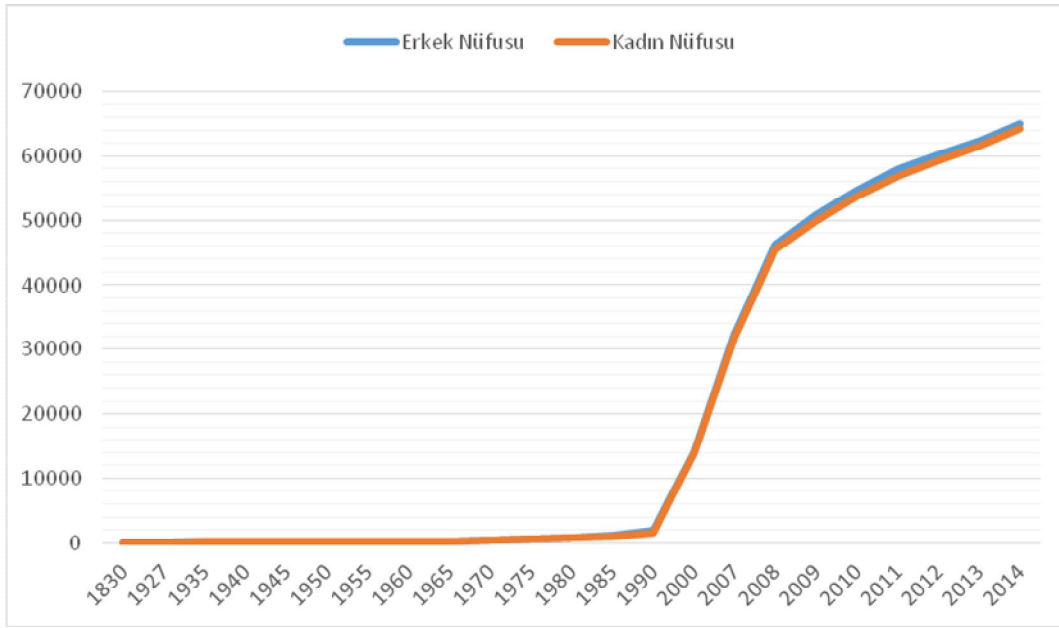
Kaynak: TUIK, Nüfus İstatistikleri, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, Mahalle Nüfusları 2013-2014

insan topluluğunun, belirli yaşlar veya yaş grupları itibariyle sergilediği kompozisyon olarak tanımlanabilecek yaş yapısı, başta ekonomi olmak üzere, askeri, toplumsal ve demografik olaylar bakımından çeşitli anlamlarla yüklüdür. Yaş yapısı, nüfusun işgücü potansiyeli, toplumun günlük hayat içindeki talep ve istekleri, doğum, ölüm ve göç olaylarının, bugünkü ve gelecekteki durumları hakkında, kıymetli ipuçları verebilecek bir özelliktir (Özgür, 2011: 104).

Pursaklar'da nüfusun cinsiyet yapısı yıllara göre fazla değişiklik göstermemektedir, ancak 1955 yılında erkek nüfus oranında düşme meydana gelmiştir. Bölge içerisinde 1830-1970 önceleri kırsal ve sonraları belde yaşamı sürdürüldüğünden erkek-kadın arasındaki oransal farkta önemli dalgalanmalar yaşanmamıştır. 1960 ve 1970 yılları arasında yaşanan idari değişimler de daha çok merkez ve çevre ilçelerde etkili olduğundan dolayı Pursaklar ilçesinde dalgalanma fazla görülmemiştir (Grafik 10).

Grafik 9. 1830-2014 Yılları Arasında Pursaklar'da Sayım Yıllarına Göre Kadın-Erkek Nüfus Gelişimi (Pursaklar Nüfus Müdürlüğü Arşivinden derlenmiştir.)

Tablo 16. 1830-2014 Yılları Arasında Yapılan Nüfus Sayımlarına Göre Nüfusun Cinsiyet Dağılımı

Yıllar	Erkek	Erkek %	Kadın	Kadın %	Toplam	Cinsiyet Oranı
1830	105	52,50%	95	47,50%	200	110,53
1927	132	53,23%	116	46,77%	248	113,79
1935	180	51,14%	172	48,86%	352	104,65
1940	195	51,05%	187	48,95%	382	104,28
1945	220	52,38%	200	47,62%	420	110,00
1950	245	51,58%	230	48,42%	475	106,52
1955	257	49,42%	263	50,58%	520	97,72
1960	278	52,26%	254	47,74%	532	109,45
1965	294	52,59%	265	47,41%	559	110,94
1970	420	51,22%	400	48,78%	820	105,00
1975	604	52,48%	547	47,52%	1151	110,42
1980	804	51,60%	754	48,40%	1558	106,63
1985	1123	51,54%	1056	48,46%	2179	106,34
1990	1882	53,37%	1644	46,63%	3526	114,48
2000	14139	50,54%	13835	49,46%	27974	102,20
2007	32416	50,49%	31781	49,51%	64197	102,00
2008	46204	50,36%	45538	49,64%	91742	101,46
2009	50800	50,43%	49932	49,57%	100732	101,74
2010	54490	50,36%	53721	49,64%	108211	101,43
2011	57924	50,44%	56909	49,56%	114833	101,78
2012	60210	50,35%	59383	49,65%	119593	101,39
2013	62327	50,32%	61530	49,68%	123857	101,30
2014	64959	50,30%	64193	49,70%	129152	101,19

Kaynak: TÜİK

Nüfusun 1990'lı yıllardan itibaren aniden yükselmesinde Pursaklar'ın önce belde sonra ilçe haline gelmesi, dolayısıyla çevre köy ve ilçeleri de kapsamı nedeniyle oluşan nüfus artışıdır. Ayrıca son yıllarda yapılan TOKİ inşaatları ve kentselleşme projesi dâhilinde diğer ilçe ve köylerden bu bölgeye taşınan insanlar da nüfusun bu denli artışında etkilidir.

5.2.1.4. Pursaklar'da Eğitim Durumu

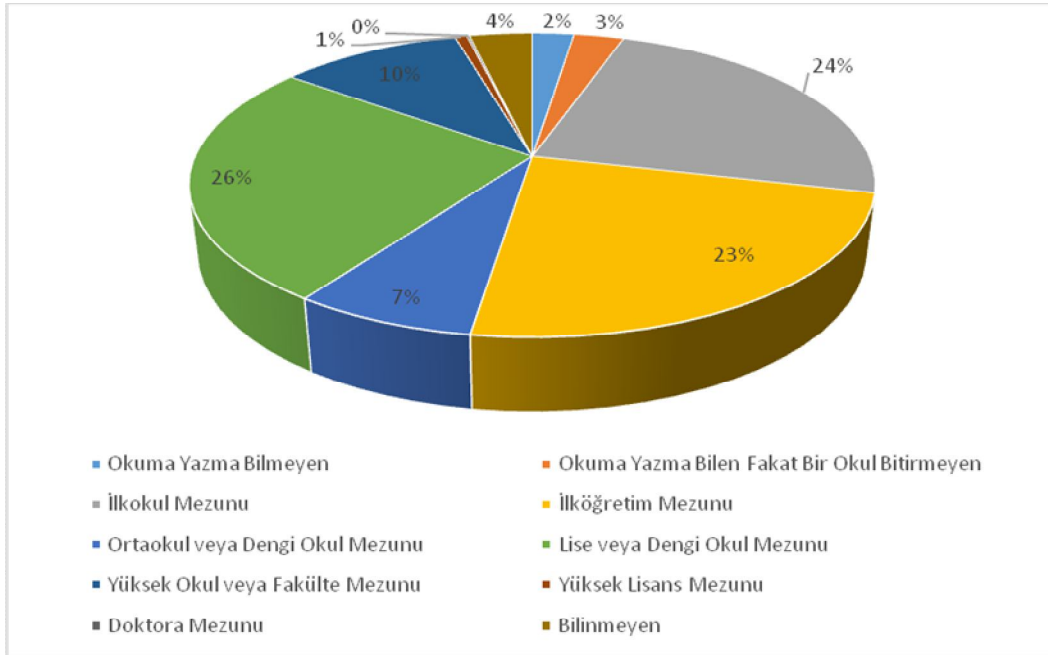
Pursaklar ilçesinde nüfusun eğitim durumu incelendiğinde ilçe merkezinde halkın % 2,36'sının hiçbir eğitim kurumuna kayıt yaptırmadığı ve okuma yazma bilmediği görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen ve hiç okula gitmemiş kişilerin yaklaşık % 80'ini kadınların oluşturduğu görülmektedir. Bunun sebebi Pursaklar'ın doğudan aldığı veya kırsal kesimden aldığı göçlerle oluştuğunu ve çoğunlukla yaşlı kesimden oluştuğu varsayılabilir. Hiçbir eğitim kurumuna gitmemiş ancak okuma yazma bilme oranı ise ilçe içinde % 2,81 olup, bu grubun % 24,55'ini erkekler, % 75,45'ini kadınlar oluşturmaktadır.

İlçedeki en yüksek oranda bulunan eğitim seviyesi lise, ilköğretim ve ilkokul mezunlarıdır. Son eğitim sisteminde İlköğretim seviyesi lise mezunlarını da kapsadığı için bu iki oran birleştirilebilir. İlçede üniversite mezunu oran % 10,30 olup, bu oranın % 58,89'unu erkekler, % 41,11'ini kadınlar oluşturmaktadır. İlçede lisans eğitiminin ardından yüksek lisans ve doktora eğitimi alan kişi sayısı % 1'in de altındadır. Yüksek lisans oranı % 0,69'dur. Bu oranın erkek nüfusa düşen kısmı % 67,76, kadın nüfusa düşen kısmı ise % 32,24'tür. 2015 yılı içerisinde yalnızca 611 kişinin yüksek lisans eğitimi gördüğü ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde ilçede 2015 yılı içerisinde doktora yapan 124 kişi bulunmaktadır ki, bu da toplam eğitim görebilecek yaştaki nüfusun % 0,14'ünü oluşturmaktadır. % 72,58 oran ile 90 erkek doktora öğrencisi, % 27,42 oranla 34 kadın doktora öğrencisi toplam % 0,14 oranı oluşturmaktadır (Tablo 17).

Tablo 17. Pursaklar İlçe Merkezinde Cinsiyet ve Eğitim Durumu (2015)

Eğitim Düzeyi (İlçe Merkezi)	Toplam	%	Erkek	%	Kadın	%
Okuma yazma bilmeyen	2.098	2,36	422	20,11	1.676	79,89
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	2.497	2,81	613	24,55	1.884	75,45
İlkokul mezunu	21.047	23,69	7.661	36,40	13.386	63,60
İlköğretim mezunu	20.907	23,53	10.863	51,96	10.044	48,04
Ortaokul veya dengi okul mezunu	6.458	7,27	3.936	60,95	2.522	39,05
Lise veya dengi okul mezunu	22.805	25,67	13.410	58,80	9.395	41,20
Yüksek okul veya fakülte mezunu	9.147	10,30	5.387	58,89	3.760	41,11
Yüksek lisans mezunu	611	0,69	414	67,76	197	32,24
Doktora mezunu	124	0,14	90	72,58	34	27,42
Bilinmeyen	3.148	3,54	1.609	51,11	1.539	48,89
Toplam		88.842		44.405		44.437

Kaynak: TÜİK

Grafik 10. Pursaklar İlçe Merkezi'nde Cinsiyete Bağlı Eğitim Durumu (2014) (TÜİK)

5.3. Fonksiyonel Özellikler

5.3.1. Fonksiyon Kavramı ve Şehrsel Fonksiyonlar

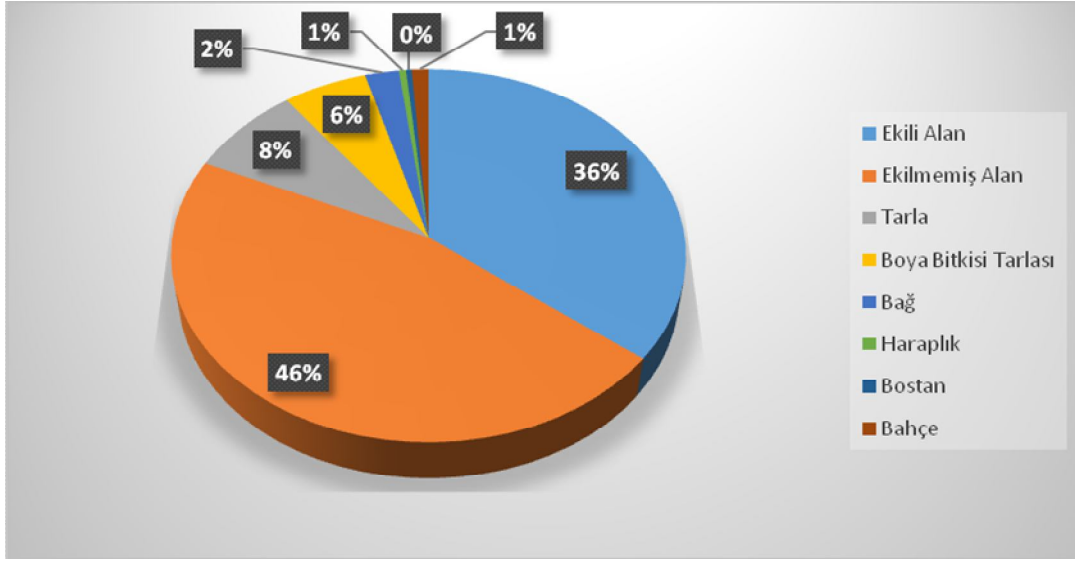
Fonksiyon; Coğrafi olarak; bir yerleşmenin ortaya çıkışını, gelişmesini ve büyümesini sağlayan faaliyetler (Doğanay, 1994: 96) olarak tanımlanabileceği gibi şehrin varlığını ve gelişmesini mümkün kılan, hayatiyeti için gerekli kaynakları sağlayan faaliyetler (Tümertekin & Özgüç, 2002: 96) şeklinde de tanımlanabilir.

5.3.2. Pursaklar'ın Fonksiyonel Özellikleri

Pursaklar'ın 1987 yılında belde statüsü kazanmasıyla birlikte başlayan kentleşme sürecine bağlı olarak öncelikle fonksiyonel etki alanı genişlemiş ve yerleşmenin merkezîyet gücü artmış, artan nüfusla birlikte iş kolları çeşitlenmiş, hizmet, ulaşım, inşaat ve ticaret fonksiyonları Pursaklar için önemli faaliyet kolları haline gelmiştir.

5.3.2.1. Tarım Fonksiyonu

Pursaklar'da 1844-1845 yılları itibariyle 3036 dönüm arazi köylülerin üzerine kayıtlıdır. Bu tarlaların 1080 dönümü ekilmiş, 1407 dönümü ekilmemiş, 240 dönümü tarla, 176 dönümü boya bitkisi tarlası, 71 dönümü bağ, 15 dönümü haraplık, 12 dönümü bostan ve 35 dönümü bahçedir (<http://www.ankara.tarim.gov.tr/pursaklar>).

Grafik 11. Osmanlı Dönemi’nde Pursaklar Köyü’nde Arazi Kullanımı
(Akyıldız, 2006: 51-53)

Cumhuriyet öncesi dönemde Pursaklar Köyü’nde tahıl olarak, arpa, buğday ve yulaf üretilmekteydi. Bu bölgede az denilebilecek çeşitlilikte tahılın üretilmesinin nedeni olarak, tarımın susuz oluşu, iklim şartlarının elverişli olmaması ve tarımın geleneksel metotlarla yapılması neden olarak gösterilebilir (Çınar & Çınar, 2004: 98).

Buğday, halkın ekmek ihtiyacı için üretilen bir tahıl çeşidiydi. Alınan vergilere bakıldığında yılda buğday üretimi yaklaşık olarak 11 ton civarındaydı. Osmanlı döneminde kişi başı yıllık buğday tüketimi 190-235kg dolaylarındaydı. Köy nüfusunun 200 kişi dolaylarında olduğu varsayılırsa, Pursaklar’da yıllık toplam tüketimin, en az 38 ton, en fazla 47 ton olduğu anlaşılmaktadır. Üretilen buğdayın % 15 civarı tohum olarak ayrıldığını varsayarsak, köylülerin tüketimi için 9.350 kg buğday kalmaktadır. Bu nedenle oluşan en az 28.650 kg buğdayın dışarıdan satın alma yoluyla tedarik edildiği ya da buğday ile beraber arpa ve yulaf tüketilmesi ihtimali yüksektir (Çınar & Çınar, 2004: 58).

Köyde üretilen arpa ve yulaf genel olarak hayvanların tüketimi için üretilmekteydi. Yine hayvan tüketimi için burçak üretimi de yapılmaktaydı.

Osmanlı döneminde gerek besin gerekse iş gücü sağlama konusunda en büyük destek hayvancılıktan gelirdi. Köylüler hayvanların eti, sütü, gücü, kılı, yünü, tiftiği ve gübresini her alanda kullanırlardı. Bu dönemde hanelerin sahip olduğu

büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar Temettü defterine kayıtlı olup, bu hayvanlar için vergi verilirdi. Ancak kümes hayvanlarından vergi alınmazdı.

Pursaklar'da büyükbaş hayvan olarak, öküz, tosun, inek, manda, düve olarak beş kategoriden oluşmaktaydı. Öküz ve tosunlar daha çok iş gücü olarak kullanılmış, tarla sürme, yük çekme işlerinde kullanılırdı. Bunun sebebi güçlerinin yüksek, besin maliyetlerinin düşük olmasıydı. Tarlaların büyüklüğü genelde bir çift öküzün bir günde sürebildiği alanlar baz alınarak hesap edilirdi. Küçükbaş hayvan olarak keçi, oğlak, koyun, kuzu yetiştiriciliği yapılır. Küçükbaş hayvanlar et, süt ve yün sağlar (Güran, 1998: 86).

5.3.2.2. Sanayi Fonksiyonu

Sanayi tesisleri, buldukları yerleşmelerin şehrsel fonksiyonlarının gelişmesi açısından önemlidir. Bilindiği gibi kırdaki etken ekonomik etkinlik tarımsal üretimdir. Kentlerde ise hâkim olan ekonomik etkinlik sanayi üretimidir. Ayrıca kentlerde sanayinin gelişmesine ve bu kesimin istemlerine paralel bir biçimde toplama, dağıtma, maliye ve yönetsel işlevlerde görülmektedir. Böylece de kentlerde sanayi üretimin yanı sıra, tarımsal nitelikli olmayan (veya kentsel nitelikli) ticaret ve hizmetlere ilişkin etkinliklerde yer almaktadır. Bu olgu, kent-kır ayırımına ve bu bağlamda da kent tanımında evrensel düzeyde ve objektif bir ölçütün kullanımına olanak sağlamaktadır.

Pursaklar 15-20 sene kadar önce insanların geçimini tarım ve hayvancılıkla sağladığı bir köy ve belde konumundaydı. Bu dönemde Keçiören ilçesine bağlı olması nedeniyle bu ilçenin gölgesinde kalan ufak bir yerleşim yeri idi. Ancak belde ve sonrasında ilçe olması ile birlikte, aldığı nüfus göçü, yapılan yatırımlar ve değişen kent yüzü ile günümüzde ise bir ticaret merkezi konumuna kavuşmuştur. Bunda Esenboğa Havalimanı'na ulaşımı sağlayan protokol yolunun üzerinde olmasının da etkisi büyüktür. Ayrıca ilçe sınırları içerisinde büyük çaplı fabrikalar da bulunmaktadır. Bu fabrikalar MAN otobüs ve kamyon fabrikaları, Yakupoğlu Deri Sanayi Ayakkabı Fabrikası, Ülker Gıda Fabrikası gibi ülke ekonomisine büyük katkı sağlayan yatırımlardır. Bu fabrikalar sayesinde göç almış olan Pursaklar' da yine bu

fabrikalarda çalışanlar ve aileleri oturmaktadır. Pursaklar halkı ağırlıklı olarak orta gelir gurubuna mensup olan küçük esnaf ve işçi hemşerilerimizden oluşmaktadır. Pursaklar'da ikamet eden ve kamu kurumlarında çalışan memur hemşerilerimiz olduğu gibi, esnaflık (Market, Kuaför, Terzi, Restoran, Emlak vs.) yaparak da geçimini sağlayan hemşerilerimiz de bulunmaktadır. Pursaklar'da ki esnaf sayısı 2500'dür. Esnaf hemşerilerimizde şehrin ekonomisine olumlu katkı sağlamaktadır. Ödedikleri vergiler, işçi istihdamları ekonomiye katkı sağladıklarını gösteren başlıca unsurlardır.

5.3.2.3. Hizmet Fonksiyonu

Kentlere merkeziyet gücü kazandıran en önemli ekonomik faaliyetlerden biri ticaret fonksiyonudur. Zira şehirler, birçok bakımdan olduğu gibi, etki sahasındaki yerleşmelerin ticari hizmet merkezleri durumundadırlar (Özçökçü, 1944, s. 71). Özellikle küçük şehirlerin esas fonksiyonu, kırsal bir bölgenin merkezliğini yapmasıdır. Her türlü eşya ve malın satılması/satın alınması olan ticaret, şehirlerin kuruluşundan günümüze kadar, şehirlere eşlik etmiş bir fonksiyondur. Şehirlerin gelişmesi büyük ölçüde ticaret sayesinde olmuştur (Göçer, 2008: 176-188)

Önemli ulaşım yolları üzerinde kurulmuş olan Pursaklar'ın idari fonksiyonuna bağlı olarak etki sahası genişlemiş ve istihdam ihtiyacı da nüfusu artmıştır. Nüfus artışı sahadaki ticari faaliyetlerin de artmasına neden olmuştur.

Tablo 18. Pursaklar Sınırlarında Bulunan Faaliyet Konularına Göre İş Yerleri ve Adedi

Faaliyet Konusu	Adedi
Ayakkabı satış	37
Bakkal	180
Kuaför (bay-bayan)	140
Cep telefonu ve uydu satışı	60
Baharat satış (lokman hekim)	6
Beyaz eşya ve dayanıklı tüketim malları	45
Büro (emlak-inşaat-sigorta)	360
Düğün salonu	10
Lokanta	62
Kasap	33
Hırdavat	45
Market	138
Un ve unlu mamüller imalat ve satışı	103
Piknik	30
Süpermarket	73
Giyim-konfeksiyon-tuhafiye	145
Halı Satış	37
Pvc doğrama ve çelik kapı satışı	30
Züccaciye	38
Yumurta satış	7
Yorgan dikim evi	5
Sihhi tesisat	13
İnşaat malzemeleri ve yapı market	70
Kuyumcu	25
Camcı	9
Kırtasiye	30
Banka	17
Benzinlik	13
Oto lastik ve elektrik	24
Fotoğrafçı	18
Akvaryum Ve Evcil Hayvan Satışı	15
Diş Klinik Ve Poliklinik	10
Terzi	21
Eczane	29
Gözlük (optik)	5
Bilgisayar ve malzemeleri satış	13
Temizlik malzemeleri ve ambalaj	25
Su satış bayii	6
Kahvehane ve kiraathane	22
İnternet salonu	12
Playstation oyun salonu	7
Büyük çapta fabrika	10
Otel	2
Benzinlik	13

Kaynak: Pursaklar Zabıta Müdürlüğü Küşat Birimi verilerinden derlenmiştir.

5.3.2.4. İnşaat Fonksiyonu

Şehirlerin ekonomik hayatında önemli bir yer tutan inşaat sektörü, tek başına şehir yapıcı bir fonksiyon değildir. Ancak diğer fonksiyonların gelişmesine eşlik eden bu faaliyet kolu, şehirlerin gelişimlerinin açıklanması bakımından önem taşır. Hemen hiçbir şehirde hâkim fonksiyon durumunda olmayan inşaat sektörü, yapılaşmanın hızlı bir süreç içerisinde bulunduğu yerleşmelerde bu fonksiyonda çalışanların oranının yükseldiği dikkati çeker (Tümertekin & Özgüç, 2002).

Pursaklar 1997- 2014 yılları arasında yapılan ruhsat ve iskân sayısı incelendiğinde 1997 yılında 75 olan toplam ruhsat sayısının 2014 yılında yaklaşık % 175, 25 oranında arttığı görülmektedir. Bu artış kentleşme hızıyla doğru orantılıdır.

Tablo 19. Pursaklar Yıllara Göre Ruhsat ve İskân Sayısı

Yıl	Toplam Ruhsat Sayısı	Yenileme vb. Ruhsat Sayısı	İskân Sayısı
1997	75	0	42
1998	119	0	80
1999	129	0	51
2000	32	0	93
2001	123	0	64
2002	75	13	81
2003	132	6	103
2004	211	33	100
2005	234	45	133
2006	369	88	130
2007	232	120	159
2008	115	43	128
2009	220	85	124
2010	217	78	126
2011	323	130	132
2012	185	70	164
2013	209	55	178
2014	231	69	129
Toplam	3231	835	2017

Kaynak: İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Keçiören Şenyuva Mahallesi. Altındağ Baraj Mahallesi gibi çevre ilçelerdeki kentsel dönüşümün başlamasından doğan ucuz konut talebi nedeniyle alınan ruhsat sayısında o dönemlerde gözle görülür bir artış olmuştur (Tablo 20).

Tablo 20. Pursaklar Saray Ruhsat ve İskân Sayısı

Yıl	Saray Ruhsat Sayısı	İskân Sayısı
2005	305	26
2006	26	101
2007	40	22
2008	21	4
2009	37	5
Toplam	429	158

Kaynak: İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

2005 yılındaki verilerin yüksek olması ruhsatların 2005 yılında daha önceki verilerle devredilmesinden kaynaklanmaktadır (Tablo 21).

Tablo 21. Pursaklar Altınova Ruhsat ve İskân Sayısı

	Ruhsat Sayısı	İskân Sayısı
2005	10	0
2006	10	4
2007	13	4
2008	2	4
2009	5	5
Toplam	40	17

Kaynak: İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

2005 yılı Altınova ruhsat sayısı 10 iken 2009 yılında bu oran % 50 oranında düşüş gösterirken iskân sayısında artış gözlenmektedir. Bunun nedeni önceki yıllarda alınan ruhsatların iskânlarının sonraki yıllarda alınmıyor olması ve bir inşaatın aynı yıl bitmeyip müteahhidin geciktirmesi ile iskânın alınmaması olarak kabul edilebilir (Tablo 22).

Tablo 22. Pursaklar Sirkeli Ruhsat ve İskân Sayısı

	Ruhsat Sayısı	İskân Sayısı
2005	24	0
2006	94	0
2007	3	38
2008	3	36
2009	17	23
Toplam	141	97

Kaynak: İmar ve Şehircilik Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

Pursaklar Sirkeli Mahallesi 2005- 2009 yılları arası ruhsat sayısı % 4, 08 oranında düşerken iskân sayısında artış gözlenmektedir (Tablo 23).

Toplam ruhsat sayısı 3842, toplam bina ruhsatı 3007 ve toplam iskân sayısı 2306'dır. Toplam ruhsatlı binaların iskân olma oranı % 76,68'dir.

5.3.2.5. Ulaşım Fonksiyonu

Pursaklar'ın gelişmesini sağlayan ve yerleşmeye merkezîyet özelliği kazandıran önemli fonksiyonlardan birisi de ulaşım'dır. Genel olarak insan, eşya, bilgi, para ve hizmetlerin bir yerden başka yere erişmesi olarak tarif edilen ulaşım (Tümertekin & Özgüç, 2002: 85). Ticaret, sanayi, turizm gibi ekonomik faaliyet kollarının da gelişmesini sağlayan önemli etmenlerdendir.

Ulaşım açısından önemli olan Pursaklar Ankara çevre otoyolunun hemen kıyısında bulunmaktadır. Pursaklar'ın ulaşım fonksiyonunu etkileyen güzergâhlardan birisi de Esenboğa havaalanı ve Çankırı ili yolu üzerinde yer almasıdır.

PROTOKOL YOLU ESKİ HALİ

PROTOKOL YOLU YENİ HALİ

Fotoğraf 3. Esenboğa Havalimanı Yolu Olan Protokol Yolu'nun Eski ve Yeni Hali (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

BEŞİNCİ BÖLÜM

PURSAKLAR'DA KENTLEŞMEYİ ETKİLEYEN ETMENLER

6.1. Doğal Çevre Etmenleri/Fiziki Coğrafya

Yerleşme alanlarının zamanla kentleşme yolunda hızla ilerlemesinde şüphesiz yerleşim yerinin coğrafik konumu ve özellikleri de önemlidir. Coğrafi konumun başta gelen özelliği, ulaşımı kolaylaştırıcı özelliklere sahip olmasıdır. Doğa şartlarının coğrafi konumu olumsuz yönde etkilememesi de gerekmektedir. Kısacası coğrafi konumun her yönüyle ilgi çekici olması gerekmektedir. Coğrafi faktörler kentleşme alanlarındaki en uygun yerleşmenin planlanması coğrafi çevre ile yakından ilgilidir.

Pursaklar'ın havaalanı yolu üzerine konumlandırılması Ankara'nın yerli ve turist bireylerce cezbettirmesini kolaylaştırarak yatırımları arttırmış ve ilçe hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir.

6.2. Tarihi Etmenler

Pursaklar, eski adıyla Eskihisar ya da Busaklar, 1830'lu yıllarda Osmanlı egemenliği altında iken yaklaşık 200 kişinin oturduğu 40-45 haneli küçük bir köydü. Cumhuriyet döneminde nüfusu artarak özellikle 1970'li yıllardaki bu artış Pursaklar Köyü'nün 1987 yılında belde olması ve belediye teşkilatına kavuşması ile birlikte, Ankara ili içerisinde daha tanınır bir hale geldi. Dolayısıyla gerek göç alarak gerek nüfusun çoğalmasına sebep oldu. 2008 yılında Pursaklar'ın ilçe konumuna gelmesi ile ekonomik açıdan da daha fazla faydalanmaya başladı.

Bir kentin tanıtılmasında ve gelecekteki nesillere hatırlatılmasında yapılan çalışmalar çok önemlidir. Yapılan binalar, ilçenin doğal dokusunu oluşturan yapıları restore etmek veya orijinal dokuya sadık kalarak yenilerini yapmak, bir yerleşim yerinin tanıtılmasında ve gelecek nesillere tanıtmak için çok önemlidir.

Pursaklar'da ilçe statüsüne kavuşulmasından sonra, gerek Pursaklar'ın öz kültür dokusu gerekse egemenliği altında bulunduğu Osmanlı ve Selçuklu dokusunu koruyacak ve canlandıracak çalışmalara hız verilmiştir (Fotoğraf 4-5-6).

Fotoğraf 4. Selçuklu ve Osmanlı Mimarisiyle Tasarlanmış Pursaklar Belediyesi Başkanlık Konağı (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

Fotoğraf 5. Selçuklu ve Osmanlı Mimarisiyle Tasarlanan Pursaklar Abdurrahim Karakoç Kongre Merkezi (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

Fotoğraf 6. Pursaklar Alt Katı Dede Torun Evi Olarak Tasarlanan 25 m Yüksekliğinde Tarihi Saat Kulesi (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

Fotoğraf 7. Pursaklar Esenboğa Havalimanı Geçiş Güzergâhında Bulunan ve Diğer Bir Adı da Bin Bir Gül Parkı Olan Sosyal Tesis Alanı (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

Fotoğraf 8. Pursaklar Şehit Salim Akgül Parkı (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

Fotoğraf 9. Porsaklar Belediyesi Selçuklu Kùltür ve Kongre Merkezi (Porsaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

BELEDİYE CADDESİ ESKİ HALİ

BELEDİYE CADDESİ YENİ HALİ

Fotoğraf 10. Belediye Caddesi'nin Eski ve Şu Anki Durumu (Porsaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

CUMA PAZARI ESKİ HALİ

CUMA PAZARI YENİ HALİ

Fotoğraf 11. Cuma Pazarı'nın Eski ve Şu Anki Durumu (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

MERKEZ CAMİ ESKİ YERİ

YENİLENEN MERKEZ CAMİ CAMİ

Fotoğraf 12. Merkez Cami'nin Eski Hali ve Yeniden Yapılmış Hali (Pursaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

PURSAKLAR MEZARLIĞI ESKİ HALİ

PURSAKLAR MEZARLIĞI YENİ HALİ

Fotoğraf 13. Porsaklar Mezarlığı'nın Eski Durumu ve Şu Anki Durumu
(Porsaklar Basın Yayın Arşivinden Derlenmiştir).

6.3. BEŞERİ ÇEVRE ETMENLERİ/BEŞERİ COĞRAFYA

Kentleşmeyi etkileyen önemli etmenlerden biri de ekonomik nedenlerdir. Bu ekonomik nedenleri itici etmenler ve çekici etmenler olarak ikiye ayırmak mümkündür.

6.3.1. İtici Etmenler

Olumsuz göç nedenleri olarak da anılmaktadır. Bu etmenler köylü nüfusu yerleşim yerinden iten, tarım kesiminin içinde bulunduğu koşullardan kaynaklanan nedenlerdir. Kırsal kesimlerden kentlere göçün başlaması tarımda ürün fazlasının elde edilmesine bağlanmaktadır. Bu ise, tarımda daha çok sermaye, daha üstün teknoloji ve girişim gücü ile üretimde bulunulmasını gerektirir. Nitekim tarımda makina kullanımı, girdi oranındaki artış tarımda gereksinim duyulan insan gücü miktarını azaltmaktadır. Diğer yandan az gelişmiş ülkelerde, tarımda makinalaşmaya rağmen, tarımın verimliliği ve kişi başına gelir, köylüyü köyde tutma düzeyinden

düşüktür. Gelir yetersizliğinin yanı sıra, mülkiyetin dengesiz dağılımı, toprakların parçalanması, erozyon itici etmenleri güçlendiren nedenlerdir.

İtme faktörü, insanların içinde yaşadıkları koşulların ya katlanılmaz olarak görülmesi ya da rahatsızlık vermesidir. İtme faktörleri arasında, toprağın düşük verimi, düşük ücret, sınırlı iş olanakları, eğitim, sağlık vb. olanaklardan yoksulluk, kıtlık, sınırlı toplumsal devingenlik, toplumsal çatışma ve sıralanabilir. İtme faktörü veya bir başka ifadeyle itici nedenlerde bir zorunluluk mevcuttur. Keleş kentleşmenin sebepleri arasında itici sebepleri, ekonomik sebepler olarak isimlendirmekte ve bunları da sanayileşme, makineleşmenin tarıma dayalı insan gücünün, geçimini ziraatçılık ile sağlayan insanların işsiz kalmaları neticesinde kente yönelindiklerini ifade etmektedir.

Pursaklar'da şehirleşmeye bağlı olarak tarımsal verim düşmüş, eğitim ve sağlık koşulları ihtiyacı karşılayacak kadar gelişmemiştir. Aynı zamanda toplumsal ve kültürel erozyondan da nasibini almıştır.

6.3.2. Çekici Etmenler

Kırsal kesimde yeterli gelir elde edemeyen ve gelecek için güvence bulamayan nüfusu kentlere çeken nedenlerdir. Sanayileşmekte olan toplumlarda, kentler kırsal yerlere oranla daha fazla iş imkânı ve gelir sağlamaktadır. Bu ise kent hizmetlerine olan istemi arttırır.

Pursaklar konumu ve etrafına konuşlanan büyük ünlü firmaların fabrikaları ile halka pek çok iş imkânı sunmaktadır. Dışarıya işçi gönderimi bu anlamda çok değildir. Fakat artan nüfus zamanla bu ihtiyacın büyümesine yol açabilir.

Kentleri çekici kılan ekonomik üstünlükler şu beş nokta da toplanabilir.

- a) Uzmanlaşma (İçsel Biriktirimler): Üretim maliyetinde düşme ve gelirden artışa yol açar.
- b) Dışsal Biriktirimler (tasarruflar): Tamamlayıcılık ilişkisi içinde olan işletmelerin birbirlerinden sağladıkları yararlardır. Bu yararlar kentin büyüklüğü ile doğru orantılıdır.

- c) Kentleşme Biriktirimleri: Farklı ekonomik etkinlikleri gerçekleştiren birimlerin belirli bir mekânda bir arada olma nedeniyle sağladıkları yararlardır. Bu yararlar arasında alt yapının gelişmesi, çeşitli yardımcı hizmetler, araştırma ve eğitim kolaylıkları sayılabilir.
- d) Üretim faktörlerini kolayca bulabilme olanağı: Kentler çok sayıda nitelikli insan gücünün bulunabildiği yerlerdir. Kişi başına gelir, kırsal kesime oranla yüksektir. Bankacılık hizmetleri ve girişim gücü yönünden de kentler belirli üstünlükler sunmaktadır.
- e) Sosyal olanaklar: Kentte yaşayanlar, kırsal kesimde bulmaları güç olan mal ve hizmetlerden daha kolayca yararlanma olanağına sahiptir (<http://www.ekodialog.com>, 2015).

6.4. SOSYAL VE KÜLTÜREL ETMENLER

Gerek toplulukta, gerekse toplum içinde, bir başka deyişle küçük veya büyük ölçekte bir arada yaşamlarını sürdüren insanlar, kendi düşünce ve davranışlarını şekillendiren her türlü inanç, değer ve normlarına göre içinde yaşamlarını sürdürmekte oldukları yapıyı meydana getirmektedirler. Şüphesiz bireylerin örgütlenme dereceleri arttıkça başka ekonomik faaliyetlerdeki çeşitlenmeler, üretim ve mülkiyet araçlarının kullanımına göre ortaya çıkan toplumsal tabakalaşma bireylerin sosyal ilişkilerini daha fazla kurallara dayandırmaktadır. Özellikle de kent gibi büyük bir nüfus yoğunluğunun yaşandığı yerleşim alanlarında bireyler ve bireylerle toplumsal kurumlar arasındaki sosyal ilişkiler bütünü insanların düşünce ve davranışlarında değişmelere sebep olmaktadır. İşte toplumdaki "bireylerin önce zihinlerinde oluşan ve toplum yaşamının karmaşık fonksiyonelliğinden kaynaklanan ilişkiler sistemine yansıyan dinamizm sürekli bir değişime yol açmaktadır. Dünyadaki pek çok ülkede ortak olarak görülen ve daha geleneksel olarak nitelenen, sosyolojik anlamda topluluk halinde yaşayan insanların sanayileşme, kentleşme ve diğer temel faktörlerin etkisiyle ilişkileri örgütlendikçe ve daha fazla bir yapılaşmaya doğru gidildikçe, sonuçta bir büyük toplum yaşam tarzına geçildiğinde iki büyük değişim gözlenmektedir. Bunlardan birincisi özgürlükçü, bireysel davranışların

egemen olması ve bu ölçüde de kimi kültürel değerlerin uygulanmasından vazgeçilmesi veya bazı değişikliklerle sürdürülmesidir. İkincisi ise bu değişimlerin toplumun, dolayısıyla bireylerin sosyal refah düzeylerine göre sosyal yapıda kurumların farklılaşması ve işleyişlerindeki değişikliklerdir. Örneğin Willmott, ünlü araştırmasında İngiltere’de 1950’lerden sonra kentleşme sürecindeki ailelerin biçimsel ve fonksiyonel olarak uğradıkları değişimlerde çok belirgin şekilde görülen kültürel değerlerin etkisini ve toplum yaşamını bir zamanlar birincil ilişkilerle sürdüren bireylerin nasıl ikincil ve formel ilişkilerle yeni bir yaşam tarzına girdiklerini anlatmaktadır (Young & Willmott, 1971).

Kültürel yapının toplumbilimsel çerçeve içinde bağımsız bir değişken niteliğine sahip olması, sosyal ve kültürel yapı etkileşimini incelemedeki en büyük güçlük kaynağıdır. Pursaklar’da gerçekleşen toplumsal yapının ekonomik faaliyetler ve ilişkiler açısından oluşan bir ‘altyapısı’; ve ideoloji, inançlar, aile, siyasal özelliklerden meydana gelen bir ‘üstyapısı’ olduğu şeklindeki bu ve benzer yorumlar da sonuçta insanların bir arada yaşamasının onların değer sistemleriyle, bizzat meydana getirmek zorunda kaldıkları yapısal kurumların ve aralarındaki örgütlenmenin ne somut ne de soyut olarak birbirlerinden ayrı olarak düşünülemeyeceğinin bir kanıtıdır.

Bir diğer görüş açısından yaklaşılacak olursa gerek toplumsal gerek kültürel yapının, aile, din, dil, eğitim, ekonomi, hukuk ve diğer kurumlar ortak unsurlarıdır. Ancak sosyoloji disiplini bu kurumları biçimsel, fonksiyonel özellikleri ve örgüt yapıları açısından incelerken diğer bir disiplin, kültürel antropoloji bu özelliklerin nasıl ortaya çıktığını, etkileşim ve iletişim ağlarının nasıl oluştuğunu inceler. Onun içindir ki yukarıda da değinildiği gibi ekonomik gelişmişlik dereceleri belli göstergeler itibarıyla benzerlik taşıyan ‘ülkelerin’, sözgelimi aile yapıları toplumbilimsel açıdan ‘çekirdek" aile’ şeklinde olsa dahi, aile içi ilişkiler, kuşaklar arasındaki yardımlaşma ve diğer sosyal ilişkiler önemli farklılıklar taşıyabilmektedir.

Önce aile içi ilişkilerde başlayan tutum değişiklikleri ekonomik gelişme derecesine göre, dayanışma ve yardımlaşmayla ilgili davranış kalıplarını, kadın-erkek ilişkilerinde ve dini inançlardan kaynaklanan pratiklerin (ibadet alışkanlıkları) ve dış toplumsal yaşama katılmada kendini gösterecektir. Çeşitli ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de yapılan pek çok sosyal araştırmada kentleşme sürecine giren

ailelerde geleneksellikten ayrılmaları çeşitli tutum ve davranışlarda rahatça gözlenebilmektedir. Her ne kadar bu durum ülkemizde değişik kentlerin farklı kesimlerinde ayrı özellikler taşımakla beraber geneldeki benzerlik dikkat çekicidir. Örneğin kadınların bir işte çalışması, çocuk bakımının eşler tarafından paylaşılması, aile içi kararlarda kadın-erkek eşitliğine doğru bir geçiş olması, evlenmeyle ilgili şekil ve adetlerdeki yenilikler ve diğer bazı temel konularda değişimi yansıtan bulgularla karşılaşılmaktadır (Atalay, vd., 1992).

ALTINCI BÖLÜM

PURSAKLAR'DA KENTLEŞME İLE ORTAYA ÇIKAN SONUÇLAR

Toplum yapısındaki ve ekonomideki değişmelerle yakından ilgili bulunan kentleşme, ülkemizde özellikle ikinci dünya savaşından sonra hız kazanmıştır. Kentleşme ülkemizde bir yandan kentlerin sayısını arttırırken, bir yandan da, kentlerin nüfus ve alanca büyümesine ve bu süreç içinde de, içyapılarında, örgütlenmelerinde önemli değişikliklere yol açmaktadır.

7.1. KENTLEŞMENİN OLUMLU ETKİLERİ

1. Daha fazla yaşam alanı sağlaması

Kentleşme yatay değil dikey gelişmeyi ifade eder. Kentleşme sonunda kentlerde yapılan yüksek katlı binalar bunun tipik örneğidir. Bu sayede canlılara daha fazla yaşam alanı sağlanmış olmaktadır.

2. Etkili katık atık yönetim sistemleri

Kentlerde oluşturulan geri dönüşüm merkezleri, çöpleri belirli bir alana yaymaktansa geri kazanma yollarını araştırarak ulusal kaynakların israfını önleyebilmektedir.

3. Daha iyi sosyal olanaklar

Eğitim seviyesinin yükselmesi kentleşmenin önde gelen faydaları arasındadır. Kentsel alanlarda doğum oranları, kırsal alanlardan daha düşüktür. Bu ise nüfus artışının neden olduğu çevresel bozulmaları azaltan bir etmendir. Bireylere kentlerde

sunulan aile planlaması eğitimleri, kırsal alanlardan daha fazladır. Kentleşme bireylere iş bulmada da daha iyi olanaklar sağlayabilir (özellikle ülkemizde İstanbul, Ankara gibi büyük kentlerimizin yoğun göç almasının nedeni kırsal kesimde yaşayan ve yeterli olanaklara sahip olamayan halkın kentlerde iş bulma ümididir). Kentleşme yukarıda anılanlar yanında bireylere daha iyi sağlık hizmeti ve daha iyi bir sosyal yaşam da sağlayabilir.

Pursaklar ilçesinde son zamanlarda yapılaşmanın dikey gelişme göstermesi, yaşam alanlarını korumuştur. Eğitim seviyesinin artması, çevre kirliliğini azaltmıştır. İş olanaklarında da gözle görülür bir artış sağlanmıştır. Bütün bunlar kentleşmenin olumlu etkileri noktasında Pursaklar ilçesi için önemli tezahürlerdir.

7.2. KENTLEŞMENİN OLUMSUZ ETKİLERİ

Tarımdan sanayiye nüfus kayması ülkede izlenen sanayileşme siyasetinin kaçınılmaz sonucudur. Fakat Türkiye’de kentsel alanda çeşitli olanakların yetersizliği bu sorunlu kentleşmeyi temel toplumsal sorunlardan biri haline getirmiştir.

Bu sorunlu şehirleşmenin ardında yatan temel öge Türkiye’de sanayileşme ile şehirleşme arasında bir uyum olmamasıdır. Kentlerde göç sonucu biriken nüfusun çoğu hizmet kesimine kaymakta, bunun sonucu olarak kentlerde işsizlik sorunu ortaya çıkmaktadır.

“Bugün dünyada ve Türkiye’de, kent ve çevre sorunlarının kökeni, hızlı ve çarpık sanayileşmeye, sürekli kâr olgusuna, teknolojinin insan ve doğa yararına kullanılmamasına dayanmaktadır. Bu bağlamda, insan nüfusunun büyük yoğunluğunun yaşadığı kentler, tüketim toplumunun, sürekli kara dayanan “gelişmelerin” talan ve yağmanın sonucunda insana yabancılaşan mekânlar olmuştur. Bugün kentlerin en önemli sorunlarını oluşturan yoksulluk, göç, barınma sorunu alt yapı yetersizlikleri ve çevre kirliliği, merkezinde insan yaşamının ve ihtiyaçlarının değil, sermayenin ihtiyaçlarının bulunduğu bir sistemin ürünüdür. Kırdan kente göç ucuz emek ve işgücü hep sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda teşvik edilmiş ve bugün ülkemizde kentsel yaşam çevresi plansız yapılaşma, kaçak konutlar ve

gecekondu nüfus olarak adlandırılan (kent yoksulları) ile şekillenmiştir (Kent & Jean, 1999: 9).

1. Kalabalıklaşma maliyeti

Hızlı kentleşme birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Kentlerdeki yoğun nüfusun sebep olduğu kalabalıklaşma maliyeti ihmal edilemez bir seviyededir. Örneğin; kent içi ulaşımda milyonlarca insanın sürekli olarak yer değiştirmesi hem trafik sıkışıklığı nedeni ile zaman kaybına, hem de akaryakıt israfına yol açmaktadır. Ayrıca yaşanan stres verimliliğin düşmesine ve dolayısıyla üretim azalışına neden olmaktadır (Kent & Jean, 1999, s. 22).

Pursaklar'ın ilçe olmasıyla birlikte ancak yapılan sinyalizasyon lambaları ilçedeki trafik yoğunluğunu kontrol altına alma çabasını göstermektedir. Bu nedenle yakıt israfı ve stres hissedilir hale gelmiştir.

2. Kira ve arsa fiyatlarındaki artış

Kentleşmenin kalabalıklaşma maliyetlerinden birisi de kira fiyatlarındaki aşırı artıştır. Yoğun nüfusun sebep olduğu konut krizi kira fiyatlarını arttırmının yanında, arsa spekülasyonuna da sebebiyet vermektedir. Arsa spekülatörlerinin haksız kazançları yeterince vergilendirilememekte, sonuçta gelir dağılımı da olumsuz yönde etkilenmektedir (Ulusoy & Vural, 2014).

Pursakların yeni açılan/açılacak Yıldırım Beyazıt Üniversitesi geçiş güzergâhında yer almasından kaynaklı olabilen ya da büyükşehir belediyesinin üst düzey yetkilerinin bölgede incelemelerde bulunmasından bile kaynaklanabilen birtakım spekülasyonlar Pursaklar nezdinde fazlaca görülebilmektedir.

3. Gecekondulaşma

Kentlerdeki gelişigüzel büyümenin neden olduğu diğer bir sorun gecekondulaşma nedeni ile kentin estetik görünümünde meydana gelen bozulmalardır. Bu bozulma kentin turistik önemini yitirmesine de neden olmaktadır (Ulusoy & Vural, 2014).

Pursaklar ölçeğinde olaya baktığımızda bu olayın daha çok çarpık kentleşme şeklinde karşımıza çıktığını görmekteyiz.

1. Maliyetlerin artışı

Kentlerin ölçsüz ve aşırı bir şekilde büyümesinin bir diğer olumsuz etkisi de artan maliyetler nedeniyle ekonomik ve mali açıdan ek yük getirmesidir. Şöyle ki; belirli bir büyüklüğü aşan mahalli idarelerdeki iletişim güçlükleri, yoğun bürokrasi ve politik baskılar sonucu artan personel sayısı verimliliği düşürürken, maliyetlerin giderek artmasına neden olmaktadır (Ulusoy & Vural, 2014).

Pursaklar ani büyümenin etkisini bu açıdan da yaşamış çalışan personel sayısının artması yoğun bürokrasinin etkisinden de kaynaklanmıştır.

2. Doğal yaşam alanlarının yerleşim alanlarına dönüşmesi

Plansız yapılan bir kentleşme hareketi sonunda verimli tarım arazileri yerleşim alanlarına dönüştürülmekte, zaten kıt olan tarım arazilerinin israfına yol açılmaktadır. Hayvanlara ait yaşam alanları da insanların istilasına uğramış, sonuç da bazı hayvan türleri yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır (Ulusoy & Vural, 2014).

Pursaklar son dönemlerde yaşanan kentleşmenin etkisiyle tarım arazileri ve meraların imar planlarıyla yerleşim alanına dönüşmesinin en tipik örneklerini yaşamıştır.

3. Aşırı doğal kaynak kullanımı ve çıkarımı

Büyüyen kentler genellikle yerel alanlardan sağlanandan daha fazla kaynağa gereksinim duyarlar. Bu yüzden şehirler sadece kendi sahalarından değil, kendilerinden çok uzakta bulunan doğal kaynakları da çıkarıp tüketmektedirler. Bugünkü hızla tüketilmeleri durumunda Alüminyum rezervlerinin 31 yıl, kömür rezervlerinin 111 yıl, bakır rezervlerinin 21 yıl, cıva rezervlerinin 11 yıl ve petrol rezervlerinin 20 yıl sonra tükeneceği tahmin edilmektedir (Todaro, 1980: 16).

4. Hava kirliliği

Hava kirliliği kentlerin temel sorunlarından birisidir. Yapılan araştırmalara göre dünyada 1,1 milyardan daha fazla insan oldukça kötü havaya sahip kentlerde yaşamaktadır. Kentlerdeki hava kirliliğinin ana nedenleri endüstriyel gazlar, araçlar ve enerji üretiminin neden olduğu kirlenmedir.

Topografya özellikleri ve iklim şartları etkisiyle hava kirliliği noktasında Pursaklar ilçesi pek etkilenmemiştir.

5. Atıkların dünya tabakaları üzerindeki etkisi (Atmosfer, litosfer, hidrosfer)

Gerçekten kentleşme en çok atmosfer, litosfer ve hidrosfer üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bunların neler olduğu aşağıda sıralanmıştır (Todaro, 1980: 2-4).

- İklim özellikleri
- Hava kirliliği
- Topraklar ve kırsal arazileri

6. Su kaynaklarındaki kirlenme ve azalma

Kentleşme sonucunda ortaya çıkan en önemli problemlerden biri de su kaynaklarında meydana gelen kirlenme ve azalmadır. Özellikle büyük kentlerde yaşanan aşırı su tüketimi su kaynaklarını tehdit eder boyutlara ulaşmıştır.

Son dönemlerde evsel ve kimyasal atıklar sebebiyle Ankara Çayı'nda belirli ölçüde bozulmalar gözlemlenmiştir.

7. Gürültü kirliliği

Kentleşme ile birlikte motorlu araç sayısının ve kullanımının artması beraberinde gürültü kirliliği denilen bir başka sorunu da getirmiştir.

Pursaklar'da sadece merkez mahallelerinde bu durum yaşanmıştır.

8. Trafik kazaları

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ve büyük kentlerde karşılaşılan trafik kazalarının nedenlerinden biri de araçlardır.

Pursaklar'ın protokol yolu üzerinde ve çevre yolu kenarında yer alması özellikle bahsedilen sahalarda zaman zaman can ve mal kayıplı trafik kazalarına neden olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ankara'nın başkent olması ile beraber Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar önemli kentleşme ve kentlileşme yönelimleri göstermiştir. Bu yönelimler sonucunda ülke kentleşmesinin olumlu ve olumsuz yönlerinin ilk ortaya çıktığı kentlerden biri olmuştur. 1950 yılına kadar Ankara ilçeleri arasında, Çankaya ve diğer yerleşmeler olarak bir ayırım meydana gelmiştir. Bunun sebebi bu dönem içerisinde Çankaya ilçesi hızla büyürken, o dönemde Pursaklar ve diğer merkezler hızlı kentleşme sonucunda ortaya çıkan sorunların kaynağı durumuna gelmişlerdir. Pursaklar, Ankara içinde önemli yatırımlara ve gelişmeye tanıklık ederken, sağlıklı ve kontrolsüz kentleşmeye ve hızlı nüfus artışına tanıklık etmiştir.

Pursaklar 1987 yılında belde sıfatına kavuşana dek bağlı olduğu Keçiören ilçesinden ve Ankara ilinden bağımsız bir gelişime sahip olmuştur. Pursaklar bu dönem içerisinde kırsal karakterin bozulmadığı, geleneksel yaşam tarzlarının çoğunlukta olduğu bir yerleşim alanı olmuştur. Ankara'nın başkent olmasıyla beraber kent merkezinde yaşanan hızlı değişimler, kentin büyümesine ve çevreye yayılmasına neden olmuştur. Bu dönemde özellikle konut sıkıntısının fazla olması, kente yeni gelenlerin kent çevresine yerleşmeye başlamasına neden olmuştur. Ankara'nın idari, iktisadi ve toplumsal yapısında meydana gelen değişikliklerin ilk etkilerini hissetmeyen Pursaklar, ülke genelinde 1950'de yaşanan kırdan kente göçten 1987 yılına kadar fazla etkilenmemiş, ancak belde sıfatına kavuştuktan sonra göç almıştır. Pursaklar'da 1987-1990 döneminde nüfus artarken, kentleşme demografik bir olgu olarak gerçekleşmektedir. Ancak bu dönemlerde kentleşme ile kentsel fonksiyonların gelişimi aynı oranda gerçekleşmediği için Pursaklar ilçe olana kadar, yani 1987-2008 yılları arasında sahte kentleşme dönemleri yaşanmıştır. Kent nüfusu artmakta fakat kent tarihi ve kültürü oluşmadan gelişen bir yerleşim birimi olan Pursaklar'da sadece nüfusa bağlı kentleşme, yani kentsiz kentleşme yaşanmıştır. Hızlı kentleşme konut tipolojisini doğrudan etkilemiştir. Kentin temelindeki yapı

olan tek katlı ve bahçeli köy evleri, 1980-2000 yılları arasında çarpık yapı 2-4 katlı konutlara yerini bırakırken, 2000’li yıllardan sonra çarpık yapılaşmaların Pursaklar çevresinde gelişen devlet destekli toplu konut yerleşimleri(TOKİ) ile değişmesi ve serbest müteahhitlere verilen ruhsatlarla birlikte çok katlı konutlar gelişim göstermiştir. Pursaklar’da çalışma alanları genel olarak ulaşım yollarına göre şekillenmiştir. Ana yollarda bulunan binalarda genellikle binaların zemin ve birinci katı ofis ya da dükkân olarak kullanılırken, diğer katları konut olarak kullanılmaktadır. Kent dokusu karmaşık ve sık olduğu için ana yollar ve kent içi erişim yolları kontrolsüz gelişme nedeniyle, taşıma kapasitelerinin üzerine çıkmıştır. Konutların sadece barınacak yer olarak tasarlanması, erişim yolları üzerinde ve sokak aralarının otopark olarak kullanılmasına neden olmuştur. Günümüzde Pursaklar’da en önemli kentsel sorun hızlı kentleşme döneminden kalan altyapı ve sosyal donanım eksikliğinin giderilmesidir. Bütün bu tespitler sonucunda Pursaklar’da kentleşme olgusunun daha sağlıklı ilerleyebilmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Geri dönüşüm programları başlatılmalıdır

Geri dönüşüm hemen hemen her çeşit atık için uygulanabilmektedir. Katı atıklar, zararlı atıklar her zaman diğer kullanımlar için geri dönüşüm merkezlerinde değerlendirilebilir.

Pursaklar’da da geri dönüşüm programları geliştirilerek uygulanmalı tüketim kültürünün dorukta yaşandığı günümüzde israfın önüne geçilecek çalışmalar hız kazanmalıdır.

2. Alan tasarrufu sağlayıcı gelişme sağlanmalıdır

Kentlerde artan nüfusun yol açtığı konut ihtiyacı yatay değil dikey yapılanma ile çözümlenmelidir. Bunu sağlamak için müstakil bir tek ailenin oturduğu konutlardan, birden fazla ailenin bir arada yaşadığı yüksek katlı yapılanmalara önem verilmelidir.

Pursaklar’da düzensiz kentleşmeden dolayı oluşan gecekondu yapılaşmasının meydana getirdiği çirkin, düzensiz ve sağlık açısından uygun olmayan yerleşim biçiminin günümüz şartlarına daha uygun olan toplu konut yerleşim sistemine

geçilmesi alan tasarrufunu sağlasa da bu şu an için yeterli değildir. Bu çalışmaların devam etmesi gerekmektedir.

3. Doğal habitat korunmalıdır

Çayırklar, bataklıklar ve ağaçlıklar sadece güzellik kaynağı değildirler. Doğal güzellikleri yanında birçok fonksiyonu yerine getirirler. Örneğin: temiz hava deposu, sel baskınlarını önlerler.

Pursaklar'da hızlı ve bilinçsiz kentleşmenin sonucu olarak meydana gelen bitki örtüsü tahribatına sebep olan betonlaşma çalışmalarına karşı acil olarak idari ve yasal önlem alınmalıdır. İnsanların daha çok maddi gelir elde etmeleri hırsına karşı ağaçlık alanlar yok edilmemelidir.

4. Kentleşme planlı olmalıdır

Kentleşme doğanın dengesini bozmamalıdır. Örneğin vadiler kentleşme alanı olarak seçilmemelidir. Çünkü bu alanlar tarım için oldukça elverişli yerlerdir. Pursaklar'da bu dengeye mümkün mertebe riayet edilmiştir.

5. Su kaynakları korunmalıdır

Kentlerde su tüketimi oldukça fazladır. Devlet sübvansiyonları ile düşük tutulan su fiyatları bunun temel nedenidir. Bunu önlemek için su fiyatları gerçek maliyetlerini yansıtacak seviyeye yükseltilmeli, sübvansiyon uygulamasına son verilmelidir.

Pursaklar'da artan nüfusun dolayısıyla yaşam alanının artışına bağlı olarak ortaya çıkan doğal kaynak ihtiyaçlarından suyun korunmasına yardımcı olmak için gereken kaynak ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan izinsiz ve kontrolsüz sondaj ve artezyen çalışmalarına karşı çıkılmalıdır. Bu açılan kuyular çevrenin ve Ankara'nın temel su deposu olan Çubuk barajını besleyen su kaynaklarını kurutmaktadır.

6. Motorlu araç kullanımı teşvik edilmemelidir

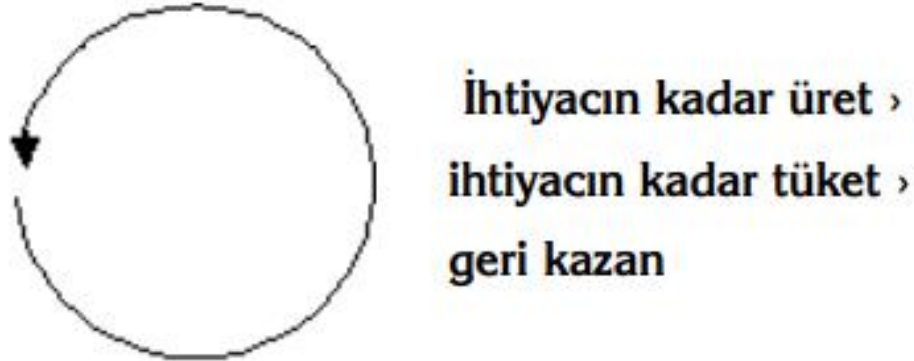
Motorlu araç kullanımı enerji tüketimini ve hava kirliliğini artırır, otoparklar ve yollar zaten oldukça kıt olan verimli arazilerin israfına yol açar. Yol veya otopark

yapımında kullanılan araziler insanların yaşam alanlarının daralmasına, hatta bazı canlı türlerinin yok olmasına bile yol açabilir.

Pursaklar'ın 1987de belde olması ve ardından 2008 yılında ilçe olmasına kadar geçen sürede yaşadığı hızlı ve kontrolsüz kentleşme sonucunda meydana gelen ulaşım yollarının kapasitelerinin yetersiz kalmasıyla oluşan trafik problemi yaşanabilir standartlara getirebilmek için ilçe içi toplu taşıma teşvik edici ve iyileştirici çalışmalar yapmak gereklidir. Bunun için yalnızca tarifeli araç sayılarını arttırmak yeterli olmayacaktır. Daha uygunu olan ilçe içi yolların durumu, araç boyutlarının güzergâhların ve araç çeşidinin hep beraber göz önüne alınarak kapsamlı bir çalışma yapılması ve uygulanması gerekmektedir.

7. Çember ekonomisi ilkesi kullanıma geçmelidir

Kaynaklar sınırsız değildir. Bunun için ekolojik döngüye dikkat edilmesi gerekir (Ulusoy & Vural, 2014).

Grafik 12. Çember Ekonomisi (Ulusoy & Vural, 2014)

Kentleşmenin gerek çevre, gerekse sosyo-ekonomik hayat üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek için çeşitli tedbirler alınabilir. Alınabilecek tedbirleri göçleri önleyici tedbirler, göçlerin olumsuz etkilerini azaltıcı tedbirler ve metropoliten alan yönetimleri olarak sıralayabiliriz.

Birleşmiş Milletler Brundtland Ortak Geleceğimiz Raporu'nda kabul edilen sürdürülebilir kalkınma beraberinde sürdürülebilir şehirleşmeyi de getirmiştir. Kentleşmede sürdürülebilirlik, kentleşmenin planlı ve düzenli olması yanında, doğal

habitatın korunmasına da bağlıdır. Bu bağlamda kentsel genişleme canlıların yaşam alanlarını tehdit etmemelidir.

Sonuç olarak Ankara'nın diğer ilçeleri arasında en genç olan Pirsaklar ilçesinin yedi yıllık ilçe tarihindeki gözle görülür gelişme hızıyla ileriki zamanlarda da gelişime açık olan tüm kaynaklarıyla ilerleyişini sürdürebilecek kapasiteye sahip bir ilçe olduğu gözlenmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Ö. (2007). Şehir, Şehir Toplumu ve Şehir Sosyolojisi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (35), 66.
- Açıkgöz, Ö. (2007). Şehir, Şehir Toplumu ve Şehir Sosyolojisi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (35), 63-80.
- Ahmet Türkyılmaz ve Diğerleri. (1998). *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göç Eden Ailelerin Sorunları*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Akçura, T. (1971). *Ankara Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma*, Ankara: OTDÜ.
- Akdemir, İ. (2004). *Gölbaşı İlçesi'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Doktora Tezi, Elazığ, Türkiye: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü coğrafya Anabilim Dalı.
- Akyıldız, A. (C. XXXXI). Muhtar. A. Akyıldız içinde, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (s. 112). İstanbul: 2006.
- Alsaç, Ü. (1993). *Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ankara 1985'ten 2015'e. (2015, 04). Ankara, Türkiye. *Ankara Büyükşehir Belediyesi*. adresinden alındı
- Anonim. (1992).
- Aslanoğlu, R. (2000). *Kentlerin Kökeni Üzerine Bir Değerlendirme, Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Atalay B. v.d. (1992). *1992 Türk Aile Yapısı*, Ankara: DPT Yayını.
- Avcı, M., & Karabıçak, M. (2008, Temmuz 18). *Türkiye'de Kentleşme Olgusu ve Çevre Sorunları*, <http://www.yerelsiyaset.com> adresinden alındı
- Aydoğan, A. (2000). *Şehir ve Cemiyet*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Aydoğan, A. (2000). *Şehir ve Cemiyet*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bal, H. (2002). *Kent Sosyolojisi*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bayhan, N. (2008). *Kültürün Gücü Mü, Gücün Kültürü Mü*, Malatya: Ferfir.

- Bayhan, V. (1996). “*Toplum ve Göç*”, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, (s. 179). Ankara: D.İ.E.
- Behar, C. (2000). *Osmanlı Nüfus İstatistikleri ve 1831 Sonrası Modernleşme, Osmanlı Devleti’nde Bilgi ve İstatistik*, Ankara.
- Belediyesi, P. (2004). *Pursaklar Dönüşürken*, Ankara: Pursaklar Belediyesi.
- Belediyesi, P. (2005). *Pursaklar Belediyesi I. Şehircilik Sempozyumu*, Ankara: Pursaklar Belediyesi.
- Belediyesi, P. (2015, 05). *Pursaklar Belediyesi*, Pursaklar Belediyesi İnternet Sitesi: http://www.pursaklar.bel.tr/icerik/dosyalar/stratejik/stratejik_plan_2015-2019.pdf adresinden alındı
- Chandler, T. (tarih yok). *The Climate of London*, Londra: Hutchinson.
- Childe, G. (1983). *Tarihte Neler Oldu*, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Çadircı, M., & Belleten, C. (XXXIV). *Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme*.
- Çadircı, M., Armağan, L. A., Bingöl, S., & Koç, B. (2000). *1830 Sayımında Ankara*, Ankara.
- Çınar, H., & Gümüşçü, O. (2002). *Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası*. Ankara.
- Çınar, O., & Çınar, H. (2004). *Gıcık ve Peçenek’ten Altınova’ya*, Ankara.
- Demir, A. (1973). Doğal Çevre Tahripleri ve Ekonomi İlişkileri Üzerine Bir Araştırma, *AÜSBF Dergisi*.
- Demirel, Ö., & Belleten, C. L. (1990). *Ankara’da XVIII. Yüzyılda Ailelerin Büyüklüğü, 1700-1730 Tarihlerinde Ankara’da Ailenin niceliksel Yapısı*.
- Detwyler, T. R., Detwyler, M., & Gerald, M. (1972). *Urbanization and Environment*.
- Dincel, H., & Erdoğan, N. (1989). *Türkiye’de Kentsel Mekanı Biçimlendirmede Gecekonduunun Potansiyeli*, dergi.mo.org.tr/dergiler/4/568/9133.pdf adresinden alındı
- Dinler, Z. (1998). *Bölgesel İktisat*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Doğanay, H. (1994). *Türkiye Beşeri coğrafyası*, Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Domar, E. D. (1952). *A Theoretical Analysis of Economic Growth*, Pittsburg: The American Economic Review.
- Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Ankara: Bilim Adamı Yayınları.

- Erol, O. (1973). *Ankara Şehrinin Jeomorfolojik Ana Birimleri İsimli Çalışmasında Jeomorfolojik Birimler*, Ankara : DTCF Yayınları.
- Erten, M. (2004). *Karşıyaka Kent Meclisi*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Frever, H. (1963). *Sosyolojiye Giriş*, (N. Abadan, Çev.) Ankara: Sevinç Matbaası.
- Gerçek, S. (2005). *Su Yastıkları ve Organik Tarımda Kullanımı*.
- Giddens, A. (2002). *Sosyoloji*, (C. Güzel, & H. Özel, Dü) Ankara: Ayraç Yayınları.
- Göçer, K. (2008). İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişme Endekslerine Göre Sıralanması ve Belirleyici Faktörler, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu* (s. 176-188). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Gündüz, M., & Yetim, N. (1997). "Terör ve Göç", *Toplum ve Göç*. Ankara: DİE Yayın.
- Güran, T. (1998). *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*. İstanbul.
- Güvenç, B. (1997). Göç Olgusu ve Türk Toplumunu, *II. Uluslararası Sosyoloji Kongresi*, s. 21.
- Haldun, İ.-i. (1988). *Mukaddime*, (S. Uludağ, Çev.) İstanbul: Dergah Yayınları.
- Hatt, P. K., & Reiss, A. J. (2002). *Kentsel Yerleşmelerin Tarihi, 20. Yüzyıl Kenti*. (B. Duru, & A. Alkan, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Hout, J., Thalmann, J., & Valbelle, D. (2000). *Kentlerin Doğuşu*, (A. B. Girgin, Çev.) İstanbul: İmge Yayıncılık.
- <http://www.ekodialog.com>. (2015). *Kentleşme Nedenleri*, Ekodialog: <http://www.ekodialog.com/kent-ekonomileri/kentlesme-nedenleri.html> adresinden alındı.
- İnalcık, H., & Pamuk, Ş. (937-1530). 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri. Anonim içinde, *438 Numaralı Muhasebe-i Vilayeti Anadolu Defteri* (s. 387). Ankara.
- İsbir, G. E. (1991). *Şehirleşme Meseleleri*. Ankara: Gazi Büro Yayınları.
- Karasar, N. (1994). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Kartal, K. S. (1978). *Kentleşme ve İnsan*. Ankara: TODAİ.
- Kaya, E. (2007). *Kentleşme ve Kentlileşme*. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Keleş, R. D. (2008). Ankara'nın Ülke Kentleşmesindeki Etkilerine Tarihsel Bir Bakış. *Mülkiye, XXXII*, (26).
- Kent, & Jean, R. (1999). *Kent ve Hal*, Ankara: Ütopya Yayınları.

- Kılıç, S. (2001). *Hazine Taşınmaz Mallarının Ülkenin Ekonomik Kalkınması*.
- Kıray, M. (1982). *Toplumsal Değişme ve Kentlerde Düşük Gelirliler*, Ankara: GÜİBF.
- Kıray, M. B. (1998). *Kentleşme Yazıları*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kızılçelik, S. (2000). *Sosyoloji Yazıları 2*, Ankara: Anı Yayınları.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri. *İİBF Dergisi*, 169-171.
- Köroğlu, T. (2011). *Yerel Yönetimlerin Mekansal Organizasyonu: Bir ilçe için bir belediye mümkün müdür?* Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Yayını.
- Lefebvre, H. (1991). *Production of Space*, (D. Nicholson, Çev.) Oxford: Smith Blackwell Publishers.
- Oktay, Ş. (2005). *Ekolojik Kentleşme ve Çevre Koruması*, Ankara: Lazer Ofset Matbaacılık.
- Özçörekçi, H. (1944). Anadolu’da Küçük Şehir Araştırmaları, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 71.
- Özdemir, R. (1998). *XIX İlk Yarısında Ankara*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Özgür, M. (2011). *Nüfus Coğrafyası Ders Notları*, Ankara: Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya bölümü. <http://www.geography.humanity.ankara.edu.tr> adresinden alındı
- Özsoy, C. (2012). *İktisadi Kalkınma*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Palabıyık, H. (1996). *Avrupa Kentsel Şartı*, 6.
- Pursaklar Belediyesi Resmi İnternet Sitesi*. (2015). http://pursaklar.gov.tr/makaleler.aspx_id=42 adresinden alındı.
- Pursaklar Belediyesi Resmi İnternet Sitesi*. (2015). <http://pursaklar.gov.tr/makaleler.aspx?id=42> adresinden alındı.
- Rowland, D. (2006). *Demographic Methods and Concepts*, New York: Oxford University Press.
- Sezai, İ. (1981). *Sosyal Yapı Değişimi Açısından Türkiye’de Şehirleşme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

- Sjoberg, G. (2002). *"Preindustrial City" Sanayi Öncesi Kenti*, (B. Duru, & A. Alkan, Çev.) Ankara: İmge Yayıncılık.
- Small, R., & Witherick, M. (1986). *A Modern Dictionary of Geography*.
- Sunday, Ü. (tarih yok). *Nüfus Bilim Sözlüğü*.
- Şengül, T., & Ersoy, M. (1997). Kalkınma Kuramlarında Kentler, *İktisat Dergisi*, (97), 73.
- Şentürk, Ü. (1999). *Göç ve Kentleşme: Malatya Örneği*, İnönü Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya.
- Şenyapılı, T. (2006). *Cumhuriyet'in Ankara'sı*, Ankara: ODTÜ Yayınları.
- Şenyapılı, T. (2010). *Barakadan Gecekonduya*, Ankara: ODTÜ.
- Tatlidil, E. (1992). Kent Sosyolojisi: Kuramlar ve Kavramlar, *Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*(3), 34.
- Tekşen, A. (2003). *Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrilik*, Ankara: DPT.
- Thorns, D. C. (2004). *Kentlerin Dönüşümü, Kent Teorisi ve Kentsel Yaşam*, (E. Nal, & H. Nal, Çev.) İstanbul: Soyak Yayınları.
- Todaro, M. P. (1980). *Internal Migration in Developing Countries*, Geneva: International Labor Office.
- TÜİK. (2000). *2000 Yılı Ankara İli Genel Sayım Sonuçları*, Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (2002). *Beşeri coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan* (7 b.). İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Uğur, A., & Aliagaoglu, A. (2012). *Şehir Coğrafyası*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ulusoy, A., & Vural, T. (2014). *Kentleşmenin Sosyo Ekonomik Etkileri*. <http://www.ceterisparibus.net>. adresinden alındı.
- Ülgener, S. F. (1986). *Milli Gelir, İstihdam ve İktisadi büyüme*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Vergin, N. (2000). *Din Toplum ve Siyasal Sistem*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Wirth, L. (2002). *Bir Yaşama Biçimi Olarak Kentleşme*, (B. Duru, & A. Alkan, Çev.) İstanbul: İmge yayınları.
- Yahyagil, M. (1998). Kentlerin Kültürün Gelişimine Etkileri. *Sosyoloji Konferansları*, 25, s. 103. İstanbul: İ.Ü.İ.F.

- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı.
- Yalçın, E. (2012). Keçiören İlçesi Örneğinde Toprak Verimlilik Analizlerinin Parkların Sürdürülebilir Tasarım ve Yönetimi Açısından Önemi ve Etkileri, *Nevşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitü Dergisi 2*, 12-22-24.
- Yeter, E. (2008). *Kenstsel Gelişme ve Kültür Değerleri*, İstanbul: Tarihi Kentler Birliği Yayını.
- Yılmaz, N. (2004). Farklılaştırıcı ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (48), 250-267.
- Young, M., & Willmott, P. (1971). *Family and Class in A London Suburb*, London: Nel Mentor.
- Yörükkan, A. (1967). *Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri*, Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı Yayınları.

ÖZET

Ankara Çubuk arasında yer alan köylerin en eskilerinden biri olan Pursaklar, Ankara İline bağlı bir ilçe merkezidir. Aynı zamanda Pursaklar, Ankara il merkezinin bir bölümünü oluşturmaktadır.

Pursaklar'ın kentleşmesinde Ankara'nın sınırları içinde olmasının önemli bir yeri vardır. Çünkü bilindiği gibi Ankara cumhuriyetin ilk yıllarında kesintisiz olarak en hızlı kentleşen şehirdir. Kale ve çevresinde küçük bir kent nüvesi olan Ankara, cumhuriyetin ikinci yarısında kent çevresinde yayılmaya başlamıştır. 1960 yılına kadar yaklaşık 40 kat artan nüfusuyla Ankara Pursaklar'ın da içinde bulunduğu kent çevresine süratle yayılmaya başlamıştır.

Ankara'da yaşanan bu kentleşme ve kentlileşme eğilimleri doğrudan Ankara'nın hızlı bir şekilde gelişmekte olan Pursaklar ilçesini de etkilemiştir. 1970 yılı başından itibaren Pursaklar'ın çevre il ve ilçelerden gelen vatandaşlarla nüfusu hızla artmış, 1987 yılında Belediye teşkilatına kavuşarak "belde" sıfatını almıştır. 2008 yılında çıkarılan belediyeler kanunu ile de ilçe statüsüne kavuşmuştur.

Bu tez ile amaçlanan özellikle cumhuriyetin ilanı ile birlikte Ankara'da yaşanan kentleşmeye paralel olarak Pursaklar'daki kentleşme ile benzerlikler ve farklılıklarını ortaya koymaya, kentleşmenin olumlu ve olumsuz sonuçlarını zamana ve mekâna bağlı olarak açıklamaya çalışmaktır.

ARŞİV Kayıt Bilgileri:

Tezin Adı	: Pursaklar'ın Kentleşme Süreci
Tezin Yazarı	: Bayram BAŞ
Tezin Danışman	: Yrd. Doç. Dr. Güzin KANTÜRK YİĞİT
Tezin Konumu	: Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	: 17.06.2015
Tezin Alanı	: Coğrafya
Tezin Yeri	: KBÜSBE - KARABÜK
Anahtar Kelimeler	: Coğrafya, Ankara, Pursaklar, Kentleşme.

ABSTRACT

Pursaklar is a district of Ankara where is founded between Ankara, the capital city of Turkey, and Çubuk district of Ankara. Pursaklar is one of the oldest settlement of Ankara for approximately third centuries.

Ankara's effect for the improvement of Pursaklar can not be ignored, due to being the nonstop and fastest improved city after the declaration of Republic. Being the city only around the Ankara Castle, settled the surrounding area faster after the second part of the republic. Population of Ankara increased 40 times since the beginning of the Republic to 1960's, surrounding the area also that Pursaklar district is inside.

Urbanization and improvement of Ankara, also influenced the improvement of Pursaklar also. Population of Pursaklar, increased with the people that migrate from villages and towns since 1970. Pursaklar changed it's situation by being a small town from a village in 1987 of the district Keçiören. In 2008, Pursaklar became a district of Ankara.

In the thesis, the purpose is to declare the differentiations and similarities of the urbanization of Ankara and Pursaklar, and to explain the advantages and disadvantages of urbanization according to the time and location, since the declaration of the Republic of Turkey.

ARCHIVE Information:

Name : Pursaklar's Urbanization Process
Writer : Bayram BAŞ
Advisor : Assist. Prof. Dr. Güzin KANTÜRK YİĞİT
Position : Operation
Date : 17.06. 2015
Subject : Geopraphy
Place : KBÜSBE - KARABÜK
Key Words : Geography, Ankara, Pursaklar, Urbanization.

ÖZGEÇMİŞ

Bayram Baş 1982 yılında Çankırı'da doğdu. Liseyi İstanbul Ümraniye İmam Hatip Lisesi ve Ankara Hacıbayram İmam Hatip Lisesi'nde okuduktan sonra, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği bölümünden 2005 yılında mezun oldu. Mezuniyetten bu yana çeşitli dersane ve yaynevlerinde çalıştı. 2009 yılından bu yana Ankara'da bulunan özel bir eğitim kurumunda kurucu müdür olarak görev yapmaktadır.